

הישיבה הארבעים-ושלוש של הכנסת השביעית

יום שני, י"ז אדר א' תש"ל (23 פברואר 1970)

ירושלים, הכנסת, שעה 16.02

א. הודעת ראש הממשלה על האסון במטוס "סוויסאייר"

אשר כללה מקלט רדיו ובו חומר נפץ. לפי דברי סוכנויות הידיעות פועלת הוועדה, החוקרת את נסיבות ההתפוצצות במטוס חברת התעופה האוסטרית, בשיתוף הדוק עם שלטונות שווייץ החוקרים את האסון במטוס "סוויס אייר". בין היתר מבקשים לבדוק אם בשתי ההתנקשויות השתמשו המחבלים במנגנוני הצתה מאותו סוג.

כשבועיים לפני כן השתוללו טרוריסטים ערבים בשדה-התעופה במינכן וגרמו לרצח ולפציעה של נוסעים שלושים, שהיו בדרך למטוס "אל-על", ושל אנשים שהיו בשדה-התעופה. רק הודות לתושיות ולגבורתו של קברניט המטוס ואחד הנוסעים, אריה קצנשטיין ז"ל, שהשליך עצמו על הרימון ושלם בחייו, נמנע הרג רב. נמסר שמבצעי פשע זה יצאו מדמשק לשם ביצוע זממם.

למחרת נתפסה במינכן חולייה נוספת של טרוריסטים ערביים מוזויינים, מצויידים בדרכונים עיראקיים וירדניים, ולפי הערכת שלטונות המקום התכוונו אף הם להתנכל לתחבורה האווירית.

שדה-התעופה של ציריך, שממנו יצא מטוס "סוויס אייר" בשבת בצהריים, היה מקום של פורענות גם בעבר. ביום 18 בפברואר 1969 פתחה חוליית טרוריסטים ערבים ביריות על מטוס "אל-על" בהיותו מלא נוסעים, לפני המראתו. הטרוריסטים רצחו אחד מאנשי הצוות וללא ספק התכוונו להעלות את המטוס באש על נוסעיו. הודות לעוז-רוחו של מרדכי רחמים נמנע או אסון כבד למטוס על עשרות נוסעיו. התוקפים שגמנו עם אנשי "החזית העממית לשיחרור פלשתיין" נאסרו. עם מעצרים החלו אירגוני הטרור הערבים בשידורים מארצות ערב לאיים על ממשלת שווייצריה בנקיטת פעולות תגמול אם לא יושחרו הטרוריסטים. ב-18 בספטמבר 1969 מסרה סוכנות "יונייטד פרס" מרבית-עמון, כי "החזית העממית לשיחרור פלשתיין" איימה לפגוע באינטרסים שווייצריים במזרח התיכון אם לא יושחרו מהר מאוד שלושת הטרוריסטים שפגעו במטוס "אל-על" בציריך. "החזית" איימה לפגוע במטוסי "סוויסאייר", בנוסעיה ובצוותיה. לאחר שבית-משפט שווייצרי הוציא גור-דין נגד החבלנים מסרה סוכנות "רויטר", ב-21 בפברואר השנה, כי אירגון פדאני איים על שגרירויות שווייץ בבירות בחטיפת שגרירים שווייצריים אם לא ייערך משפט חדש לפדאנים שנידונו בפרשת ציריך.

ממשלת אלז'יריה ביקרה בפומבי את הכוונה לשפוט את המחבלים ובמאוס 1969 הביעה ממשלת אלז'יריה נכונות לשלם ערבות לשיחרור המחבלים. במשפט וינטר-תוד השתתפו כמשקיפים נציגים מארצות ערב. משלחת איגוד עורכי-דין ערבים ומשלחות מארצות-ערב, בכללן משלחת ממשלת לוב, ביקרו אצל המחבלים וניסו להתערב

היו"ר ר. ברקה:

אני פותח את ישיבת הכנסת. נשמע את הודעת הממשלה מפי ראש הממשלה.

ראש-הממשלה ג. מאיר:

כבוד היושב-ראש, כנסת נכבדה. כולנו שרויים בצער ובזעם מאז יום השבת, בהגיע הידיעה הנוראה על האסון המחרתי במטוס "סוויסאייר" בדרכו לישראל, שבו קופחו חיים של 47 נוסעי המטוס וצוותו.

אין גיחומים בפינו למשפחות האבלות, שיקיירהן נסמו בהתרסקות זו, שאין לה תקדים בתולדות התעופה האזרחית. אנו משתתפים בצערן של הממשלות שאורחיהן נספו באסון המזועזע. בעוד ממשלת שווייץ ממשיכה בחקירתה הרשמית, הרי באופן מיידי וטבעי הגיעו במקומות שונים בעולם למסקנה שהיה זה מעשה חבלה של אנשי טרור ערביים, חסרי מצפון ונעדרי כל יחס לחיי אדם ולערכי אנוש.

מיד לאחר המקרה, במוצאי-שבת, בשעה 7.10, שידר רדיו ביירות את הודעת "החזית העממית לשיחרור פלשתיין - המפקדה הכללית" (אירגונו של אחמד ג'בריל), על אחריותה להתפוצצות מטוס "סוויסאייר". הודעה זו שודרה גם ברדיו רבת-עמון. בבירות הודיע על כך "אבו מרים", אחד האישיים הבכירים באירגונו של ג'בריל. בשידור הערבי של ה-בי.בי.סי. מלונדון באותו ערב, בשעה 10.45, נמסר מפי דובר ברבת-עמון, כי המטוס השווייצרי פוצץ משום שבדעת החזית העממית לשיחרור פלשתיין להנחית מהלומות בכל מקום. ה-בי.בי.סי. הוסיף, כי שאר אירגוני הפדאנים שמרו על שתיקה מוחלטת ביחס לתקרית.

מאוחר יותר סירב "אבו ג'יהאד", המוגדר על-ידי סוכנויות הידיעות כאחד מראשי אותו אירגון ברמת-עמון, להכחיש או לאשר את אחריות אירגונו להתפוצצות המטוס, אך הדגיש כי אירגונו פירסם בשבוע הקודם הודעה כי יפגע באזרחים ישראלים, וכן מסר שלפי ידיעתו היו במטוס "סוויסאייר" מומחים ישראלים.

רק כעבור שעות החלו להתפרסם הודעות של אירגוני המחבלים, הטוענים שאינם אחראים למעשה. הכחשות מאוחרות אלו לא שמו קץ לגירסה המקובלת בירה-הבין-לאומית, שידו אירגוני החבלה, או אחד מהם, היו במעשה רצח אכזרי זה.

שלוש, באותו יום שבו אירע האסון במטוס השווייצרי, אירעה התפוצצות במטוס אוסטרי, שהיה בדרכו מפרנקפורט לוינה ונשא דואר שהיה מיועד לישראל. רק בסג ניצל הנוסעים והצוות ממוות מחרדי. משטרת מערב-גרמניה מחפשת אחר שני ערבים שמסרו הודעה הדואר בפרנקפורט ביום שישו בבוקר חבילה,

הם לפעולות ואליהן הם חוזרים. ארצות ערב הן המספקות להם נשק ואמצעי מימון. את שידוריהם, רבבות ההודעות על מבצעייהם המהוללים, משדרים הם ממדינות ערב. כל זאת בניגוד לכללי המוסר והמשפט הבין-לאומי.

על הקשר האמיץ בין אירגוני הטרור וממשלות ערב מעיד נשיא מצרים עצמו. בנאומו ב-23 ביולי 1969, אשר שודר ברדיו קהיר, אמר נאצר: "אנו מצדנו גותנים להם כל מה שיש לנו, בשטח הצבאי, המדיני והטכני. אנו נעשה זאת ללא כל חשבון וללא כל הסתייגות".

כאשר הובא עניין הפיראטיות באוויר לדיון במושב האחרון של ועדת האו"ם, ביזמת ממשלת הולנד, הגישו 30 מדינות הצעת החלטה הקוראת למדינות העולם לנקוט באמצעים חוקיים כנגד הפרעות התחבורה האוויר-רית וכן להעמיד מבצעי מעשים כאלה לדיון מדינות ערב והסובייטים ונמנעו מלתמוך בהחלטה שנתקבלה על-ידי העצרת.

עם כל ביטויי הזעם ומורת הרוח, שנשמעו מכל קצות העולם, עדיין לא נקטה הקהילה הבין-לאומית אמצעים ממשיים לשים קץ להתנכלויות של אנשי הטרור הערבים לשלום נוסעיה, צוותיה ומטוסייה של התעופה האזרחית. לו ננקטו בהקדם ככל-האפשר אמצעים יעילים נגד השתוללות הטרוריסטים, היתה נמנעת ההידרדרות המחרידה שאליה הגענו עתה. שוב אין מקום לספק: חופש התעופה האזרחית חייב להיות אוניברסלי. אין הוא ניתן לחלוקה. הטרוריסטים לא יידעו סייגים ובגולות, ואם המדינות לא תבלומנה את הטרור, יהרוס הטרור את התעופה האזרחית. מה עוד צריך לקרות כדי שממשלות, חברות התעופה, אירגוני הטייסים ואירגונים בין-לאומיים אחרים ינקטו צעדים אפקטיביים וממשיים כדי לשים קץ להשתוללות הטרור הערבי ברחבי תבל?

אנו משוכנעים כי יש בכוחה של הקהילה הבין-לאומית לשים קץ לפיראטיות ולטרור באוויר על-ידי נקיטת צעדים ממשיים נגד אירגוני הטרור, שליחיהם והמסייעים בידם, ונגד אותן מדינות ערב שמתוכנן הם באים ושברקבן הם פועלים, שעל אדמתן הם מתאמנים ואשר ממשלותיהן מספקות להם נשק, ממון וחסות. והנה, לאותן בירות ערב, המאכסנות את מפקדות האיר-גונים והמחנות של אירגוני הטרור, ממשיכים להגיע מטוסי חברות בין-לאומיות.

חברי הכנסת, ישראל לא תשלם עם פגיעה בנתיבי האוויר המוליכים אליה ותעשה מלאו חובתה להגן עליהם. פנייתנו להיחלצות הקהילה הבין-לאומית לפעולה נובעת הן מתפקידנו להגן על חיי אזרחינו ועל נתיבי האוויר המוליכים אלינו, והן מהיותנו חברים בקהיליית העמים. אנו פונים אל המדינות והגורמים הבין-לאומיים בקדיאה ובתקווה כי ייחלצו עתה לפעולה ממשיית ויעילה. ממשלת ישראל מודיעה: אנו רוצים שכל חברות התעופה של ארצות המזרח התיכון יטושו ללא הפרעה; שכל אווירון, על כל נוסעיו, מכל חברה שהיא, יוכל להמריא ולנחות באין מפריע בכל המדינות באזורנו. אבל ממשלת ישראל לא מודיעה גם זאת: כלל זה חייב לחול על כולם. ישראל לא תסכים להיות היחידה שכלל זה אינו חל עליה.

בהליכי המשפט. גם ממשלות ערב האחרות ניסו להפעיל לחץ על מערכות המשפט השווייצרי ועל ממשלת שווייץ. בדצמבר 1969 הגישה ממשלת שווייץ מחאה לממשלת אלז'יריה על ההערבותה במשפט.

המעשים הפיראטיים האוויריים של אירגוני הטרור הערביים החלו ב-23 ביולי 1968 בחטיפת מטוס "אל-על" על כל נוסעיו לאלז'יריה, שענה שהיה בדרכו מרומא לישראל. ממשלת אלז'יריה החזיקה בנוסעים הישראליים כבני-ערובה במשך חמישה שבועות. בעשותה עצמה שותפה לפשע סיברה ממשלת אלז'יריה לשחרר את הנוסעים, שמה עצמה נציגה של החוטפים ודרשה תמורת היש-ראלים שיחרור של טרוריסטים ערבים. הצעותיהם של אירגונים בין-לאומיים להטיל חרם ולנקוט בסנקציות לא יצאו לפועל. חברי הכנסת, ייתכן כי אזלת-היד שנתגלתה אז, בתגובתה של הקהילה הבין-לאומית, שימשה מקור עידוד לטרוריסטים להמשיך במעשי הפשע וההתנכלות לתחבורה האווירית הבין-לאומית.

ב-26 בדצמבר 1968 הותקף מטוס "אל-על" באתונה ונוסע ישראלי נרצח על-ידי טרוריסטים ערביים מאנשי "החזית העממית". שניים מהותקפים נתפסו ונעצרו. 14 חודש לאחר ביצוע הפשע עדיין לא נערך משפטם.

ב-29 באוגוסט 1969 נחטף מטוס "טי.ו.איי", בדרכו מרומא לתל-אביב, בידי "החזית העממית". המטוס אולץ לנחות בדמשק. עם נחיתת המטוס על הקרקע התפוצץ בו מטען תומר נפץ שהונח, בעת הטיסה במטוס, על-ידי המחבלים. ממשלת סוריה כלאה את הנוסעים הישראליים ושיחררה את החוטפים. רדיו קהיר הודיע ב-23 באוקטובר 1969 "כי שני החוטפים חזרו מסוריה ליחידותיהם בירדן". ממשלת סוריה החזיקה את שני החוטפים, אזרחי מדינת ישראל, פרופסור סמואלוב ומר סאלח מועלם, במעצר במשך למעלה משלושה חודשים ודרשה תמורתם שיחרור טרוריסטים ערביים.

ב-8 בספטמבר 1969 הושלכו רימוגים על משרד "אל-על" בבריסל ב-27 בנובמבר 1969 הותקף ברימוני דף משרד "אל-על" באתונה. ב-12 בדצמבר 1969 התגלתה פצצה במשרדי "אל-על" בברלין. ב-21 בדצמבר 1969 נעצרו באתונה שלושה לבגונים שהתכוונו לחטוף מטוס "טי.ו.איי". מקרים אלה הם חלק ממסכת הרג דומים שהטילה אירגוני הטרור הערביים על דרכי התקשורת האווירית האזרחית הבין-לאומית ברחבי תבל.

חברי הכנסת, נגע ההתנקשויות בתעופה אזרחית פשה לאחרונה ברחבי העולם. אולם בעוד שבמקומות שונים בעולם עוסקים בשוד אווירי יחידים, יוצאי דופן, המבצעים מעשייה מתוך חוסר איוון נפשי, או מתוך סיבות אחרות, הרי לעומתם אירגוני הטרור הערבים הם היחידים הפועלים כגופים מאורגנים בשטח זה, וממ-שלות ערב הן הממשלות היחידות בעולם הנתונות עידוד, חסיונות והגנה לפושעים ולפשעים אלה. יתר על כן, פעולות אירגוני הטרור מכוונות לא רק לחטיפת המטוסים על נוסעיהם, אלא אף לרצח הנוסעים והצוותות. בפעולותיהם ההבלגיות פוגעים הטרוריסטים במטוסים של חברות שונות ובאזרחים בני מדינות שונות.

אירגוני טרור אלה פועלים מתוך מדינות ערב, שם גמצאות מפקדותיהם, שם קבועים בסיסייהם, מהן יוצאים

1. הודעות הסיעות

עלינו לדרוש חידוש הקשר האווירי עם ישראל בכל המישורים כמו עד עכשיו. אירגוני התעופה הבין-לאומיים חייבים להזהיר במלוא החומרה את ארצות ערב, שאם לא ינקטו באמצעים חריפים, תקיפים ומידיים נגד הטרו-ריסטים, הן הן, מדינות ערב, יסבלו מכך. נפעיל כל כוחותינו להעמיד את אירגוני התעופה הבין-לאומיים על חומרת התוצאות בשתיקתם.

נמחין בתגובתנו. עברו הזמנים שיחדשו בנו בחוסר יכולת להשיב לשונאינו כגמולם. אמנם, השפה היחידה המובנת לעמי ערב היא תגובה מוחצת, אך אולי בכל זאת יפקחו עיניהן אומות העולם וחברות התעופה הבין-לאומיות והן יגיבו ויגידו לעמי ערב שגם הן צד במערכה. ברור ואין מקום לחשוש שמדינות ערב יפקקו ביכלתן, כי יש בידינו האמצעים להשיגם ולהכריעם גם במערכה זו.

הי"ר ד. ברקת:

רשות הדיבור לחבר-הכנסת משה כרמל, ואחריו — לחבר-הכנסת יוסף תמיר.

משה כרמל (המערך, עבודה—מפ"ם):

כבוד היושב-ראש, כנסת נכבדה. פיצוץ מטוס "סוויסאייר", בעת היותו באוויר בדרכו משווייצריה לישראל, ב-21 לחודש זה, ורצח 47 נוסעיו ואנשי צוותו — נשים וגברים חפים מפשע, בלתי-מוגנים, בני לאומים רבים — מבליטה בפני העולם כולו את עצמת הפשיעה ועומק השיפלות שאליהם התדרדרו הטרוריסטים הערבים, הפוגים אל מעשי פראות שהם מעבר לכל מוסר אנושי וצריכים לזעזע כל אדם.

עניינה של הקהילה האנושית כולה לנקוט אמצעים מידיים ויעילים כדי להפסיק את ההתנכלויות הברבריות בקווי התעופה הבין-לאומיים, שנשתכללו ונתרחבו מאוד בשנים האחרונות, ושהפעלתם הסדירה והבטוחה חיונית ביותר לקיום הקשר התקין בין יבשות ומדינות—להבטחת היחסים הכלכליים, התרבותיים, החברתיים והמדיניים בין עמים. רשת התחבורה האווירית, הפרושה על פני כל חלקי תבל והמבטיחה רבבות נוסעים מדי יום, רגישה במיוחד לכל פגיעה — כי כל פגיעה עלולה ליהפך לאסון גדול — והיא מחייבת מאמץ בין-לאומי נמרץ, מתואם ויעיל, כדי להבטיחה מפני התנכלות, הרס ואבדן חיי אדם.

כל הממשלות, וכן אירגוני התעופה הבין-לאומי המ-סוגף לאו"ם, I.C.A.O., אירגון חברות התעופה I.A.T.A., אירגון הטיסים הבין-לאומי I.F.A.L.P.A. — חייבים לנקוט ללא שהיות באמצעים אפקטיביים כדי להבטיח את התנועה האווירית הבין-לאומית הסדירה, וכדי להרתיע את הפושעים הפוטנציאליים ואת שולחיהם, המתנכלים באורח דוגי במכשיר רגיש ורב-חשיבות זה לחברה האנושית — התעופה האזרחית.

ואלה האמצעים אשר נראה לנו כי חייבים לנקוט בהם בהידברות, בהבנה ובשיתוף בין-לאומי:

(א) קביעת סידורי הבטחה יעילים לכל מטוס ומיתקן אווירי, על הקרקע ובאוויר, תוך בדיקה קפדנית של הנוסעים והכבודה, כדי למנוע פגיעה, התנכלות או חטיפה.

(ב) שפיטה מהירה וצודקת של כל פושע הנתפס במדינה מן המדינות בנסותו לחבל במטוס, להתנכל לנוסעיו, או לחטפו.

הי"ר ד. ברקת:

חברי הכנסת, בהתאם לתקנה 56 לחקון הכנסת החליטה ועדת הכנסת על הודעות של סיעות במקום דיון. הודעות תהיינה בתחום של חמש דקות לנואם. רשות הדיבור לחבר-הכנסת מנחם פרוש, ואחריו לחבר-הכנסת משה כרמל.

מנחם פרוש (אגודת ישראל):

כבוד היושב-ראש, כנסת נכבדה. דברים ברורים וקולעים שמענו כעת כאן מעל במת הכנסת מפי ראש הממשלה.

בדברי כעת בשם סיעת אגודת ישראל רוצה אני להביע הודהותנו עם תגובתה ואזהרתה של ראש הממשלה. כולנו רואים במלוא החומרה את הידרדרות הטרו-ריסטים הערביים. אם נזכור שורת ההתנכלויות הקדמות, היה זה רק נס משמיים שזיזימת המתנכלים לא בוצעה אז. האסון הפעם הוא גדול מגשוא, כי זממת הרשע בוצעה, לצערנו ולמגינת לבנו, אבל החבלנים האזורים האלה זממו להמיט אסון כזה גם בהתנכלויותיהם בעבר.

כולנו שרויים בצער ויוגן. כולנו משתתפים באבלן של המשפחות השכולות. יקיריהם נפלו חלל לפני בני עוולה. קשה לנחם אתכם, קשה להתנחם. אנו המומים מעצמת האסון שהומט עליכם, עלינו, על כולנו.

ברגעים הספורים העומדים לרשותי כדי להגיד את דברי רוצה אני להתעכב על נקודה אחת, נקודה כאובה, צורבת ומעיקה, והיא — בדידותנו גם בשלב זה של המערכה. אל נשלה את עצמנו — אנו מבודדים. נבחין לרגע איך היתה התגובה של עמי העולם בשעתו, כאשר כתגובה להתנקשות במטוס "אל-על" ביצענו מבצע אזהרה ללבנון, למרות שהיינו כה זהירים עד כדי סיכון חיי בנינו ובלבד שלא לפגוע בחיי בני-אדם, פגענו במטוסיהם בלבד, לומר להם: אל תחרגו מן המסגרת, כי באפשרותנו להשיג אתכם. איך סערו ורגשו אז כל שופרי האומות והממלכות נגדנו! אנו מבחדים, אנו שנואים, אין לנו משענת בשום אומה מאומות העולם. אין לנו להישען אלא רק על אבינו שבשמים, והוא יושיענו.

אין כל ספק שבידינו אמצעים להגיב בצורה המוחצת ביותר כלפי מדינות ערב, אולם נמתין. לא פעם גבורתנו בזהירותנו. נוהיר ונוסיף להזהיר. יאמר כל אחד בלשונו לאומות העולם: אל תשלו את עצמכם כי תוכלו לשבת שאננים. תגובתכם המזורה בהפסקת הקשר האווירי למטוענים המיועדים לישראל — זוהי תגובת עידוד לערבים. אנשי ההפקד הערבים מתנכלים במתכוון במטוסי חברות זרות, והמערכה האווירית היא כעת יותר ויותר האינטרס של הקהילה הבין-לאומית. אין כאן הסכנה רק לקווי התעופה הישראליים. אם התורה הרצועה, אם נרתעים מלגמול להם ולנוגנים להם חסות, להיות חמורות מאד. לעולם כולו, והתוצאות עלולות להיות חמורות מאד.

שווייץ, אשר נמלטה מהמערכה בשתי המלחמות העולמיות, נסחפה הפעם למערכה בזה אחר זה, באשר המערכה מתנהלת על הקרקע השווייצרית והפגיעה היא ברכוש השווייצרי. כאשר ניתנת רשות למשחית, אינו מבחין, ונפגעים חיי אנוש ללא אבחנה. נפגעו אנשים חפים מכל פשע, אנשים שאין להם קשר ומגע לסיכסוך שבין ישראל וערב.

— הודעת ראש הממשלה על האסון במטוס "סוויסאייר" (הדעות הסיעות) (כרמל, ברקת, י. תמיר) —

האווילית של החברות הזרות לישראל, והחברה שהמשיכה לקיים רכבת אווירית, ביציבות, בהתמדה, בקצב מוגבר ובהתאם לצרכים הלאומיים המיוחדים של עת חירום, היתה חברת התעופה הלאומית שלנו. מכאן שקשר האוויר היציב והאיתן שלנו עם העולם, שאין להפריז בחיוניותו, מחייב את חיווקה, ביסוסה והרחבתה של "אל-על".

לבסוף, אדוני היושב-ראש, עם היות בעיית הבטחון בתעופה בעיה בין-לאומית — לא נשלך יחבנו על אחרים, ולא נתרפה בתפקידנו העצמי לזנון על קווי התעופה לישראל וממנה, לקיימם ולהבטיחם. אנו לא ניזקק למע-שים הברבריים של אירוגני החבלה הערביים. אך על מדינות ערב, הנותנות די להרחבת המלחמה נגד ישראל על קווי התעופה בכל העולם, לתת היטב דעתן על אוהרתנו החמורה, כי קווי התעופה למדינות ערב יוכלו להתנהל בשקט ובבטחון רק אם קווי התעופה לישראל וממנה יזכו לאותם התנאים עצמם.

היו"ר ד. ברקת:

רשות הדיבור לתבר-הכנסת יוסף תמיר, ואחריו — לחבר-הכנסת יצחק רפאל.

יוסף תמיר (גח"ל):

כבוד היושב-ראש, כנסת נכבדה. הפשעים שבוצעו על-ידי אירוגני החבלה הערביים, בחסות ממשלות ערב, בשמי שוייץ ואוסטריה, נסתיימו באסון המחריד והמבעית, שבו אבדו נוסעי המטוס השווייצרי "סוויסאייר". קדמו לזוועה זו מעשי רצח ושימוכות דמים בציריך, אתונה ומינכן — כשהפשעים בוצעו על הקרקע. לפני-כן החלו מעשי הפיראטיות באוויר, בשמי הים-התיכון, כשהמטרות היו מטוסי "אל-על" ו-"טי.ו.א".

כל המעשים הללו הם פשעים גלויים נגד האנושות, ולא דווקא נגד ישראל. הם מפלים את החוק הבין-לאומי, ומזועזעת העובדה שהם זוכים לעידוד ממשלות בכמה ממדינות ערב. אחדות מהן אף הפכו את הפיראטים-הרוצחים לגיבורים.

האחריות מוטלת איפוא על הפושעים מוגי-הלב ועל המדינות המסותרות מאחורי הרוצחים. מדינות אלו אף התערבו במשפטים שנתחחו נגד מבצעי הפשע וגילו על-ידי כך את חלקן במעשים.

יצויין במעמד זה הצדק שיצא לאור בווינטורתור ואומץ-הלב של השווייצרים בטפלים בשודדים. שחדים אלה, חסרי מעצורים מוסריים ונטולי אחריות כלשהי, מתיימרים לדבר בשם הישועה הפלשתניאית. הם נכשלו במלחמתם פנים אל פנים עם ישראל, פנים אל פנים עם צה"ל, הם הובסו בקרבות בחזית ופנו לדרך שרק אנשים פחדנים גוקטים בה.

ייאמר ברורות, שהאמצעים שהם נקטו לא יביאו להסגר על ישראל. אם מטוסים לא יטוסו לישראל — מטוסייהם לא יטוסו לאדמת האויב. לא תהיה תנועה חד-סטרית בנתיבי האוויר באזורנו.

אנו מצטערים ומתאבלים על האבידות של החפים מפשע, ואיננו מבדילים בין דם לדם, בין קרבנות ישראלים לקרבנות עמים אחרים.

יש להדגיש, שראשיתו של החטא בטיפול הבין-לאומי הכושל בבעיה, כשהחלו ההתקפות הרוצחניות ופיראטיות האוויר בחטיפת מטוס "אל-על" בשלהי 1968 — הכוונה לאלויריה — היה חייב האו"ם לשים

ג) חתימה על האמנה הבין-לאומית, שנוסחה בטוקיו, בדבר חטיפת מטוסים, ונתינת תוקף לה, שתבטיח החזרה מיידית של מטוס נחטף על-ידי שלטונות כל מדינה שבה הוא נאלץ לגרות, שיחרור מהיר של הצוות, הנוסעים והכבדה וענישת החוטפים כחוק.

ד) הפסקת כל הטיסות של חברות התעופה הבין-לאומית אל מדינות העומדות מאחורי המתנכלים למטוסיים, מעודדות אותם, מממנות את פעולותיהם, ונותנות להם מקלט ומשלחות אותם לפעולותיהם הנפשעות.

ה) סגירת שדות-התעופה הבין-לאומיים בפני חברות התעופה הלאומיות של מדינות המעודדות פשעים נגד מטוסים, או שעומדות מאחורי פשעים אלה, או שאינן מסתייגות מהם בגלוי ובמפורש.

ו) גירוש טרוריסטים מכל הארצות שבהן הם קובעים להם בסיסי פעולה, בגלוי או בסתר, סגירת משרדיהם של אירוגני החבלה ונקיטת אמצעים נמרצים נגד נציגויות דיפלומטיות במדינות השונות הנותנות די לטרוריסטים ומסייעות למעשי חבלה וחטיפה.

רק פעולה בין-לאומית מקפת, מתואמת ותקיפה עשויה לעצור ולמנוע הירדרדות מסוכנת בתעופה הבין-לאומית, למנוע קרבנות אדם רבים ונזקים רבים ברכוש, שאין לדעת מראש במי המכה עלולה לפגוע ומי יהיו קרבנותיה בעתיד. פעילות זו היא באינטרס של החברה האנושית כולה.

חברי הכנסת, הפיצוץ הנפשע במטוס "סוויסאייר", בו נהרגו ישראלים ולא-ישראלים, מכוון היה להיוג שלה דים ולפגוע בקווי התעופה לישראל ובקשר האווירי שלה עם העולם. דבר זה לא ירתיע, כפי שלא הרתיע בעבר, נוסעים לישראל, תיירים יהודים ולא-יהודים, לבוא לאר-צנו. עובדה היא, כי אחר נסיגונת התנכלות גוברת התנועה לישראל ועולה הביקוש למקומות בחברת התעופה הלאומית של ישראל.

אך בכל השלווה שהגנו מסוגלים לה אחר אסון גדול זה נאמר, באזני ידידים ואויבים: דם יהודי לא יהיה הפקר ונתיבי האוויר לישראל יקוימו.

יש להצטער צער רב על צעדן הבלתי-שקול והפזיז של כמה חברות תעופה בין-לאומיות באירופה, הטסות אלינו, להפסיק משלוחי דואר ומטענים לישראל, דבר שרק עלול לעודד את מבצעי הפשע, כן יש להתפלא על חברת התעופה הסקנדינבית "ס.א.ס." אשר ביטלה את טיסתה השבועית לאחר האסון האווירי, ללא כל נימוק, דבר שיכול לתת הרגשה לחבלנים, כי השיגו לפחות חלק, ולו מוער, ממטרם. ייתכן כי צעדים אלה של חברות התעופה נקטו מתוך מבוכה שלאחר האסון, ויש לקוות כי כל החברות הטסות לישראל תשובנה ללא שהיות לפעילותן הסדירה והרגילה.

אכזבה עמוקה ביותר גרמה לנו יוון בדחותה את משפט המחבלים, דבר שגורר שמחה במחנות הטרור-ריסטים. הגנו רוצים לקוות שהמשפט ביוון יתחדש במהרה והפושעים יעמדו לפני משפט צדק ויבואו על ענשם.

ברם אנו עצמנו איננו פטורים מהפיק את מלוא הלקח מן ההתנכלויות בעבר ופן ההתנגשות האחרונה במטוס "סוויסאייר". בכל עת חירום ומצוקה לישראל — בתקופת מלחמת השיחרור, בעת מערכת קדש, ובזמן מלחמת ששת הימים — חלו שיבושים והפסקות בתנועה

— הדעת ראש הממשלה על האסון במטוס "סוויסאיר" (הדעות הסיעות). (י. תמיר, ברקת, רפאל, האונגר) —

לה חממת-גידול, משענת, מקום אימונים והצטיידות ובסיס יציאה.

כבר למדנו משגיאות העבר, כאשר לא קבענו זהות מוחלטת בין מדינות ערב ואירגוני החבלה הפועלים בתוכן, והיו שסברו כי ייתכן הסכם הפסקת-אש בין המדינות, שאיננו כולל הפסקת החתרנות החבלנית. יש לציין תוך סיפוק, שנישי ארצות-הברית, המדבר באיגרת תשובתו לקוסיגין על הפסקת-אש, מכון דבריו בהחידות גם לאירגוני החבלה.

כלום זה פלא, שמצרים, הגדולה באויבינו, בה מוגבלת פעילות החבלנים, אינה מעורבת עד עתה בחב"לנות האוויריות, ואילו ירדן ולבנון, בהן זכו אירגוני החבלה למעמד מוכר, מעורבות בכל מעשי הפיראטיות האווירית? ועד היום לא שמענו מלת יגיו ואף לא מלת הסתייגות גם לא מאחד מבין שליטי ערב על המעשה המביש. ביום ששלח מלך ירדן תנחומיו לממשלת שווייץ, כלום לא ישבו אותה שעה נציגיו במשא-ומתן עם קולונל ג'רביל, מפקד החזית העממית, שהתפאר ברבים על מעשהו, מיד ובאופן ספונטני, או שליחיו? האם לא נעשה בכך חוסין שותף לדבר עבירה ואחראי לו?

הפיראטיות האווירית היא שלב נוסף במלחמה שהם כופים עלינו — בלי ללמוד לקח. הם כפו עלינו את מלחמת ששת הימים — ושילמו מחיר יקר; הם ניסונו ב"מלחמת ההתשה" — ומצטערים עליה; ועליהם להבין שהם מזמנים לעצמם פורענות חדשה.

ברם אימצו לעצמנו שיטה נכונה, שלא האויב יכתוב לנו מקום, זמן ודרך המלחמה. אולם ידענו גם שיטת הצמידות בתגובה. נדמה שהבטחון לתעופה האזרחית לישראל וממנה יובטח רק אם נודיע ברורות, שבלעדי, ללא בטחון זה, יסתכן בטיסתו כל מטוס של חברה ערבית כלשהי, או בשירותה, בכל מקום שהוא. אזהרה חד-משמעית כזאת תובן כראוי ותשיג מטרתה. כבר הוכחנו, גם לאויבינו הערביים, שדברינו אמינים וכי יש להתייחס אליהם ברצינות.

הי"ד ר. ברקת:

רשות הדיבור לחבר-הכנסת האונגר, ואחריו — לחבר-הכנסת רפאל.

נדעון האונגר (המפלגה הליברלית העצמאית):

אדוני היושב-ראש, כנסת נכבדה, באמנה הבין-לאומית למניעת פשע השמדת עם נקבע לאמור: "מעשה המכוון להשמדת, השמדה גמורה או חלקית, קבוצה לאומית, אתנית, גזעית או דתית, על-ידי הריגתם של אנשי קבוצה אנושית זו או על-ידי גרימת נזק להם — הריהו פשע השמדת עם". בסעיף 3 לאמנה נקבע כי "כל שותפות בפשע זה, כל נסיון לבצעו, כל הסתה לעשותו, הרי הם פשעים בין-לאומיים". ועוד נאמר, בסעיף 7, כי "פשע השמדת עם לא ייחשב כפשע פוליטי המגן על מבצעיו מפני הסגרה לארץ אחרת".

האחראים למעשי הזוועה שנעשו בשבת האחרונה הודו בהם תחילה, ורק אחר-כך ניסו לחזור בהם בחצי-פה. העולם התרבותי יודע מי הם האשמים. הם ותומכיהם אשמים בפשע הגדול, שכל העולם התרבותי מתעב אותו ומסתייג ממנו, גם על-ידי אמנה בין-לאומית.

אין זו הפעם הראשונה בדורנו שפשע איום כזה מאיים על שלום האנושות. ואין זו הפעם הראשונה בתולדותיו של העם היהודי שהוא משמש מטרה ראשונה

להן קץ. ההשלמה במועצת הבטחון עם מעשה הפשע, אולת-יד המזכיר הכללי של האו"ם וחוסר המעש של האירגון הבין-לאומי של הטייסים (I.F.A.L.P.A.) — גרמו להידרדרות עד למעשי האימים בשמי שווייץ ובמטוס האוסטרי, אשר התפוצץ בו חומר נפץ ולמזלו אירע נס והוא נחת בשלום.

פניות הטייסים אל האו"ם, שיפעל למניעת השד האווירי, לא זכו לטיפול רציני. התארגנות הטייסים עצמם במסגרת פעולות תגובה להתנכלות לטיס הבין-לאומי לא הועילה והיתה חסרת משמעות.

עתה מסתמנות באופק כמה תופעות מדאייגות לא פחות, אדוני היושב-ראש וחברי הכנסת, והן מזכירות לנו, במידה זו או אחרת, את אווירת מיוכן, הפעם — מינכן של האוויר. כוונתי לגילויי החולשה כלפי הפשיעה, השלמה עם הטירור וההתנהגות העצבנית של כמה חברות — אני שמח שהן במיעוט — וממשלות אדירות — גם הן במיעוט — אשר ביצעו כמה פעולות עצבניות בנדון זה, שאני מקווה שהן בנות-חלוף. זוהי תופעה חמורה ואלה גילויים מדאייגים, אם כי יש להביא בחשבון את הגורמים האובייקטיביים שהביאו לידי החלטה זו. אולם פחדים מפני התקשורת לא ישנו את המצב, ייתכן שאף יחמירו אותו.

מחפירה היא השתיקה וההשתקה של מעשה הפשע על-ידי המעצמה הגדולה, הידידותית לחבלנים ולמדינות ערב — ברית-המועצות. עד היום לא שמענו שום קול ממוסקבה שיגנה את הפשיעה בדם קר. במקום זה לא חדלה ברית-המועצות לגרות וללבות את היצרים סביב התקפת העגנה על מפעל הפלדה התעשייתי ליד קהיר, שישראל עצמה הביעה הסתייגות ממה שאירע שם.

כל הכבוד לצוות האוויר, לצוות הטייסים והדיוילות אמיצי-הלב של מטוס "סוויסאיר", שהיה הקרבן, והע"י דכה לרוב חברות הטיס והממשלות שלא נתפסו לבהלה ולא נכנעו לטרור הבין-לאומי; וכבוד ל"אל-על" העומדת בחזית הראשונה.

בזכות עמידה זו, אדוני היושב-ראש וחברי הכנסת, יישארו נתיבי האוויר הבין-לאומיים הפשיים לטיס, ושפך דם מיותר לא ישנה מאום.

הי"ד ר. ברקת:

רשות הדיבור לחבר-הכנסת רפאל, ואחריו — לחבר-הכנסת האונגר.

יצחק רפאל (מפד"ל):

אדוני היושב-ראש, כנסת נכבדה. הלוואי ויכולתי להאמין שאוהרתה של ראש הממשלה מעל דוכן הכנסת ופעילותה המדינית הנמרצת יביאו להפסקת ההתנכלויות בתעופה האזרחית לישראל. הלוואי והיה ממש בתקווה, שועקת האומה על הרצח השטני האחרון והזדעזעותו על שפך דמים יקרים וטוהורים ועל אבדן אחים ממבחר המין האנושי, שאכל משפחותיהם אבלנו — הם שישומו קץ למעשי פשע שפלים אלה, אשר מבצעייהם מתעטפים בהוד הלוחמה הפטריוטית ומחללים בכך כבודם של לוחמי חירות למיניהם ולדורותיהם.

לצערי הרב אין לבני כל אשליה. החבלנים אחוזי הטרור לא יישעו לא לדבריו ולא לנסיונות השפעה. מעשיהם הנפשעים ייפסקו רק אם יופסקו בכוח. לכן מוטב לפנות למקור החבלנות — לארצות ערב המשמשות

ה"ר ר. ברקת:

רשות הדיבור לחבר-הכנסת איסר הראל, ואחריו לחבר-הכנסת אמיל תביבי.

איסר הראל (הרשימה הממלכתית):

אדוני היושב-ראש, כנסת נכבדה. הגני מביע תמיכה מלאה ובלתי-מסוייגת בהודעת ראש הממשלה, על כל חלקיה.

הגני מסב במיוחד את תשומת-הלב של העולם והעורבים למשפט האחרון של הודעת ראש הממשלה - וכל המוסיף גורע.

ה"ר ר. ברקת:

רשות הדיבור לחבר-הכנסת אמיל תביבי, ואחריו לחבר-הכנסת אברהם ורדיגר.

אמיל תביבי (הרשימה הקומוניסטית החדשה):

אדוני היושב-ראש, כנסת נכבדה. יחד עם כל אדם ישר בישראל ובעולם כולו הוכינו בהלם כאשר שמענו ביום שבת את הידיעה המעציבה על נפילת מטוס "סוויסאייר" שהיה בדרכו לישראל. גוסעים לתומם, נשים וגברים חפים מפשע, ישראלים ואחרים, איבדו את חייהם בטרגדיה מזועזעת זו. בשם חברי מפלגתנו ואלפי תומכיה, יהודים וערבים, אני מביע מעל במה זו את תנחומינו למשפחות הקרבנות, ומצטרף מקרב לב ליוגון הכבד.

יכולים אנו להבין את החששות הכבדים שהתעוררו כי אחד האירגונים הפלשתינאיים ידו במעשה מזועזע זה. המעשים הנפשעים שנעשו בעבר הלא-רחוק, של התקפת מטוסים אזרחיים ונוסעיהם, באוויר ועל הקרקע - מוליכים לחששות אלה. הוקענו בעבר ואנו מוקיעים כעת ללא כל סייג כל פעולה נגד אזרחים, נגד מטרות אזרחיות, ובעיקר כל פעולה נגד התחבורה האווירית אשר נהפכה בזמננו - לגבי כל העמים וכל הארצות - לאחד מאמצעי התחבורה ההומניים ביותר והחיוניים ביותר.

הוקענו ומוקיעים אנו כל פעולת נקמנות ברברית, מכל צד שהוא, בטענה שהצד השני ביצע פעולה ברברית דומה. הרי אנו חיים בסוף המאה העשרים ולא בימי "קנדיד" של וולטר. עם זה, חברי הכנסת, אנו סבורים שהממשלה מחטיאה את המטרה במידה שהיא מלבה יצרים בעקבות טרגדיה זו ומכנינה את דעת הקהל לפעולות גמול. אנו קוראים לשכל הישר: פעולות גמול לא מצד זה ולא מצד זה לא הביאו להפסקת נפילתם של אזרחים חפים מפשע. דעתנו היא שלטובת העניין הצדק והחיוני של הבטחת פעולתה התקינה של התחבורה האווירית לא צריכה הממשלה להתעלם מן העובדה, שממשלות ערביות רבות הביעו את הזדעזעותן מהטרגדיה האחרונה, וכי האירגונים הפלשתינאיים הכחישו שהם גרמו לטרגדיה הנוראה.

אין להתעלם מהעובדה שדעת הקהל בארצות הערביות הביעה את התנגדותה, יותר מאי-פעם, למעשים נפשעים ומטרופנים נגד מטוסים אזרחיים. אנו תומכים בדרושה מחברות התעופה, שלא יפסיקו את טיסותיהן הרגילות ואת הובלת המטענים דברי הדואר לישראל, וכמו-כן שיתגברו אמצעי הבטיחות.

השכל הישר אומר, שלמען חיווק דרישה זו יש להבליט את התגובה הערבית ולגסות ולהתקדם ממנה אל

לשליטים המופקרים ועושי-דברם הצמאים לדם. השבת נפלו גם קרבנות לא-יהודים רבים, ורבים הם הפעם מהקרבנות היהודים של מעשה הנבלה. החברה האנושית המאורגנת הניחה לישראל זמן רב לעמוד יחידה נגד פרץ האיבה של החבלנים, שהעבירו את המערכה לשלושה חלקי תבל: אירופה, אסיה ואפריקה. חבלנות נפשעת זו לא היתה אפשרית אלמלא היו בסיסיה מובטחים ועומדים לרשותה בארצות ערב, ואלמלא הסיוע בנשק ובכסף שהפושעים זוכים להם מידי ארצות ערב.

גם היום אין אנו מבקשים מהעולם שיילחם בשבילנו. הכרזנו זאת כאשר מצבנו הבטחוני היה חמור שבעתים מאשר כעת. אנו תובעים מן העולם שיוגן על עצמו מפני סרטן זה, ששלוחותיו מתחילות לסכן לא אותנו בלבד, אלא גם ארצות תבל כולן. כי דרכה של מגיפה שאיננה יודעת גבולות גיאוגרפיים.

יש אמצעים בידי החברה המאורגנת לבלום את הנגע, כמה מן הגדולים בעתוני העולם סימנו אתמול את התגובה שהדיה היו יכולים להישמע בכל בירה ערבית. ניתוקם של שדות-התעופה הערביים מן התעופה הבין-לאומית שאותן ארצות עוזרות להנכיל לבטחונה - זאת התשובה הראשונה שאנו זכאים לצפות לה. ענישה חמורה ומרתיעה של הפושעים הגתפסים בכך, בכל מקום בו הם נמצאים - גם זה יתרום להגנת העולם. אם הן, הארצות הנוגעות בדבר, אינן מוכנות או אינן רוצות לעשות זאת, יסגירו נא את הפושעים לדינו ואנו נשפוט אותם. תעיין נא ממשלת ישראל בדרישת הסגרה של הפושעים מידי ממשלת יוון, המהססת כנראה להגן על אדמתה מפניהם.

אדוני היושב-ראש, כשנתקבלה האמנה הבין-לאומית למניעת השמדת עם אמר אחד מאדוילייה, סגן ראש ממשלת אוסטרליה דאז, הרברט אוואט: "הבטחנו היום את קיומו של המשפט הבין-לאומי; הבטחנו את זכותו המקודשת של המין האנושי לחיות".

זכויות-יסוד אלו, שהאנושות נאבקה דורות על הצבתן, עומדות כעת במבחן. זהו העניין שלפנינו עומד העולם, וכל כניעה להפקרות על-ידי הפסקת הובלת מטענים או על-ידי הגבלת תנועה לעברנו - תעודד את הפשע ותקדמו.

לאחר מפתחם בשדות-הקרב בישראל דרושות להם לחבלנים האפלטות הפחדניות בשדות-התעופה הבלתי-מוגנים באירופה. תגובת חברות התעופה הסקנדינביות, האנגליות והאחרות גורמת לנו אכזבה עמוקה, ותתנגם בסופו של דבר במדינות אלו עצמן. ממשלת ישראל צריכה להודיע לחברות התעופה, שהיא מציעה להן שיתוף פעולה עם אנשי הבטחון המגוסים שלנו לבחינת מטענים ונוסעים, להבטחת טיסות ומטוסים. כשם שהשכלנו מעשי התנכליות בעבר בחברת התעופה שלנו - לבי סמוך ובטוח שנוכל לעשות זאת גם לגבי מטוסים אחרים. אנו חיים במצב של טרור זמן רב יותר מאחרים ויש לנו שניון רב יותר מהם בלחימה יעילה בו. כך או אחרת, ישראל תחזיק את הדרכים אליה וממנה פתוחות.

הנסיון ההיסטורי הוכיח, שמי שנוקט באמצעי לוחמה מופקרים שלוחי רסן, הוא-הוא שנוחל לבסוף את המפלה הניצחת.

קולות ותגובות אחרים שמענו כאשר בטעות נפגע מפעל תעשייתי במצרים על-ידי חיל-האוויר שלנו, גם לאחר שממשלת ישראל הביעה את צערה ואף הודיעה על הימצאות פצצת השהיה באזור המפעל והוראה לפרקה בלי שתזיק לגפש ולרכוש.

כל זה מלמד אותנו, חברי הכנסת, ומוכיח שוב ושוב, שאף אחד לא יעשה למענו את המלאכה. אף אחד לא יטרח להגן על התחבורה האווירית שלנו.

וכעת מצפה העולם כולו ומחכה לתגובת ישראל וחדר לראות איך יפול דבר. אל נא נסתפק בהכרזות ובפניות לממשלות. אל לנו להיבהל מלבצע פעולה אשר האויב ירגיש אותה, ובלבד שתבוצע בצורה אנושית, בדומה לפעולת צה"ל בנמל התעופה בביירות. כי לא ייתכן שהדרך ללוד תהיה מסוכנת, ואילו הדרכים לקהיר, דמשק, ביירות ואלז'יריה תהיינה בטוחות. העולם יבין אותנו. העולם החפשי שוגא טרוו וחבלות, ומחכה לתגובה נמרצת. שאם לא כן יתפרש הדבר כחולשה מצד מדינת ישראל.

בשום אופן אין להפריד בין מעשי המחבלים לבין האחריות המוטלת על ממשלות ערב. לגבינו ערבים הם זה לזה. כל מה שנעשה על-ידי המחבלים, נעשה בתמיכתן ובידיעתן של ממשלות ערב השונות. ובמקרה הפיראטי האחרון הורגשה שותפות בין המחבלים ובין שלוש מדינות ערב: ביירות — שם הודה אירגון חבלה ערבי בפיצוץ המטוס; רבת-עמון — שם נמצאת המפקדה של הארגון המודה, ודמשק — האחריות לכך במישרין, בגלל תמיכתה הכספית והמוסרית באירגונו של אחמד ג'בריל.

חברי הכנסת, מחובתנו להעלות על גס בהודמנות זו את חברת "אל-על", שאיננה גרתעת וממשיכה בראש מורם בכל טיסותיה, וזאת למרות שנגדה בראש וראשונה מכוונים החצים.

על ממשלת ישראל לדאוג לקווי התעופה שלנו שיהיו בטוחים, ועליה לפעול בצורה עצמאית וביעילות בכל דרך שתמצא אותה כמתאימה להבטחת שלום האדם. אנו מזדהים הודהות מלאה עם הודעתה של ראש הממשלה, אותה הביעה בשם העם כולו, ושולחים גיחומים למשפחות השכולות.

היו"ר ר. ברקת:

רשות הדיבור לחבר-הכנסת שלום כהן, ואחריו — לחבר-הכנסת שמואל תמיר.

שלום כהן (העולם הזה) — כוח חדש):

אדוני היושב-ראש, כנסת נכבדה. אם חושבים אירגוני הפדאיון שיפחדו אותנו במעשי רצח וחבלה, נגיד להם מעל במה זו שזוהי אשליה מסוכנת, מסוכנת קודם כל להם. אנחנו נטוס בכל הקווים. נחיה את חיינו. נגן על מדינתנו ועל גיביותיה.

הוכחנו בעבר ונזכיר בעתיד כי האומה הישראלית מתלכדת מול פני האויב, מתחזקת בשעת צרה. התנכ" ליוות לקיומנו ולקיום מדינתנו רק מגבירות את ליכודנו ואת כוח החלטתנו.

אולם, כבוד היושב-ראש, לא נסתפק בגיונים, בהבעת סלידה ובהזדהות עם אכל המשפחות השכולות. לפנינו שלב חדש במלחמה בינינו ובין העולם הערבי, ועלינו לתת את דעתנו על כך.

מצב שבו תצא כליל התחבורה האווירית האזרחית מתחומי סיכסוך הדמים האומלל.

אנו נמשיך במאבקנו להוצאת המלחמה, כל הפעולות המלחמתיות, מתחום היחסים הישראליים — ערביים. נגביר את מאבקנו הפוליטי לביצוע החלטת מועצת הבטחון מ-22 בנובמבר 1967, וזוה נפעל להבטחת חיי אדם באוויר ועלי אדמות.

היו"ר ר. ברקת:

רשות הדיבור לחבר-הכנסת אברהם ורדיגר, ואחריו — לחבר-הכנסת שלום כהן.

אברהם ורדיגר (פועלי אגודת ישראל):

אדוני היושב-ראש, כנסת נכבדה. הפשע האכזרי והנתעב, אשר בוצע ביום שבת נגד מטוס "סוויסאייר" בדרכו לישראל, ואשר בו מצאו את מותם קרוב לחמישים איש, רובם יהודים וישראלים, הוא המחיר שאנו והעולם הגאור משלמים בעד היחס הסלחני כלפי הפושעים הערביים למיניהם וכלפי ממשלות ערב המסתרות מאחורי גביהן של כנופיות המרצחים והמחבלים.

מאז חטיפתו של מטוס "אל-על" ביולי 1968 והנח"תנו באלז'יריה אנו עדים לשלבים שונים בדרכי פעולתם הנפשעת של הפיראטים הערביים. אחריו באה חטיפת מטוס של חברת טי.ו.א.י. והנחתתו בדמשק. במקרה זה היינו בטוחים שתבוא תגובה חריפה מצד חברות התעופה, לפחות בצורת חרם על שדות-התעופה הערביים. אבל התברר חיש מהר, שברגע ששותרו הנוסעים לא-ישראלים, זה לאחר מספר ימים, השתק העניין. ומאז עברו חודשים רבים עד אשר, לאחר פעולות ולחץ בין-לאומיים, שוחררו שני הישראלים מכלאם בדמשק. השלב שבא אחריו — זריקת רימונים וחמרי-נפץ על אווירונים הממריאים לישראל בממלי-תעופה שונים באירופה. וכעת — המעשה האכזרי ביותר, פיצוץ מטוס באוויר, על-ידי הטמנת חומרי-נפץ, כנראה בחבילה או במטען המיועד לישראל.

השלב האחרון הזה, אשר זיזעו את העולם כולו וגרם למבוכה בעולם הערבי ולנסיון לנער חצנם מהאחריות לפשע, השלב הזה הוא תוצאה ישירה מההיסוסים של ראשי המדינות והגישה הסלחנית מצדן ומצד אירגוני התעופה הבין-לאומיים למעשים אלה. גישתם ההססנית היא אשר עודדה את החבלנים להמשיך במעשים נפשעים שאין להם תקדים, ולטרגדיה האנושית המזועזעת של פרשת "סוויסאייר".

וראו זה פלא: במקום הענשת המרצחים, מענישים את קרבנות הפשע, את מדינת ישראל ואת חייה התקינים, על-ידי החלטת חברות התעופה, רובן אירופיות, להפסיק, ולו זמנית, את הובלת המטענים ודברי הדואר לישראל. כן הודיעו כמה מהן על הפסקה זמנית של טיסותיהן לישראל.

לצערו לא נשמעו עד הרגע הזה תגובות חריפות מצד הממשלות השונות, פרט להבעת צער על אבדן נפשות. הממשלות השונות מתייחסות בזהירות רבה לאפשרות שהייתה כאן חבלת תופת. אפילו הממשלה השווייצרית, שנפגעה בצורה חמורה מאוד מהמעשה הנפשע, עדיין לא אמרה את דברה הברור ועדיין לא הטילה את האשמה במפורש על הכנופיות הערביות הרצחניות, ובוודאי לא על הממשלות הערביות העומדות מאחוריהן.

— הודעת ראש הממשלה על האסון-במטוס "סוויסאייר" (הודעות הסיעות) (ש, כהן, ברקת, ש. תמיר, סנה) —

פנים אל פנים מול שיא חדש, והמור מאין כמוהו, בנסיון האויב לחסום את עורק התחבורה האווירי המרכזי של ישראל הנצורה — למערב.

ההסתערות על השער המערבי לישראל לא החלה במפתיע. מיד עם חטיפת מטוס "אל-על" הראשון, שהמ"ר מרומא והונחת על-ידי יחידת אויב באלז'יר, התרענו בבית הזה כי זהו ראשית הנסיון לסגור עלינו את נתיבי האוויר, ובעקבותיהם גם את נתיבי הים מן המערב, ובכך לחסום את קנה-הנשימה הראשי של ישראל. תבענו אז תגובה מיידית והוהרנו מפני כניעה לסחטנים. מאז החרף האויב את פגיעותיו בנתיבי-האוויר לישראל והגביר, ואילו מדינת ישראל, פרט למיבצע החשוב והמועיל בבירוד — הבלגיה.

עתה מתברר בעליל כי הבלגה זו, דווקא בנושא חיוני כל-כך, התפרשה כפי שמתפרשים כמעט תמיד התאפקות וריסון-עצמי ממושכים בחלק הזה של העו"ל — כהססנות ורתיעה מן הבעייתיות הקיימת, על פני הדברים, לגבי טיב הפעולה הצבאית המתחייבת.

מן הראוי להזכיר בהקשר זה, כי מעצורים לא מעטים בלמו את ממשלת ישראל בטרם נתקבלה ההחלטה להח" זיר לעצמנו את היוזמה בחזית התעלה, ובטרם ניתן הצו למטוסי חיל האוויר לנסוק מעלה, ולאחר מכן אף לעמקי מצרים. ההחלטה הצודקת והנבונה ההיא מלפני חודשים מספר, אשר שינתה באופן יסודי את מעמדנו הצבאי והמדיני כאחד, נתקבלה לאחר שיהיו ממושק, שעלה לישראל בקרבנות יקרים, ואף בנוקים אחרים רבי-משקל.

עם היוודע דבר הפיצוץ הקטלני של מטוס "סוויס-אייר", על נוסעיו הישראלים והאחרים, העלינו את הת-ביעה לממשלה לנקוט מיד בצעדים צבאיים נאותים. רבות הן האפשרויות, ולא נתעכב עליהן כאן. אך זאת יש להדגיש: האשמה והאחריות למיבצע הרצח המכוונים כלפי קווי התעופה שלנו רובצים בראש וראשונה על המדינות והמשטרים המשכנים, מתחמים, מממנים, מאמ-נים ואף מפעילים את יחידות הרוצחים הנשלחות לרחבי העולם לבצע את מעשי הקטל. גברתי ראש הממשלה, מדינות אלו מתירות לעצמן את ההשתוללות הפראית הזאת משום שעדן נהנות ממידה זו או אחרת של חסינות אשר ישראל מוסיפה להעניק להן.

אדוני היושב-ראש, רחוקים אנו מלזלזל בדעת הקהל העולמית, אולם הגיעה העת שנבין שזעקות לחלל העולם לא יוסיפו שריון למטוסיו המרחפים מעל פני הים התי-כון, וכי גם כנסים של איגודי תעופה בין-לאומיים לא יבטיחו את חופש השיט באוויר ובים.

יהא זה משגה חמור מאין כמוהו אם לאחר "השבת השחורה" של 21 בפברואר לא תונחת מהלומה עזה ומיידית על נתיבי האוויר של האויב.

הי"ד ר. ברקת:

רשות הדיבור לחבר-הכנסת משה סנה.

משה סנה (מק"י):

כבוד היושב-ראש, כנסת נכבדה. הפיצוץ של המטוס האזרחי "סוויסאייר", על צוותו ונוסעיו — מעשה ידיו של אחד מאירגוני החבלה הערביים — קורע מעל פרצופם של כל האירגונים האלה את המסווה של המפכנים, של לחמי שיחרור לאומי, כביכול. כל אדם שלא איבד את

אין כאן שרשרת מקרית של מעשי רצח. אירגוני החבלה פועלים על-פי שיטה, שיטה רצחנית. אך לא חסרת יעד מחושב. כוונת התוקפים היא להשיג, באמצעים זולים וכמעט חסרי סכנה לעצמם, ניתוק קשרי האוויר והים בין ישראל והעולם, הקשרים היחידים הקיימים במצב הגיאוגרפלי הנוכחי של ישראל. על כך הצהיר בפירוש ג'ורג' חבש, מנהיג החזית העממית לשיחרור פלשתינ, בדאיון שבועון "דר שפיגל".

מה נעשה כדי לעמוד בפני מערכה זו? פניות אל מצפון העולם ויעילו אך במעט. קשה לדרוש מנוסע שבדי שיסכן את חייו למען סיכסוך שאין לו חלק בו. אין ספק שדרושה הקמתו של מטה מיוחד לתיכנון ההגנה הבין-לאומית של ישראל. העולם כולו נעשה חזית למלחמה זו, ועלינו לתכנן את הגנתו בכל רחבי העולם.

הגנה זו תצטרך להתמקד בשני מישורים: ראשית, פיתוח אמצעי הגנה להבטחת בטיחות מטוסים, ספינות, מיתקנים, משרדים והמשתמשים בכל אלה. כבר נעשה לא מעט להבטחת המטוסים הישראליים. וכאן המקום להביע את תודת האומה כולה לטייסיים ולצוותי מטוסי "אל-על", העומדים היום בקו החזית הראשון של מלחמה. תנו. אולם, למרבה הצער, הגנה זו עדיין אינה מושלמת, כפי שהוכיחה התקרית במינכן.

איננו משוכנעים שמשדר החוץ שלנו ושאר המוסדות פעלו בהיקף ובדחופות ההולמים את חומרת האתגר, כדי להעמיד את המוסדות, החברות והשירותים הזרים על הצורך בהנהגת מהפכה ממש באמצעי הבטיחות. אחרת קשה להבין איך אפשר היה להגניב לדואר המיועד ליש-ראל חבילות תופת, מעשי שבודואי אפשר היה לצפותו מראש. זה ממחיש את הצורך במטה מיוחד, שינחש מראש את צעדי האויב ויקדים את התרופות למכות. לא נרחיב כאן את הדיבור על המעשים האפשריים הבאים של החבלנים ועל יעדיהם הצפויים.

שיגית, יש לפתח גישה חדשה לגמרי גם במישור התגובה הבין-לאומית. יש להפסיק את המשחק המ-קובל, השאגן, את הטיפול הדיפלומטי האיטי והשגרתי.

יש כאן סכנה בין-לאומית לציבור הבין-לאומי. יש לכנס כינוסי חירום באו"ם ובמוסדות הבין-לאומיים האחרים. ידענו לעשות זאת בבואנו להזעיק את דעת הקהל העולמית למען יהדות ברית-המועצות. יש לדרוש את חזרת קווי התעופה הערביים, את הפסקת הדואר אליהם, ועוד ועוד.

אולם, כבוד היושב-ראש, כל האמצעים הדחופים האלה אין כוחם לספק תרופה מוחלטת לפתרון הבעיה. סיעתנו בכנסת אמרה מאז יומה הראשון בבית הזה, ואני חוזר על כך שוב: לא די בהריגת היתושים; יש לייבש את הביצה שבה גדלים ומתרבים יתושים אלה. הביצה היא המלחמה בינינו ובין העם הפלשתיני.

הי"ד ר. ברקת:

רשות הדיבור לחבר-הכנסת שמואל תמיר, ואחריו לחבר-הכנסת משה סנה.

שמואל תמיר (המרכז החפשי):

אדוני היושב-ראש, כנסת נכבדה. מאז מיבצע קדש ועד מאי 1967 ידע האויב, וידעו מדינות העולם, כי חסי-מת מצוי אילת — השער הדרומי לישראל — בפני שיט ישראלי היא בבחינת casus belli. עתה אנו עומדים

— הודעת ראש הממשלה על האסון במטוס "סוויסאייר" (הודעות הסיעות) (סנה, ש. תמיר, ברקת); (סיכום) (ברקת, ברעם) —

כמובן, באחריות הישירה למעשים של אירגוני הטרור נושאות המדינות הערביות המשמשות להן בסיס פעולה. חברות התעופה הבין-לאומיות, שתיכנענה לטרור זה, תקבלנה עליהן אף הן אחריות להמשכו ולהרחבתו של טרור אווירי נפשע זה.

מכיוון ששמענו מה עצה יעוצה מפי הגואם הקודם, נציג המרכז החפשי, הרשני נא, אדוני היושב-ראש, לספר סיפור ששמעתי שעה קלה אחרי היודע האסון. שלשום, במוצאי שבת, הייתי במעון חיים שבעמק בית-שאן. סיפר לי איש הקיבוץ: בזמן אחת ההפצצות הכבדות ביותר, במקלט, פרץ ילד בן חמש בבכי. ניסה להרגיע אותו חדר מבוגר ואמר לו: אל תפחד, אלה אינם "בומים" שלהם, אלה הם "בומים" שלנו. הילד חדל לבכות. אבל עוד קולו חנוק מדמעות שאל: ולילדים הערביים שם, גם כן יש מקלטים? בתוך אותו המבוגר: מדוע אתה שואל? השיב לו הילד: הילדים אינם אשמים שה"אבאים" שלהם הם "פתח"...

הרוח האנושית העילאית הזאת, הנשמעת מפי עול-לים ויונקים; הרוח ההומנית שהפיתו בילדינו הורים ומורים — זוהי רוחו של עם ישראל.

שמואל תמיר (המרכז החפשי):
לא על כך הוויכוח.

משה סנה (מק"י):
על כך הוויכוח.

ברוח זו לחמנו וניצחנו עד כה. וברוח זו ינצחו מלאכי השרת, מלאכי השלום, את מלאכי החבלה.

שמואל תמיר (המרכז החפשי):
יש דרכים גם ברוח זו.

הי"ר ו. ברקת:

שמענו את הודעות הסיעות, לאחר הודעת ראש הממשלה. נקום ונכבד בדומיה את זכר הקרבנות החפים מפשע שגורצחו ביד לשעה וזדונית.

נשלח תנחומינו לכל משפחות הקרבנות.

(חברי הכנסת מכבדים בקימה ובדומיה את זכר קרבנות הפיצוץ של מטוס "סוויסאייר").

חברי הכנסת, נפסיק את הישיבה לחמש דקות.

(הישיבה הופסקה בשעה 17.25 וחדשה בשעה 17.45)

2. סיכום

שנמסרה בכנסת היום, י"ז באדר א' תש"ל — 23 בפברואר אר 1970, בשם הסיעות הבאות: סיעות המערך (עבו-דה-מפ"ם), גח"ל, מפד"ל, אגודת ישראל, המפלגה הליברלית העצמאית, הרשימה הממלכתית, קידמה ופ"ח, פועלי אגודת ישראל, שיתוף ואחווה, העולם הזה — כוח חדש, המרכז החפשי, מק"י:

הכנסת רושמת לפנייה את הודעת ראש הממשלה בעקבות הפיצוץ הנפשע של מטוס "סוויסאייר" בדרכו לישראל, על גוסעיו וצוותו, בו נספו 47 אנשים ישראלים ולא-ישראלים.

צלם האדם, כל בעל מצפון, יגנה לא רק את הפשע המח-רד המסויים הזה, לא רק את האירגון המסויים שביצע את הפשע, אלא את רשת הטרוריסם הערבי האנטי-ישראלי בכללה.

בכל מאבק מזויין מטרת הלחימה ושיטת הלחימה בצידופן קובעות את אופי המאבק, את היותו מוסרי או לא, את היותו צודק או לא. מטרתם של אירגוני החבלה הערביים כולם איננה השגת זכות ההגדרה העצמית לעם הפלשתינאי בצד העם הישראלי, אלא חיסולה של מדינת ישראל, כלומר, חיסול זכותו של עם ישראל להגדרה עצמית, לקיום לאומי ממלכתי עצמאי. זוהי מטרה בלתי-מוסרית. לכן אין תימה, כי גם אמצעי הלחימה שלהם הם בלתי-מוסריים. הטלה פחדנית של חומר נפץ במנון של האוניברסיטה, ליד חדא' שינה של בית-מגורים במושב עובדים, בתחנת אוטובוסים, במשרד "אל על", במטוס נוסעים — מתוך כוונה לרצוח אנשים, נשים וטף מקרובים, בלתי-לוחמים, בלתי-מעורבים במאבק — זוהי תועבה מנקודת-ראותו של כל לוחם אשר אי-פעם לחם למען מטרה נאצלת.

על כן מתעורר בנו שבעתיים צער למראה התמיכה והאהדה אשר מראים לאירגוני הטרוריסם הערבי גורמים של השמאל בעולם. חוגי השמאל חייבים להקפיד על האבחנה הידועה מאת בר-סמכא, האומרת: כל עוד תנועה לאומית לוחמת למען זכויות עמה היא — אנחנו בהחלט בעד; אולם כאשר תנועה לאומית מופיעה נגד זכויותיו של עם אחר — אנחנו בהחלט נגד.

לפי הגדרה זו של לנין, לא רשאי שום קומוניסט לתמוך באירגוני החבלה הפלשתינאים האנטי-ישראליים. ואשר לאמצעי הלחימה, הרי פסל ופוסל הלנוניסם את הטרור האינדיבידואלי אפילו לגבי שליטים עריצים, אכזריים, מתעללים ומתעמרים; על אחת כמה וכמה פסול הטרור לגבי חפים מפשע.

על כן מביעה סיעת המפלגה הקומוניסטית הישרא-לית בכנסת את צערה ומורת-רוחה על הזמנת משלחת "אל-פתח" לוועידת המפלגה הקומוניסטית הצרפתית, וכן על הזמנת המשלחת הכוללת של אירגוני הטרור בראשותו של יאסר עראפאת למוסקבה. המשמעות האובייקטיבית של הזמנת אלו, של הכנסת אורחים-זו, היא חיפוי על מעשי פשע נתעבים, על שפיכת דם נקיים, על חירחור איבה ומלחמה בין עמים, על שיבוש היחסים הבין-לאומיים, על הרעלת אווירו של עולם.

הי"ר ו. ברקת:

אני מצטער על שחל איחור בחידוש הישיבה.

אנו עוברים להצעות לסיכום הדיון על הודעת ראש הממשלה.

רשות הדיבור לחבר-הכנסת ברעם, שיביא הצעת סיכום בשם רוב הסיעות בכנסת.

משה ברעם (המערך, עבודה-מפ"ם):

אדוני היושב-ראש, כנסת נכבדה. אני מתכבד להביא את ההצעה לסיכום הדיון על הודעת ראש הממשלה

חוברת ט"ו, ישיבה מ"ג

— הודעת ראש הממשלה על האסון במטוס "סוויסאייר" (סיכום) (ברעם, ברקת, חביבי, קרגמן); מסמכים שהונחו על שולחן הכנסת (ברקת, ליאור); שאילתות ותשובות (ברקת, גרוס, גבתי) —

על-ידי חברי הכנסת ברעם בשם הסיעות הבאות: סיעת המערך (עבודה—מפ"ם), גח"ל, מפד"ל, אגודת ישראל, המפלגה הליברלית העצמאית, הרשימה הממלכתית, קידמה ופיתוח, פועלי אגודת ישראל, שיתוף ואחוות, העולם הזה—כוח חדש, המרכז החפשי, מק"י.

אעמיד להצבעה זו מול זו את הצעות הסיכום שהוגשו על-ידי חברי הכנסת מ. ברעם (המערך) וא. חביבי (הרשימה הקומוניסטית החדשה).

ה הצבעה

בעד הצעת הסיכום שהובאה על-ידי חברי הכנסת מ. ברעם — רוב

היו"ר ר. ברקת:

אני מעמיד להצבעה את הצעת הסיכום של סיעת הרשימה הקומוניסטית החדשה.

ה הצבעה

בעד הצעת הסיכום של סיעת הרשימה הקומוניסטית החדשה — 2

ישראל קרגמן (המערך, עבודה—מפ"ם): אני מבקש להצביע, מי נגד הצעת הסיכום של סיעת הרשימה הקומוניסטית החדשה.

ה הצבעה

נגד הצעת הסיכום של סיעת הרשימה הקומוניסטית החדשה — רוב

הצעת הסיכום של חברי הכנסת מ. ברעם נתקבלה.

הכנסת מביעה תנחומיה למשפחות הנספים.

הכנסת מביעה זעמה על רצח שפל זה שבוצע בידי אנשי טרור ערביים חסרי מצפון ונעדרי יחס לחיי אדם ולערכי אנוש. במעשה זה הוציאו עצמם המרצחים מכלל החוק והחברה התרבותית.

ישראל לא תשלים עם פגיעה בחיי אזרחיה ובנתיבי האוויר המולכיים אליה, ותמלא מלוא חובתה בהגנה עליהם.

הכנסת פונה אל המדינות, הגורמים הבין-לאומיים, חברות התעופה ואיגודי הטייסים, להיחלץ לפעולה אפקטיבית להבטחת התעופה האזרחית ולמניעת התנכלויות טרור בתחבורה האווירית הבין-לאומית.

ישראל תפעל במלוא התוקף נגד אירגוני הטרור הערביים, שליחיהם והמסייעים בידם, ונגד מדינות ערב שמתוכן הם באים ובקרבן הם פועלים. אני מבקש להעמיד הצעה זו להצבעה.

היו"ר ר. ברקת:

רשות היבור לחברי הכנסת חביבי, שיביא הצעת סיכום בשם סיעת הרשימה הקומוניסטית החדשה.

אמיל חביבי (הרשימה הקומוניסטית החדשה):

אדוני היושב-ראש, כנסת נכבדה. להלן הצעת הסיכום של סיעת הרשימה הקומוניסטית החדשה בעקבות הודעת ראש הממשלה:

הכנסת מאשרת את הודעת סיעת הרשימה הקומוניסטית החדשה.

היו"ר ר. ברקת:

אני מעמיד להצבעה את הצעת הסיכום שהובאה

ב. מסמכים שהונחו על שולחן הכנסת

159—161, תש"ל—1970; (הוראת שעה מס' 181), תש"ל—1970; (הוראת שעה מס' 159) (תיקון מס' 3), תש"ל—1970; (הוראת שעה מס' 162) (תיקון מס' 2), תש"ל—1970; (הוראת שעה מס' 177), תש"ל—1970.

כמו כן הניח להודיע על ביטול הצעות חוק של חברי הכנסת דלהלן: ט"ו — חוק לתיקון פקודת סדרי השלטון והמשפט (מס' 12), תשכ"ט—1969 — הצעת חברי הכנסת י. ה. קלינגהופר; ט"ז — חוק הבחירות למועצת הרבנות הראשית, תשכ"ט—1969 — הצעת חברי הכנסת צ. צימרמן; י"ח — חוק בתים משותפים (נוסח משולב) (תיקון מס' 2), תשכ"ט—1969 — הצעת חברי הכנסת א. גולדשטיין.

ג. שאילתות ותשובות

רצוני לשאול את כבוד השר:

האם נוקט כבוד השר צעדים כדי להביא לידי כך שרופא יגור במקום, בשים לב שמטולה נהפכה לישוב ספר מובהק ובמקום גפלו קרבנות כתוצאה מפעולות החבלנים?

שרי הבריאות ה. גבתי:

עד 1962 היתה המושבה מטולה מבוטחת על-ידי קופת החולים העממית. אחרי שהרופא עזב את מטולה,

היו"ר ר. ברקת:

הכנסת תשמע עתה שאילתות ותשובות.

1. העדר רופא קבוע במטולה

חברי הכנסת ש. י. גרוס שאל את שר הבריאות ביום י"ט בטבת תש"ל (28 בדצמבר 1969):

בעתן "האויק" מיום י"ב בטבת תש"ל (21 בדצמבר 1969) פורסם בשמו של ראש המועצה המקומית מטולה, כי במושבה אין רופא.

1969), הופיעה ידיעה מאת מאיר הראובני, סופר "למר-חב" בחיפה, האומרת: "שני חולי סרטן ממחוז הצפון נפטרו לאחרונה מבלי שזכו לאישפוז רפואי, המישה אף-רים מחכים לאישפוז זמן רב בשל שחבת באישור ההסכם שהושג בין הנהלת בית-החולים רמב"ם להנהלת בית-החולים האיטלקי בחיפה, על-ידי משרד הבריאות".

לאור האמור לעיל, אבקש לדעת:

1. האם ידיעה זו נכונה?
2. אם נכונה הידיעה - מה בדעת השר לעשות כדי למנוע הישנותם של מקרים כאלה?

שר-הבריאות ה. גבתי:

1. בידיעה המצוטטת מדובר על שני חולים, ללא ציון שמותיהם. עקב זאת לא היתה אפשרות לברר אם חולים אלה היו זקוקים לאישפוז.

2. לאחרונה נקבעו הסדרי קבע לאישפוז חולי סרטן - מקדי סעד מרשויות מקומיות נתמכות. לפי הסדרים אלה מאושפזים החולים (אשר אין אפשרות לאישפוז בבית-חולים ממשלתי) בבית-החולים האיטלקי בחיפה. הדרשות המקומית משלמת את חלקה במחיר יום האישפוז, באותו השיעור אשר משלמת בדרך כלל תמורת אישפוז בבית-חולים ממשלתי, ואת היתרה מכסה משרד הסעד.

4. **מניעת התפשטותה של מחלת השחפת**

תבר-הכנסת א. ורדיגר שאל את שר הבריאות ביום ה' בשבת תש"ל (15 בינואר 1970):

סקר, שערך היועץ הרפואי של הקרן לביטוח פועלים חקלאיים, מגלה כי 1,700 מקרי שחפת חדשים מתגלים מדי שנה בישראל.

אודה לכבוד השר אם ישיבני:

1. האם ידוע לו על כך?
2. אם כן, מה עושה משרד הבריאות למניעת התפשטותה של מחלה זו?
3. האם יש בידי משרד הבריאות ריכוז מלא של הנתונים סביב מחלה זו?
4. אם לא - מדוע?

שר-הבריאות ת. גבתי:

1. הנתונים המופיעים במחקר היועץ לביטוח פועלים חקלאיים הם נכונים ומתבססים על הדין-וחשבון שפירסם משרד הבריאות: "שחפת בישראל 1967".

2. לשם מניעת התפשטותה של המחלה פועלות בארץ 20 תחנות למניעת מחלות ריאה, ביניהן מרפאות של הליגה למלחמה בשחפת ושל קופת-החולים. בעת הצורך מאושפזים החולים - ללא תשלום - במחלקות לטיפול בחולי שחפת בשלושה בתי-חולים: שמואל הרופא, צפת, נוה-און, לרשות החולים בשחפת עומדות 325 מיטות בבתי-חולים אלה ועוד מיטות אחדות בבתי-חולים אחרים.

התחנות מגישות את עזרתן לחולים ואת הייעוץ לרופאי האזור ללא תמורה. משרד הבריאות דואג גם לשיקום הנוקמים. יש לציון כי רוב חולי השחפת מצויים באוכלוסיה מבוגרת מעל לגיל 50, והתחלואה קרוב קבוצות צעירות יותר ירדה במידה ניכרת לעומת המצב מלפני עשרים שנה.

ולא נמצא אחר שהסכים לגור במקום, פתה קופת-החולים העממית לקופת-החולים הכללית בבקשה שתקבל עליה את הטיפול בתושבי המקום. מאז מבקר במטולה, שלוש פעמים בשבוע, רופא הגר בכפר גלעדי, מרחק 5 ק"מ, ועונה לכל הקריאות. במקום עובדת וגרה אחות באופן קבוע.

קופת-החולים, האחראית למתן השירותים, וכן שאר הגורמים המוסמכים, יבחנו את היקף השירותים האלה, לאור הנסיבות החדשות.

2. **נתונים מספריים על המחסור ברופאים**

תבר-הכנסת ע. רוזן שאל את שר הבריאות ביום י"ט בטבת תש"ל (28 בדצמבר 1969):

אודה לכבוד השר אם ישיב על שאלותי הבאות הנוגעות לבעיית המחסור ברופאים:

1. מהו מספר הרופאים שנוספו בשנה האחרונה:
  - א. מן העלייה;
  - ב. עם גמר לימודיהם בבתי-הספר לרפואה בארץ;
  - ג. חזרו מלימודיהם או מהשתלמות בחוץ-לארץ?
2. מהו מספר הרופאים שפרשו מן העבודה בשנה האחרונה מכל סיבה שהיא?

3. מהו מספר האזוריים שהוגדרו כ"אזורי מצוקה" מבחינת השירות הרפואי, ומהו מספר הרופאים החסרים לתקן המלא בהם?

4. מהו מספר הרופאים החסרים בבתי-חולים התי-קפיים (פוריה, צפת, באר-שבע) ובאילו מקצועות?

5. האם חסרים רופאים מקצועיים בארץ ובאילו מקצועות?

6. כמה רופאים כלליים חסרים בכל הארץ במרפאות?

שר-הבריאות ת. גבתי:

1. להלן מספר הרופאים שנוספו בשנה האחרונה:
  - א. כ-300 מן העלייה; (ב) 124 - בוגרים של בתי-הספר לרפואה בארץ; (ג) 21 - חזרו מלימודיהם בחוץ-לארץ.
  2. כ-200 רופאים יצאו בשנה האחרונה ממעגל העבודה בארץ.
  3. 15 אזוריים הוגדרו כ"אזורי מצוקה" וחסרים בהם כ-10 רופאים.

4. בבתי-החולים פוריה, צפת ובאר-שבע חסרים 15 רופאים במקצועות: הרדמה, עיניים, ילדים, כירורגיה, דגנון, אורתופדיה, מחלות גנימיות ופתולוגיה.

5. המחסור, למילוי משרות בתקן, מורגש בעיקר במרדמים, אולם גם במקצועות אחרים כמו עור ועיניים קיים מחסור מעשי ברופאים, בלי שיתבטא במשרות פנויות בתקן. התקן הנוכחי אינו מדביק את הצרכים.

6. מלבד זאת חסרים כ-100 רופאים כלליים לתקן המרפאות, אולם הצורך הממשי גדול יותר, מכיוון שדרושים מחליפים לרופאים בחופשות, במילואים, במחלה ובהשתלמות, וכן מפאת גילם הגבוה של חלק ניכר מרופאי המרפאות.

3. **חולי סרטן שלא אושפזו בבית-חולים**

תבר-הכנסת ע. פיינרמן שאל את שר הבריאות ביום י"ט בטבת תש"ל (28 בדצמבר 1969):

בעתון "למרחב" מיום ז' בטבת תש"ל (16 בדצמבר

חוברת ט"ו, ישיבה מ"ג
- שאילתות ותשובות (גבתי, ורדיגר, גרוס, סנה) -

2. המנוחה שושנה (ולא שולמית כפי שצויין בעתון ובשאלתה) נותחה משום שסיבת מותה לא היתה ברורה, בניגוד לכתוב בעתון. החולה נתקבלה לאישפוז ב"הדסה" ב-4 באוקטובר 1969 ונפטרה בתאריך 3 בינואר 1970. למרות בדיקות מרובות לא הגיעו הרופאים לאבחנת מחלתה היסודית ולקביעת מותה, על כן הוחלט לעשות נתיחה שלאחר המוות.

3. התשובה חיובית.

4. בעת הנתיחה הוצאו כמה אברים לבדיקה נוספת, אשר כפי הידוע נמשכת כמה ימים. מתוך התנגדות המשפחה לקבורת המנוחה בלי האברים שהוצאו הוחזרו אלה למשפחה יחד עם הגופה, מספר שעות בלבד לאחר הנתיחה ולא כעבור יממה.

רצוני עוד להוסיף שהקרובים לא הביעו כלל את התנגדותם לנתיחה, לא בכתב ולא בעל-פה. אין זה גם נכון שהרופאים הכחישו בתחילה את ביצוע הנתיחה, כפי שכתוב בעתון. האמת היא שהגופה נותחה שעות מספר לאחר הפטירה, ועניין הנתיחה לא הוכחש על-ידי הרופאים. להיפך, לכשנשאל הרופא המטפל על-ידי המשפחה אם נותחה הגופה, ענה שאינו יודע אך יברר מיד. הוא בירר ומסר למשפחה שאכן בוצעה נתיחה.

7. הקפאת בנייתם של בתי-חולים

חבר-הכנסת א. ורדיגר שאל את שר הבריאות ביום י"ד שבט תש"ל (21 בינואר 1970):

הממשלה החליטה להקפא בניית בתי-חולים ברחבי הארץ במסגרת מדיניותה הכללית.
אודה לכבוד השר אם ישיבני:

1. האם התנגד כבוד השר להחלטה בסעיפים הנוגעים לבתי-חולים?
2. אם לא - מדוע?

3. האם מוכן כבוד השר לבקש את הממשלה לשנות החלטתה בנוגע למבנים של בתי-חולים?

שר-הבריאות ת. גבתי:

1-2. החלטה בקשר להקפאת הבנייה הציבורית בכלל נתקבלה בישיבת הממשלה ואין מוסרים פרטים על דיוניה.

3. התשובה חיובית.

8. התוצאות הצפויות של הקפאת בנייתם של בתי-חולים

חבר-הכנסת מ. סנה שאל את שר הבריאות ביום י"ד שבט תש"ל (21 בינואר 1970):

ועדת השירותים הציבוריים של הכנסת, שדנה בשאלת הקפאת בניית בתי-חולים, החליטה לפנות למי-שלה שלא להחיל על בתי-חולים את החלטתה להקפא בניית בנייני ציבור.

אי לזאת הנני לשאול את כבוד השר:

1. בכמה מסתכם הסכום שהוקפא לבניית בתי-חולים?

2. באיזה מספר מיטות, חדרי מיון וכי' מתבטא הסכום שהוקצב והוקפא?

3. בכמה יעלה שיעור תפוסת המיטות עקב הקפאת הבנייה של בתי-חולים?

3-4. משרד הבריאות מרכז את הנתונים על מחלת השחפת באמצעות רישום מרכזי לשחפת, המקיף את כל החולים שמתגלים ואלה שכבר ידועים. באמצעות רישום זה מסוגל משרד הבריאות לאתר את הקבוצות שישקף להן סיכון לחלות במחלת השחפת, לערוך תצפית על מגמות התחלואה והתמותה ולתכנן את היקף השירותים הדרושים לטיפול בנושא.

5. אחוז הנתיחה בבתי-החולים הממשלתיים

חבר-הכנסת א. ורדיגר שאל את שר הבריאות ביום ח' שבט תש"ל (15 בינואר 1970):

לאור ריבוי מקרי ניתוחי המתים בבתי-החולים הממשלתיים השונים, אודה לכבוד השר אם ישיבני:

1. מה אחוז הנתיחה הנוכחי בבתי-החולים הממשלתיים?

2. האם מקפיד משרד הבריאות שכל ניתוח ייעשה כחוק?

3. אילו אמצעים נוקט משרד הבריאות כנגד מפירי החוק?

שר-הבריאות ת. גבתי:

1. אחוז הנתיחה בבתי-החולים הממשלתיים בשנת 1969 היה כ-47%. בשנת 1968 היה אחוז הנתיחות 49%, ואין זה נכון אפוא לדבר על ריבוי מקרי-ניתוחי המתים בבתי-החולים הממשלתיים.

2. כן.

3. לאחר הוראות חוזרות, שהוצאו בעקבות דין-וחשבון מבקר המדינה, לא היו מקרים של הפרת חוק, ולכן לא היה מקום לגקיטת אמצעים.

6. נתיחת גופתה של שושנה סופר

חבר-הכנסת ש. י. גרוס שאל את שר הבריאות ביום ח' שבט תש"ל (15 בינואר 1970):

ב"המודיע" מיום כ"ה בטבת תש"ל (6 בינואר 1970) פורסם על סערת רוחות בעיירה נתיבות בעקבות פטירתה של הצעירה שולמית סופר, ונשבת המקום, שנפטרה ביום כ"ו בטבת תש"ל (4 בינואר 1970) בבית-החולים "הדסה" בירושלים. לפי העתון, אושפזה צעירה זו בבית-החולים כשהיא סובלת מסרטן הדם - לוקמיה. אף-על-פי שמחלתה היתה ידועה, בוצע בה-ניתוח שלאחר המוות, ובניגוד לרצונה של המשפחה. הכתבה אומרת שכאשר דרשו בני המשפחה את החזרת האברים, הכחישו בתחילה הרופאים את ביצוע הנתיחה. אחר כך טענו שכל האברים שהוצאו מן הגופה - הוחזרו, ורק לאחר משא-ומתן ודרישה תקיפה של בני המשפחה, הוחזרו האברים יממה אחת לאחר פטירתה.

אבקש את כבוד השר להשיבני:

1. האם העובדות נכונות?

2. מדוע נותחה שולמית סופר, למרות העובדה שסיבת הפטירה היתה ברורה?

3. האם אישרו שלושה רופאים את ביצוע הנתיחה, כפי שהחוק דורש?

4. מדוע הוחזרו האברים רק מקץ 24 שעות לפטירה?

שר-הבריאות ת. גבתי:

1. העובדות, כפי שהובאו בעתון "המודיע", אינן נכונות.

2. אם כן — אילו אמצעים עומד משרד הבריאות לנקוט על מנת לבלום את הצריכה המופרזת של תרופות מסוכנות מסוג זה?

שר הבריאות ה. גבתי:

1. נכון שצריכת התרופות בארץ גברה מאוד, אם כי אינני יכול לאשר שישיראל עומדת בראש הרשימה. לא הובא לדיעתי קיומה של סטטיסטיקה כזאת.

אין לדבר על "צריכה מופרזת של תרופות מסוכנות מסוג זה". אני מניח שהמדובר בצריכה כללית של תרופות ולא בתרופות מסויימות. הדעת נותנת שהפרזה בצריכה נוגעת ביותר לתרופות רגילות דווקא מסוג של סמי שינה, תרופות מרגיעות, אנטיביוטיקה וכדומה.

2. משרד הבריאות וכן מוסדות הבריאות השונים, ובראשם קופת החולים, מנהלים פעולה מתמדת וענפה בעניין זה. אבל הבעיה כולה מסוככת ביותר בגלל ההשלכות האירגוניות, המינהליות, החינוכיות והכלכליות שלה.

רצוני להעיר שלא נבדק עדיין אם כל התרופות המוצאות מבתי-מרקחת — בעיקר בין חברי קופות החולים המקבילים את התרופות ללא תשלום — מגיעות לכלל שימוש.

10. פרישת אחיות מן העבודה

חבר הכנסת א. ורדיגר שאל את שר העבודה ביום כ"ז בשבט תש"ל (3 בפברואר 1970):

בעתונות נמסר כי 7,000 אחיות רשומות פרשו מן העבודה מתוך 16,000 אחיות ואחים הרשומים כבעלי-מקצוע. כן נמסר על תסיסה בקרב האחיות עקב אי-העלאת השכר ועל אי-שביעות-רצון מן המצב החמור במוסדות הרפואיים מחמת המחסור בכוחות פארא-רפואיים.

אודה לכבוד השר אם ישיבני:

א. האם נכונה ידיעה זו?

ב. מה בדעת כבוד השר לעשות כדי להחזיר לעבודה, לאור המצב הבטחוני, בעיות הקליטה, וכדומה?

שר הבריאות ה. גבתי:

א. המספר המצוטט נמסר לפירסום על-ידי איגוד האחיות על סמך הנתונים שרכזו בעיקרם על-ידי יחידת האחיות של משרד הבריאות. מספר זה מתייחס אל הגשירה המצטברת במשך עשרים השנים מקום המדינה וכולל פרישה מטעמי בריאות, פרישה לגימלאות, תמותה, ורק באופן חלקי — עזיבת המקצוע. אין להתייחס אל המספר כמספר סטאטי. בשעת הבדיקה שנערכה לאחר-רוגה נתברר שאחיות אשר נרשמו בשלב מסוים כלא-עובדות חוזרו לשרת במוסדות בריאות שונים.

ב. אשתקד ננקטו צעדים להגדרת התקנים בשירותי הסיעוד של בתי-החולים הממשלתיים, אמצעי אשר יש בו כדי להקל על העומס המוטל על צוותי האחיות בבתי-חולים אלה. הגדלת התקנים לא בוצעה בשלמותה בשל מחסור במועמדות בחלק מבתי-החולים.

11. מחסור בדירות לעולים

חבר הכנסת א. ורדיגר שאל את שר השיכון ביום ח' בשבט תש"ל (15 בינואר 1970):

בעתונות רבים נתפרסם כי אין די שיכונים לעולים הבאים ארצה.

4. האם דגה הממשלה בהמלצות ועדת השירותים הציבוריים של הכנסת בעניין הקפאת בניית בתי-חולים? אם כן — מה תגובת הממשלה על המלצות הוועדה של הכנסת?

5. האם דגה הממשלה בהקמת מבנים ארעיים של בתי-חולים, כדי לצמצם את ההוצאה מצד אחד ולהיענות לצורך במיטות נוספות מצד שני?

שר הבריאות ה. גבתי:

1. החלטת ההקפאה חלה רק על מבנים שיסודו-תיהם טרם הוגחו. בתקציב 1970/71 הצענו סכום של 17 מיליון ל"י בקירוב לתכניות בנייה המוכנות למכרז ושעליהן חלה הקפאה.

2. השלמת התכניות האמורות, הכוללות בתי-חולים חדשים, החלפת מיטות בבתי-חולים קיימים וכן תוספות והרחבות, עתידה להוסיף בשנים 1974-1977 כ-1,600 מיטות לאישפוז כללי וכ-900 מיטות לאישפוז חולי-נפש.

3. שיעורי התפוסה היום, בכל סוגי המיטות, הם 96%, ובמחלקות רבות עולה שיעור התפוסה על 100%. דחיית הבנייה בשל ההקפאה עלולה לבוא לידי ביטוי חמור בשנים הבאות בירידת שיעור המיטות ל-1,000 נפש, התגברות הלחץ לאישפוז והארכת התורים לאישפוז, הקיימים גם כיום במידה מדיאנה.

4. הממשלה תחזור ותדון בנושא ההקפאה על סף שנת התקציב החדשה. בינתיים קיימנו בירורים מעשיים עם שר האוצר ועוזריו הבכירים להפשרת תכניות בנייה אחדות באישפוז כללי ופסיכיאטרי, וכן תכניות לביצוע הרחבות ושיפוצים במוסדות הקיימים ולהמשך התיכנון.

5. לא המלצנו ואיננו מתכוונים להמליץ לפני הממשלה על מדיניות של הקמת מבנים ארעיים, שכן אין בנייתם זולה יותר ולא מהירה יותר.

הי"ר ד. ברקת:

שאלה נוספת לחבר הכנסת סנה.

משה סנה (מק"י):

אם כבוד השר שולל מבנים ארעיים, האם הוא מוכן לקראת הדיון המיוחד בממשלה, להמליץ על כך שהמבנים יהיו צנועים יותר, כלומר שתהיה הימנעות מהוצאות על מותרות לטובת הרחבת השטח למיטות, מעבודות וכ'?

שר הבריאות ה. גבתי:

אני מוכן לעשות זאת בלי כל קשר עם ההקפאה.

9. אמצעים למניעת שימוש מופרז בתרופות

חבר הכנסת א. כץ שאל את שר הבריאות ביום י"ד בשבט תש"ל (21 בינואר 1970):

בידיעות שהופיעו ביום 13 בינואר 1970 בעתונות "הארץ" ו"דבר" נמסרה אינפורמציה בדבר צריכה מופרזת של תרופות שיש בהן כדי לגרום נזק לבריאותו של המשתמש בהן. כן נאמר שם שמדינת ישראל עומדת בראש רשימת המדינות שנערך בהן סקר על מספר מרשמי התרופות הניתנות לאדם.

אודה לכבוד השר אם ישיבני:

1. האם ידיעות אלה נכונות?

חוברת ט"ו, ישיבה מ"ג

— שאלות ותשובות (ורדיגר, שרף, פרידמן, כץ, רוזן) —

ד. מה יש בדעת משרד השיכון לעשות כדי להחיש את החלפת הבנייה לפני סיום שנת התקציב?

שרף השיכון ז. שרף:

התקציב להתחלת הבנייה בכפר עציון נקבע רק בתקציב לשנת 1969/70. מיקומו המיוחד של הקיבוץ חייב תיכונן בעל אופי לא-רגיל, ועקב זה התארך משך התיכונן.

המשרד התקשר עם קבלן, אולם הדרישות הכספיות שלו לא התקבלו על הדעת. חשבנו שעל ידי כך נקצר את משך הבנייה, אולם בסופו של דבר נאלצנו לפרסם מכרז פומבי. המכרז פורסם לפני עשרה ימים. כאשר יתברר, לפי המכרז, מיהו הבונה, נעשה הכל כדי להחיש את הבנייה.

14. מראה מכוני של שיכונים ציבוריים

חבר הכנסת א. כץ שאל את שר השיכון ביום י"ד בשבט תש"ל (21 בינואר 1970):

בניית שיכונים על-ידי גורמים ממשלתיים וציבוריים מכערת את הנוף ומתבצעת, לעתים, בניגוד מוחלט לשיקול-דעת אסתטי של אדריכלים ומתכננים.

אבקש את כבוד השר להשיבני:

1. האם קביעה זו נכונה?
2. אם כן, מה בדעת משרד השיכון לעשות על מנת למנוע מחדלים בתחום זה?

שרף השיכון ז. שרף:

ייתכן שזוהי השאלתה הראשונה מסוג זה בכנסת — על הצד האסתטי של הבנייה. קשה מאוד למצוא שני אדריכלים שיסכימו ביניהם בסוגיה זו, ועוד יותר קשה להרכיב גוף של אדריכלים, שאיזה אדריכל שאינו יושב בגוף זה יקבל את שיפוטו.

גם בעניין זה עובד המשרד במגבלות התקציב העומד לרשותו.

15. דיור תת-סטנדרטי בבית-שאן

חבר הכנסת ש. רוזן שאל את שר השיכון ביום י"ד בשבט תש"ל (21 בינואר 1970):

1. מהו מספר המשפחות בבית-שאן המתגוררות בצפיפות-יתר או בשיכון תת-סטנדרטי?
2. כמה זירות הועמדו ב-1969 לרשות בית-שאן למען החלפת זירות תת-סטנדרטיות?
3. מהי התכנית לשנה הבאה בתחום זה?

שרף השיכון ז. שרף:

1. (א) בבית-שאן מתגוררות בשיכון תת-סטנדרטי (בצריפים ובאסבסטונים עם שירותים בחוף) 307 משפחות; (ב) בצפיפות-יתר (משפחות מעל ל-6 ג' שות) — כ-150-200 משפחות.
2. בשנת 1969 הועמדו לשיפור תנאי הדיור בבית-שאן 20 יחידות דיור.

3. בפרוגרמה לשנת 1970/71 נכללו בסך הכל 108 יחידות דיור בשכירות, מהן 60 יחידות דיור לפינוי צריפים הדיור תת-סטנדרטי ו-48 יחידות דיור לזוגות צעירים, שאף הן מקילות על הצפיפות, כאשר הזוגות הצעירים יוצאים מבתי הוריהם.

אודה לכבוד השר אם ישיבני:

1. האם נכונה ידיעה זו?
2. כמה זירות מוכנות עומדות לרשות המשרד לצורך שיכון עולים?
3. כמה נמצאות בבנייה?
4. מה עושה משרד השיכון לזירוז הקמתם של שיכונים לעולים?

שרף השיכון ז. שרף:

המחסור הזמני בפתרונות דיור לעולים נובע מהיקף העלייה, שעלתה על התחזיות שעליהן התבססו התקציבים בשנה הקודמת ושנה לפני כן. כעת אנו מנסים מדי חודש כ-850 פתרונות לשיכון עולים. גם אם יש פיגור-מה, בדרך כלל יש היענות לצרכים. התקציב שהוגח על שולחן הכנסת יאפשר לספק כ-20,000 פתירות דיור. אנו גם רוכשים זירות מיד שנייה ומקבלנים פרטיים, נותנים הלוואות לעולים המתקשרים לדיור בשוק הפרטי, והמשרד לקליטת העלייה נותן גם מענקים לקרובים הקולטים עולים בבתיהם.

12. פיגור בבנייה במזרח ירושלים

חבר הכנסת א. ורדיגר שאל את שר השיכון ביום ח' בשבט תש"ל (15 בינואר 1970):

ראש עיריית ירושלים מר ט. קולק התאונן השבוע על פיגור רב בבנייה במזרח ירושלים.

אודה לכבוד השר אם ישיבני:

1. האם ידוע לו על כך?
2. אם כן — מה הסיבות לפיגור זה?
3. מה עושה משרד השיכון להגברת קצב הבנייה וסתימת הפער?

שרף השיכון ז. שרף:

אין פיגור רב בהתקדמות הבנייה במזרח ירושלים, ובאופן כללי מתקדמת הבנייה בקצב מהיר מן המקובל בכל מקום אחר בארץ.

חסרים פועלים, בייחוד בעבודות גמר (עבודות צבע, סיד, טיח וכו'). אנו חושבים שהחל בחודש מאי יגבר קצב הבנייה ונשיג את הפיגור הקיים עד כה.

13. עיכוב הבנייה בכפר עציון

חבר הכנסת ש. פרידמן שאל את שר השיכון ביום ח' בשבט תש"ל (15 בינואר 1970):

בחודש מנחם אב תשכ"ח, אוגוסט 1968, שלח משרד השיכון באמצעות מר ש. אבני, סגן המנהל הכללי, מכתב אל המהנדס המחוזי מר קושניר, ובו הוא מודיע לו על סיכום הדיון בעניין קביעת הפרוגרמה לבנייה בשוב קבע בכפר עציון. בהתאם למכתב זה הוטל על מר קושניר לרכז את הפעולה. מאז ועד עתה לא הוחל בבנייה בכפר עציון, אף-על-פי שבתקציב 1969/70 שודיינו סכומים מתאימים להקמת המבנים בכפר עציון.

אודה לכבוד השר אם ישיבני:

- א. הידיעות לו העובדות הנ"ל והנכונות הן?
- ב. האם כבר הוצא מכרז לבנייה בכפר עציון?
- ג. אם לא — מה הסיבות לעיכוב המכרז ולעיכוב הבנייה כולה?

למתיישבים הצעירים של הישוב המשגשג גבעת יואב שברמת הגולן?

מדוע לא נבנה עד כה מינימום של בתי-מגורים ביישוב זה, בעוד שהמתיישבים הצעירים, וביניהם זוגות נשואים, גרים בתנאים קשים ואף מאיימים לנטוש את המקום, שהוכיחו שם את יומתם החקלאית הברוכה?

שר-השיכון ז. שרף:
בעניין זה עניתי זה עתה על שאילתה של חברת-הכנסת ארבלי-אלמזוליגו.

19. תגובת משרד השיכון על הצעה לשכן עולים באסבסטונים

חברת-הכנסת א. שוסטק שאל את שר השיכון ביום כ"ח בשבט תש"ל (4 בפברואר 1970):

ב"דיעות אחרונות" מיום 15 בינואר 1970 מובאת הצעתו של מר עוזי נרקיס, הממליץ על שיכון עולים באסבסטונים באופן ארעי.

- אבקש את כבוד השר להשיבני:
1. האם נדונה הצעה כזו במשרד השיכון?
  2. אם כן, מהי תגובת משרד השיכון על הצעה זו?

שר-השיכון ז. שרף:
לא נשכן עולים באסבסטונים. אנחנו דנים בהצעה לבנייה קלה, אבל לא לשיכון ארעי, אלא לשיכון קבע, בעיקר מחומרים חדישים.

20. הקטנת שטח הדירות לעולים

חברת-הכנסת א. שוסטק שאל את שר השיכון ביום ד' באדר א' תש"ל (10 בפברואר 1970):

ב"דיעות אחרונות" מיום 15 בינואר 1970 נתפר-סמה ידיעה בשמו של מר יוסף שרון, המנהל הכללי של משרד השיכון, כי מעתה יוקטן שטח הדירות המיועדות לעולים חדישים.

- אבקש את כבוד השר להשיבני:
1. האם נכונה הידיעה?
  2. אם כן, מה הסיבות שהגיעו את משרד השיכון לנקוט את הצעדים האמורים?
  3. האם לא היו פתרונות אחרים?

שר-השיכון ז. שרף:

אנחנו יכולים להקטין את שטח הדירות לעולים, משני טעמים: ראשית, הרכב העלייה. שליש מן העו-לים הם בודדים, בלי משפחות. מתוך המשפחות 40% הם זוגות בלי ילדים. רק ל-24% מכלל המשפחות יש ילדים במספר העולה על שלושה. ל-36% מכלל המש-פחות יש ילד או שני ילדים בלבד. הרכב העלייה מאפשר לנו להקטין את גודל הדירות, ומה גם — והוא הטעם השני — אין המדינה יכולה להרשות לעצמה לבנות דירות באותו גודל שבנתה בשנתיים—שלוש השנים האחרונות. דירות גדולות כאלה גם מצריכות יותר כוח-אדם.

21. התמוטטות מבנה לרגלי התרמון

חברת-הכנסת א. ורדיגור שאל את שר השיכון ביום י"ג באדר א' תש"ל (19 בפברואר 1970):

מבנה של לוחות אסבסט, שבנה משרד השיכון בתרמון, התמוטט ובמול לא היו נפגעים.

16. ציוד חדיש לבניית שיכונים, המיובא מן החוץ חברת-הכנסת א. ורדיגור שאל את שר השיכון ביום י"ד בשבט תש"ל (21 בינואר 1970):

מנכ"ל משרד השיכון מסר בישיבת הנעילה של כינוס שליחי העלייה, כי המשרד עומד לייבא בקרוב ציוד בנייה חדיש כדי להחיש את הליכי בניית השיכונים. אודה לכבוד השר אם ישיבני:

1. כמה יעלה הציוד וכמה יושקע בייבואו?
2. במה ייעל הציוד הנ"ל את עבודת בניית השי-כונים?
3. האם לא ניתן להשיג ציוד זה בארץ?
4. אם ניתן — מדוע לא נרכש כאן?

שר-השיכון ז. שרף:

יש הסכם בין משרדי האוצר, השיכון והמסחר והתעשייה, לפיו יעמידו הבנקים, בעיקר הבנק לפיתוח התעשייה, אשראי ליבוא ציוד מודרני לבנייה. מדובר על היקף יבוא של 10 מיליון ל"י בשנת 1970/71, ואם יהיה צורך בכך, יגדל הוא עד ל-30 מיליון ל"י.

מטרת הציוד — לקצר את משך הבנייה באתר, לחסוך כוח-עבודה ולהפחית את הוצאות הבנייה. ציוד זה אינו מיוצר בארץ ויש לייבאו.

17. מחסור בדיון במושב גבעת יואב שברמת הגולן חברת-הכנסת ש. ארבלי-אלמזוליגו שאלה את שר השי-כון ביום כ' בשבט תש"ל (27 בינואר 1970):

בתכנית "מבט" של הטלוויזיה, ביום 25 בינואר 1970, נמסרה כתבה על מושב גבעת יואב ברמת הגולן, ובה הובלטה ההתמרמרות של חברי המושב על כך שהם מתגודדים בתנאי דיון קשים מאוד. הם הודיעו שעל אף ההצלחה הכלכלית יהיו נאלצים לעזוב את המושב מחמת המחסור בדיון, וזאת למרות ההבטחות שניתנו להם בעת עלייתם להתיישבות.

- רצוני לשאול את כבוד השר:
1. כמה דירות אושרו לבנייה למושב גבעת יואב?
  2. מתי צריכה היתה להתחיל הבנייה?
  3. מה הסיבות שהבנייה טרם החלה?
  4. אילו אמצעים ינקוט משרד השיכון על מנת לזרז ולקדם את הבנייה במושב גבעת יואב?

שר-השיכון ז. שרף:

על שאילתה זו במלואה אוכל להשיב לאחר ביקור במקום. פרוגרמת הבנייה כוללת את התכנית הרגילה ליישוב מסוג זה.

האיחור בא משתי סיבות: (1) שונה מקום הישוב. נקבע אתר אחר והיה צורך לתכנן מחדש, דבר שדחה את הבנייה לשישה חודשים; (2) חשבנו שנוכל לבנות שם בתים מבנייה טרומית, שהיתה מקצרת את הזמן, אולם תושבי המושב סירבו לקבל את הבנייה הזאת. שוכנעתי שהצדק עמם, ואת הבתים נבנה בבנייה רגילה. ייתכן שהדבר יגרום לאיחור בבנייה.

18. פיגור בהקמת בתי-מגורים בגבעת יואב

חברת-הכנסת ז. גולן שאל את שר השיכון ביום כ"ז בשבט תש"ל (3 בפברואר 1970):

האם נתן משרד השיכון הבטחות לבנות שיכונים

עשוי מקונסטרוקציה של עץ ולוחות אסבסט. הוא נועד למסעדה ולא למגורי אנשים, אם כי איננו מצדיק את ההתמטוטות.

נתמנתה ועדה, בראשותו של הפרופסור אפרים שפירא מן הטכניון, אשר תבדוק את סיבת ההתמטוטות. אם חברי הכנסת ורדיגר מתעניין בזה, אני מוכן להמציא לו את הדין-וחשבון של הוועדה ברגע שיגיע לדי.

אודה לכבוד השר אם ישיבני:

1. האם ידוע לו על כך?
  2. אם כן — האם נועד צריך זה למגורי אנשים?
  3. האם מוכן כבוד השר לבדוק אם לא היתה הזנחה בניית מבנה מעין זה במקום ששם עלול השלג למוטט מבנים שאינם יציבים?
- שר-השיכון ז. שרף:
נכון שהתמטוט מבנה לרגלי החרמון. המבנה היה

ד. חוק התקציב לשנת 1970/71, תש"ל—1970 (*) (קריאה ראשונה)

יותר דרסטיים. אז זה יגרום אכזבה וקשיים הרבה יותר גדולים מאשר אילו היינו מרחיקים לכת כעת, כאשר הציבור מוכן לכך מבחינה פסיכולוגית. אשר ליתרון השני — הסכם מרצון — הבעיה היא באמת בכך שההסכם הוא מרצון ואין כאן שוויון, כי במה שנוגע לממשלה אין זה רק רצון; כי מה שהממשלה מקבלת על עצמה, היא חייבת לקיים. מאידך גיסא, לגבי שני השותפים האחרים קיים עניין של רצון. נוסף לכך, נגיה שיהיה הרצון מצד שני השותפים האחרים לקיים את מה שקיבלו על עצמם. השאלה היא אם בכלל יכולים הם לשלוט על הביצוע. אשר לשכר, יודעים אנו שבענפים מסויימים, כגון בביגיה או בתעשיית המתכת, מוצלים את העובדה שיש ביקוש גדול מההיצע. בענף הבנייה כבר משלמים בדרך כלל, בממוצע, 30% מעל התעריף הרשמי, וזה לכלל הפועלים. ואשר לפועלים מקצועיים, עד כמה שידוע לי משלמים להם 50%—100% יותר מן התעריף הרשמי. קשה להגיד שלהסתדרות, עם כל הרצון הטוב, יהיה השלטון על הפועלים לכל סוגיהם ובכל הענפים. הוא הדין במה שנוגע לתעשייה. כאשר מצוי הפתיון במצב שבו יש ביקוש הרבה יותר גדול מאשר היצע, עלולים לנצל זאת, אף אם התאחדות בעלי התעשייה תתנגד לכך.

רצוני לשאול את שר האוצר: נגיה שהכל יתגשם בהתאם לתכנית, או בוודאי שהממשלה חייבת לקיים ההסכם, — האם יאוזן אז התקציב ללא מימון גרעוני נוסף?

ואשר לאיזון במטבע חוץ: הרזרבות קטנות. יש רזרבה של 380 מיליון דולר בסך הכל, ובאפריל תקטן ב-50—60 מיליון דולר. כפי שאמר שר האוצר, אגחנו צורכים כל יום מיליון דולר נוסף. כלומר, יישארו 330 מיליון דולר. אם נעשה חשבון אמת, נצטרך להגיע למס' קנה שרזרבה של 330 מיליון דולר אינה רזרבה אמיתית. מתוך רזרבה זו 200 מיליון דולר הם בפקדונות עוברי-ושב, בפקדונות לתקופה של שנה וכן בפקדונות של בני-קים. פירוש הדבר שב-1 באפריל תהיה רזרבה של 130 מיליון דולר. אם נתגשם התחזית ונצלח להוריד בשנת 1970 סכום של 105 מיליון דולר בלבד, תישאר רזרבה של 25 מיליון דולר בלבד. כלומר, נגיע כמעט לאפס. לגבי הרזרבות במטבע חוץ מזהיר שר האוצר: "ידידת היתרות היא סכנה מיידית ביותר. אם לא נבלום אותה על-ידי צעדים גמדיים, אנו עלולים להגיע לדידול"

הי"ר ש. רוזן:

אנחנו עוברים עכשיו לדיון בחוק התקציב לשנת 1970/71, תש"ל—1970, קריאה ראשונה. רשות הדיבור לחברי הכנסת לורנץ, ואחריו — לחברי הכנסת קרגמן.

שלמה לורנץ (אגודת ישראל):

אדוני היושב-ראש, כנסת נכבדה. התקציב של 10 מיליארד לירות, בשפתנו היום, הוא חבילה כבדה מדי, ומסופקני, אדוני שר האוצר, אם בעיסקת החבילה יש משום משקל נגדי — גג חבילה כבדה זו של 10 מיליארד לירות. החבילה היא קשה להרמה למשק הלאומי וקשה לעובדים ולמעסיקים, קשה למשרדי הממשלה ואולי יותר מכולם קשה לשר האוצר עצמו.

מה שקשה במיוחד בכל החבילה הזאת הוא שאיננו יודעים עד מתי, כי אם מדובר בתקציב גדול, יוצא מן הכלל חד-פעמי, מילא, אולם אגחנו צריכים להביא בחשבון שיהיה לנו תקציב כזה עוד שנה ועוד שנה, והרי מובן שהמצב הוא קשה מבחינה כלכלית. תקציב הכולל 4.5 מיליארד לירות לצרכי בטחון — והלוואי לא יותר — נקרא בצדק תקציב בטחוני. לכן אי-אפשר לגשת לדיון שגרתי. קשה לקיים חובה אופמיציבית של ביורת. ובכן, אף אם בדרך כלל אין אגחנו מצביעים נגד התקציב, הרי הפעם בוודאי לא נצביע נגדו.

חברי הכנסת, לגבי התקציב עצמו אין לחדש הרבה. כמעט הכל הוא הכרח המציאות שאין לשנותה. 75% מהתקציב מיועדים לשלושה סעיפים — בטחון, החזרת הלוואות וקליטה. 75% מהתקציב הם 7.5 מיליארד לירות. על היתר יכול להיות ויכוח, אבל רק להלכה ולא למעשה, כי מה יש להתווכח על הוצאות לשירותים כמו חינוך, סעד וכדומה, שהם מחוייבים המציאות? בכל אופן החלק הזה הוא רק 25% מהתקציב.

על כן הדיון צריך להיות בעיקר על המדיניות הכלכלית של הממשלה בהווה, בעבר ובעתיד. בכך תלוי ביצועו של התקציב כמו שהוא ושיפור במה שנוגע לשנים הבאות. עיקר החידוש ותמצית המדיניות הכלכלית נמצא בעיסקת החבילה. אי-אפשר להתעלם מהחוב שבעיסקה זו, בעיקר בגלל שני דברים יסודיים, כפי שאמר שר האוצר: הראשון, מינימום של סבל; השני, שהיתה הקרבה מרצון ושנעשה הסכם מרצון. אבל דווקא בשני היתרונות האלה טמונים גם החסרונות. אשר ליתרון הראשון, מינימום של סבל, האם זה מספיק? אם לא, ברור שיהיה הכרח לאחוז באמצעים הרבה

של 1.7% בסך-הכל, ובכל זאת אתם אופטימיים שפתאום תהיה עלייה של 18%.

ובכן, אם אנו מצפים לתוספת הכנסה בסכום של 110 מיליון דולר, תוספת שפירושה עלייה ב-44% במג-בית, ועלייה של 18.9% ב"בוגדס", אנו צריכים לשאול את עצמנו, עם כל רצוננו שזה יהיה - האם זה ריאלי?

אולם ספקותי מוצדקים גם מטעם נוסף, והוא - המצב הכלכלי של ארצנו, בני ישראל, בארצות-הברית. ידוע לנו, כי שלושה הם הענפים העיקריים שבהם עוסק חלק חשוב מאחינו בארצות-הברית: מניות, בנייה ותע-שיית הסרטים. ענפים אלה נמצאים במצב קשה ביותר. המניות בבורסה ירדו בממוצע של 25%, ופירוש הדבר שהפסידו בהן רבע מההון. גם המצב בענף הבנייה הוא כבי רע, והוא הדין בתעשיית הסרטים. לכן אומר אני, שבמצב זה לצפות עוד לעלייה בהכנסות, ולא סתם עלייה, אלא עלייה של 44% במגבית ו-18.9% ב"בוגדס" - הלוואי! את הלב היהודי אי-אפשר לאמדם ולמדוד. ראינו התעלויות למופת, ואנו מוכנים לצפות ולהתפלל, ואנו מוכנים להביע את כל ההערכה שלנו לאחינו בני-ישראל בכל העולם, אבל מבחינה תקציבית, לדעתי, יש כאן בהחלט חוסר ריאליזם - והלוואי ואתבדה.

קשה יותר לנקוט עמדה בקשר להלוואות אחרות, שגם הן צריכות לעלות ב-44.4%, או עלייה מ-180 מיליון דולר ל-260 מיליון דולר. שוק הכספים העולמי קשה, יקר במיוחד, וכדאי לדעת באיזו ריבית חושב שר האוצר להשיג מלווה זה של 260 מיליון דולר. עניין של הלוואה בריבית גבוהה תחילתו מתוק, אך סופו מר. עלי לציין שהגענו כבר לחוב של 2.1 מיליארד דולר. כעת, בהתאם לתכנית, יתווספו עוד 400-500 מיליון דולר. כלומר, נגיע לחוב של 2.5 עד 2.6 מיליארד דולר, היינו כ-1,000 דולר לכל נפש יהודית. אם נביא בחשבון את חובותינו בלירות ישראליות - אם כי אני מודה שלא הכל יש לדאות כחוב במונח הפשוט של המלה - המסתכמים ב-7 מיליארד לירות, יוצא שכאשר ילד בישראל בא לעולם הוא גולד כבר עם מאון, מאון שלילי אמנם: הוא חייב 1,000 דולר במטבע חוץ ו-2,500 לירות במטבע ישראלי, כלומר, יש לו כבר שני חשבונות. נדמה לי שזה החוב הגבוה ביותר לנפש בעולם.

סוף פסוק: אינני רואה איזון במטבע חוץ. ההוצאות עשיות לעלות, במיוחד בתחום הבטחון, דבר שכבר אמר שר האוצר בנאומו. הוא אמר לגבי הקיצוצים שהממשלה עשתה בתקציב הבטחון, כי "ייתכן שזה ייהפך לאות מתה תוך כדי כמה חודשים". זה מובן ואיש איננו יכול לערער על כך. אבל כיוון שהוצאות הבטחון עשויות לעלות, ומאידך גיסא ההכנסות עלולות לקטון, במיוחד במה שנוגע להכנסות מהמגבית ומה"בוגדס", הרי מפני שלא דאגנו בשגום שעברו לרזרבות במטבע חוץ, עלולים אנו לעמוד, חס ושלום, לפני שוקת שבורה.

כעת אני עובר לשאלת איזון התקציב בלירות. אני חושב שלמעשה נוציא יותר מהאומדן, בי מה נשתנה השנה בהשוואה לכל השנים שקדמו: אנו רגילים להוציא מדי שנה יותר מהאומדן. יש תחת ידי מספרים מדוייקים בעניין זה, אך מחוסר זמן לא אביא אותם. אולם כולנו זוכרים שההוצאה למעשה בתקציב היא תמיד גדולה בהרבה אחוים מעבר לאומדן המקורי. זוהי מסורת, וקשה להאמין שהפעם נישאר בדיוק בגבולות התקציב.

מוחלט שלהן, על כל המשמעויות החמורות ביותר הנובעות מכך בתחום הבטחוני, המדיני, החברתי והכלכלי. זוהי אוזרה חמורה ביותר, אבל, אדוני שר האוצר, אני הרה בדרך כלל פירושה שאם הכל יהיה בסדר, האוהרה לא תתקיים, ואם לא - תתקיים. למעשה, האוהרה הזאת אינה אוהרה. היא קביעת עובדה. הרורבות מוכחות להיחיד, אפילו לפי המספרים הרשמיים שהשמעת בכנסת. גם אם יבוצע הכל בהתאם לתכנית, נגיע לדיל-דול וירידה ברזרבות; וגם אנו נגיע כמעט לאפס.

למעשה, חברי הכנסת, קשה להאמין על יסוד המספרים הרשמיים המופיעים בספרים שקיבלנו, שנישאר אפילו באפס. כי איך אנחנו מגיעים לכך שהירידה ברזרבות, בשנה השוטפת, תהיה רק בסכום של 105 מיליון דולר? לפי לוח 7 בתקציב הלאומי, יגיע הגרעון השוטף ל-1,105 מיליון דולר. זה ברור. מה שלא ברור, שיבוא החוץ נטו יגיע ל-1,000 מיליון דולר, כלומר עלייה ב-285 מיליון דולר לעומת שנת 1969, עלייה של 40% בקירוב ביבוא הון, בעוד שהעלייה בשנת 1969 היתה רק ב-7.1%. כיצד נגיע להכנסה הגדולה של 1,000 מיליון דולר בשנת 1970? בהעברות מוסדות ומענקים, לעומת 170 מיליון דולר בשנת 1969 מביאים בחשבון 245 מיליון דולר לשנת 1970, - עלייה של 75 מיליון דולר, או באחוזים 44.1%. במילווה העצמאות - "בוגדס" - עלייה של 18.9%, או 35 מיליון דולר נטו. בסך-הכל עלייה של 110 מיליון דולר מהמגבית וה"בוגדס". עלינו לאחל לשר האוצר הצלחה במשימתו, ובאמת אנו מכירים ומעריכים אותו כאיש העושה את עיקר המלאכה בשטח קשה זה. אך מבחינה ריאלית עלינו לשאול את עצמנו ואת שר האוצר: האם זה יתגשם? ספקותי - וכשאני אומר "ספקותי" הרי זה "אנדרסטיימנגט" - הם משני טעמים. ראשית, אם נביא בחשבון מה היו ההכנסות מן המגבית בשנת 1968 - כי שנת 1967 היתה שנה של שיא בהכנסת המגביות, כתוצאה ממלחמת ששת הימים, אך מיד לאחר מכן היתה ירידה - הרי אנו רואים שבאותה שנה היתה ירידה בשיעור של 50%; וב-1969, לאחר ירידה תלולה זו של 50%, היתה עלייה של 5.7% בסך-הכל. על כן קשה להניח שבשנה זו תהיה פתאום עלייה של 44%. הוא הדין במה שנוגע ל"בוגדס". ב-1968 היתה ירידה בשיעור של 25%; ב-1969, לאחר ירידה תלולה זו, היתה עלייה ב-1.7% בסך-הכל. ולשנת 1970 - אלה מספרים שלך, אדוני שר האוצר. ...

שר האוצר פ. ספיר:

אתה טועה אם אתה מתבסס על המספרים שלי.

שלמה לורנץ (אגדת ישראל):

אם אני טועה, אצטט בדיוק מתוך חוברת התקציב הלאומי. אינני יודע מדוע אתה מטיל ספק במספרים האלה.

שר האוצר פ. ספיר:

אני לא מפריע לך. תאמר את מה שיש לך להגיד.

שלמה לורנץ (אגדת ישראל):

בתקציב הלאומי, בלוח 7, כתוב שבשנת 1968 היתה ההכנסה 182 מיליון דולר, בשנת 1969 - 185 מיליון דולר, והתחזית לשנת 1970 היא 220 מיליון דולר. זאת אומרת, ב-1968 היתה ירידה של 21% וב-1969 עלייה

עלינו לעשות אתמול, בוודאי שהיינו צריכים לעשות אתמול, אבל אם התרשלנו ולא עשינו אתמול, נעשה לפחות היום, בכל הזדמנויות, ולא כמו שהממשלה עשתה, שאחרי ההחלטות על העלאת מסים על מוצרים של מותרות ניגשו לביצוע בכבדות. הכל ידעו על ההחלטות; אנשים יכלו לצבור - מכוניות, סיגריות מתוצרת חוץ, ויסקי, ועוד. הייתי רוצה לשאול את שר האוצר: כמה מיליוני דולרים, ואולי לירות, הפסיד האוצר על-ידי חוסר חזריות ועל-ידי כך שבמשך חודשים ידעו וידעו, היו הדלפות רשמיות על המסים ועל המכס שעומדים להטיל.

לכן אני חושב שהדבר נעשה מאוחר מדי, ואולי - מכיוון שמאוחר מדי - גם קצת פחות מדי.

ולבסוף - כמה הצעות של סיעת אגודת ישראל.

1) הואיל והחלק העיקרי של התקציב, המגדיל אותו שלא בפרופורציה, הוא עניין תקציב הבטחון, ואני יודע כמה צריכים להיות זהירים כשרק גוגעים בזה, כשרק רוצים להשיע הערות בזה שנוגע לתקציב הבטחון - בכל זאת אני מסתכן ואומר: אבקש את הכנסת, את שר האוצר ואת הממשלה לשקול, לפחות כחומר למחשבה, האם אין מקום להקים ועדת מוחות של אנשי כלכלה, שלא יקבעו שום דבר - הקביעה היא בידי שר הבטחון והמטכ"ל - אבל לפחות יבדוק מבחינה כלכלית עניין של עדיפויות, יביאו לפני הגורמים הבטחוניים שיקולים, להגיד: אם תעשו כך וכך - זה יצא מבחינה כלכלית כך וכך; אם תעשו אחרת, או תחליטו אחרת - יהיה אחרת. דבר כזה, אם אנו זוכרים, הקים שר הבטחון של אמריקה בזמנו, מר מק-גמארט. ועד כמה שאני יודע - הוא לא הצליח בתור שר הבטחון, אבל הצליח מאוד בהקמתו את הוועדה הזאת. ולמרות שהוועדה כבר קיימת היום, בכל זאת רוחה, הגישה שלה, קיימת עד היום. והייתי רוצה להציע לבדוק לפחות בכל ההחלטות את הדבר הזה; זה לא יכול להזיק. אני יודע את ההבדלים, אני יודע את כל הקשיים שלנו בעניין רכש. אין לפנינו שוק חפשי, וזה לא רק עניין של שיקול כלכלי. אבל בכל אופן כדאי לבדוק מבחינה כלכלית, כשמדובר בהוצאה של 4.5 מיליארד לירות; נדמה לי שבדאי לעשות את המאמץ הזה.

2) אולי גם זאת הצעה מיוחדת במינה, ואולי גם כן אין קצת מסתכן, אבל אשמיע אותה, כי אינני רואה דרך אחרת: לדעתי מותר לנו לפנות לעמי העולם, לכל יידי מדינת ישראל, שיעזרו לנו. איננו מבקשים עזרה באנשים, איננו מבקשים חיילים, כפי שהכריזו על כך ראש הממשלה ושר הבטחון כמה פעמים. אבל נדמה לי שיש לנו כל הזכות המוסרית לדרוש עזרה בדומה ובכספים. הם חייבים לנו, כל העמים, חשבון גדול מהעבר הלא-רחוק. הם חייבים לנו זאת, לעם של שני מיליונים העומד במלחמה כבדה זה עשרים שנים, וזה בלתי-אפשרי שבחובות עצמנו, לרבות עזרת יהדות העו-לם, נוכל לממן את כל ההוצאות הללו.

3) אנו מציעים להקפיא לשנת 1970 את הצריכה הפרטית. לא להוריד, אבל גם לא להעלות. עלייה של 8.5% בצריכה הפרטית, או 5% לנפש, איננה מוצדקת בזמן מלחמה. בשנת 1969/70 שימשו 47% מהתוספת של המקורות לצריכה הפרטית. לדעתנו אין לזה שום הצדקה, פרט למה שנוגע לשכבת העוני, משפחות מרו-בות ילדים וזקנים.

אביא רק דוגמה אחת מהשנה האחרונה. לפי התקציב היתה הממשלה צריכה לקבל מבנק ישראל 650 מיליון לירות. למעשה קיבלה 1.8 מיליארד לירות. אם, חס ושלום, דבר זה יקרה עוד פעם השנה, הרי תהיה זו אינפלציה דוהרת, כי אם לפני שנה יכלו לאון או לרסן את האינפלציה על-ידי השימוש במטבע חוץ, הרי השנה נישאר בלי מטבע חוץ ואי-אפשר יהיה לאון.

לא אכנס לפירוט בתקציב, משום שבפרטים נדון בעת הדיון על תקציבי המשרדים. אסתפק רק בשתי הערות הנוגעות לעקרונות. הדבר האחד מתייחס לבעיה שאינני יכול להעלים עין ממנה לעולם, וכוונתי למשפחות מרו-בות הילדים. הרבה מדברים אצלנו על עידוד הילודה, אך שפע הדיבורים אינו עומד בשום יחס למועט הנעשה. המענק לילד הרביעי בסך 12.50 ל"ג, ו-1.25 ל"ג לכל ילד נוסף - האם זה ריאלי ועומד ביחס בהוצאות דה-פקטו? מלכתחילה נקבע המענק כסמלי, והבטיחו שבמשך הזמן יהפכו אותו למענק ריאלי, אבל לצערי לא זכינו לכך עד היום.

אותו דבר, ואף יותר גרוע, במה שנוגע לזקנים. בעוד שבשנת 1957, בעת התחלת הביטוח, המענק היה 18% מהשכר הממוצע, הרי השנה ירד ל-12% מהשכר הממוצע.

הערתי השנייה מתייחסת לתקציב המוקדש לערכי הרוח היהודיים המקוריים. הוא כמעט אפסי. מדינתנו דואגת למימון כל מיני מחקרים, אך לא דואגת למחקרים תנ"כיים, ללימוד תורה לנוער ולעם. הבורות והעם-אצות איומות, הדבר זה לא ירדי ביטוי בשאלת "מיהו יהודי". לו טיפחנו יותר, לו נתנו יותר אפשרות ללמוד מה זה יהודי, לא היינו מגיעים למצב כזה שבכלל היתה מתעוררת השאלה מיהו יהודי. עובדה היא, שכאשר בבית-ספר של החינוך העצמאי רוצים לתת עוד מספר שעות לגמרא וללימודי קודש, אומרים לנו: אין תקציב. אנו מעריכים מה שנעשה בקשר לחינוך העצמאי; יש להאריך על כך את הדיבור, ובוודאי נעשה זאת בעת הדיון על משרד החינוך. אבל אני מעיר את הערת, שהערכים המקוריים של ישראל סבא אינם באים לידי ביטוי הולם בתקציב של הממשלה.

ולסיכום המדיניות הכלכלית: עקרונות הנוגו מעדי-פים את מדיניותו של שר האוצר לעומת הצעתם של הפרופסורים, למרות שברור כי מבחינה כלכלית טהורה הצדק בוודאי עם הפרופסורים המלומדים. אבל אם הממשלה אמנם מאמינה שהיא יכולה לפתור את הבעיה הכלכלית המעשית בלי הצעדים הדרסטיים המוצעים על-ידי הפרופסורים: פיתוח, מיתון - גרוויט בזה, ולא נערער את המוסר הציבורי, לא נערער את יסודות העלייה וההשקעות, ולא נגרסם עוול על-ידי פיתוח בלתי-סלקטיבי.

השאלה או הביקורת היא: למה היכתה הממשלה, למה לא ניצלה את כל התרופות שהיא מציעה עכשיו לפחות לניצח שנה? בכך היינו חוסכים לדולר של דורבט במטבע חוץ, בסכום של 215 מיליון דולר ויותר, ובוודאי שהתרופות - אם הן בכלל תרופות - היו מועילות יותר במצב טוב יותר יחסית מאשר עכשיו, כשהגענו לשפל במטבע חוץ.

ידועה המימרה של ר' ישראל סלנטר, שאמר (הוא ידע מה זו זריונות): מה שעלי לעשות היום - כבר עשיתו אתמול. וזה מחייב שנגיד קל-וחומר: מה שהיה

אין המדיניות שהציג לפנינו שר האוצר מבטיחה שינויים דיקליים במאזן התשלומים, ולדעתי אין לראות בכך סוף-פסק. עם זאת, יש בה תרומה חשובה בהאטה בצריכת הדולרים ובצריכה כוללת, וראשית הדרך להב' ראת מאזן התשלומים. ואין לי ספק כי במרוצת הזמן נצטרך לפעול ישירות לשיפור מאזן התשלומים.

התקציב, כמכשיר מרכזי לביצוע המדיניות הכלכלית, יש בו שיפור לעומת השנה שעברה, שיפור רב. הגרעון בתקציב המוצע מסתכם ב-650 מיליון לירות, והוא הרבה יותר קטן מאשר בשנה שעברה, אולי כשליש. אכן, זה מבטיח ריסון בהוצאה.

כל זה - בתנאי שהלחצים מצדדים שונים לא ירוקנו את מגמותיו של התקציב מתכנון. ועל שר האוצר לעמוד איתן כדי לבצע את התקציב כפי שהוא ערוך ומוגש לכנסת. לעזרתו של שר האוצר צריכה להתייבז הממשלה כולה, על כל שריה, וכן הכנסת.

חברי הכנסת, ישנן מגבלות לביצוע עצירת הירידה ברזרבות במטבע חוץ בצורה דרסטית ביותר. אני משוכ-נע כי לו הלכנו בכיוון זה ביתר אומץ בשנת 1969 לא היינו מגיעים למצבנו זה. אך מה שעבר עבר, יש ללמוד מכך לקח. לכן שומה עלינו להזדרז בפעולתנו הכלכלית על גנת לא להגיע למצב שתיאר לפנינו שר האוצר במלוא גילוי-הלב והבהירות, ללא טישטוש המציאות וללא הגומה.

תקציב המדינה לשנת 1970/71 - דרכו עוברים 57% של התוצר הלאומי וכ-45% מסך המקורות העומדים לרשות המשק. אך עם זאת לא ניתן להרחיב את השירותים הסוציאליים הרצויים והמתבקשים מרמת חייה של החברה הישראלית. אולי אציין פעם נוספת, כי בתקופת המלחמה בעולם ירדה רמת החיים באירופה ב-30%-40%, ואילו אנו בישראל לא רק שומרים על רמת חיינו במלחמה שלנו, אלא אף מקדמים אותה באחוזים ניכרים. אחוז הצריכה לנפש סימן מובהק הוא לכך.

זאת ועוד: כ-52% של ההכנסות בתקציב באים מהמסים; היתר - מהלוואות ומילואות שהמדינה חייבת להחזירם. אמנם אין אנו הארץ הראשונה והיחידה הממנת מלחמה על-ידי מילואות. במלחמת העולם השנייה היו המילואות חשובים לא פחות מהמסים.

חברי הכנסת, בהודמנות זו רצוני להפריך אותה הטענה, שהמסים מהתוצר הלאומי בארץ הם מהגבוהים. מתוך השוואה של נטל המסים בארצות שונות אנו למדים, כי בישראל סך המסים מהתוצר הלאומי הגלמי הוא 26.5%, ומההכנסה הלאומית - 33.7%; בהולנד 37.1% מהתוצר הלאומי הגלמי, 45.7% מההכנסה הלאומית; בפינלנד - 32.6% מהתוצר הלאומי הגלמי ו-41% מההכנסה הלאומית; בבריטניה - 32.8% מהתוצר הלאומי הגלמי, 41.5% מההכנסה הלאומית; בגרמניה המערבית - 35.3% מהתוצר הלאומי הגלמי, 47% מההכנסה הלאומית; בנורווגיה - 37.8% מהתוצר הלאומי הגלמי, 49.8% מההכנסה הלאומית; בשבדיה - 40.8% מהתוצר הלאומי הגלמי ו-46.5% מההכנסה הלאומית. אמנם נכון הוא כי שבדיה יכולה להפריש חלק גדול מהמסים להספקת שירותים סוציאליים לעם. אך היא מוציאה לצרכי הבטחון רק כ-4% מהתפוקה הלאומית, ואילו אנחנו מתקרבים ל-25%.

4) אין שום הצדקה שנוציא בשנה זו, בהתאם לתחזית, 70 מיליון דולרים לנסיעות לחוץ-לארץ, בזמן שכל התיירות - סעיף ההכנסה הגדול ביותר במטבע חוץ - מכניסה לנו רק 86 מיליון דולרים.

5) אנו מציעים להקטין את הצריכה הציבורית על-ידי חיסול האבטלה הסמויה. פעם נקב השר ספיר במספר של 100 אלף עובדים שהם בגדר...

שר-האוצר פ. ספיר:

נקבתי ב-10%. והתעשייה, תוך הזמן הזה, הוסיפה ייעול ב-15%.

שלמה לורנץ (אגודת ישראל):

בסדר. בכל אופן, אני מציע לבדוק האם אין אפשרות כזאת. נדמה לי שאנו מרגישים ממש בחוש, לכל משרד שנכנסים אליו, שיש אפשרות, אינני יודע בכמה אחוזים, להקטין משהו בצריכה הציבורית.

6) אנו מציעים לחקור ולהכניס איך לנצל את כוח העבודה בעידן המדע והטכנולוגיה ביתר יעילות. תיתכן אבטלה גם מבחינה איכותית; ייתכן שתעשיית הטקסטיל והקונפקציה - אם אפשר ועד כמה שאפשר להכניס במקומה אלקטרוניקה ותעשיות אחרות עתידות-מדע - כמוה כתת-תעסוקה. בגרמניה ובאנגליה מקיימים היום בת-החרושת סניפים בארצות בלתי-מפותחות, ואת המפעלים שלהם הם מנצלים לענפים יותר מכניסים מבחינת מטבע חוץ ומשאר הבחינות. גם פה בירושלים הקימו בחודשים האחרונים בית-חרושת כזה לקונפקציה, נדמה לי בשם "טריומף", סניף של בית-חרושת גרמני, שיחזיר את תוצרתו לגרמניה. ולשאלתי למה הדבר המוזר הזה - קיבלתי תשובה הגיונית מאוד ופשוטה: בגרמניה מנצלים את הפועלים באופן יותר יעיל.

7) יש לאון את התקציב במטבע חוץ ובלירות, על-ידי מכירת חברות ממשלתיות, חלק קטן מקרקעות מינהל המדינה, לקונים בחוץ-לארץ ובארץ.

8) יש להקנות לציבור את התודעה שלפחות בשנה השוטפת לא יהיה פיחות, אחרת נסבול מכל החסרונות של הפיחות בלי היתרונות שבו, בבחינת מכוח ודגים סרוחים. בטוחני שהממשלה יכולה למצוא את הדרכים לכך.

חברי הכנסת, הבעיות חמורות, התקציב קשה. אבל מכיוון שחלק גדול של הקשיים נגרם על-ידי התקופה הבטחונית הקשה, עלינו לקבל על עצמנו גם את הקרבן הכלכלי, כפי שאנו מקבלים עלינו את הקרבן העיקרי, הקרבן בגנש.

הי"ד ש. רוזן:

רשות הדיבור לחבר-הכנסת קרגמן, ואחריו - לחבר-הכנסת בדר.

ישראל קרגמן (המערך, עבודה-מפ"ם):

אדוני היושב-ראש, כנסת נכבדה. בהוצאתו המקיפה של שר האוצר בעת הגשת התקציב לשנת 1970/71, וכן בהתוויית קווי המדיניות הכלכלית, נאמר כי מתוך הכרה שלא ניתן לפתור את בעיית מאזן התשלומים בשנה אחת, בעיקר בגלל גמישות קטנה של היצוא בטווח קצר, תהיה המדיניות בשנת 1970 מכוונת לחולל את התהליכים המתאימים שיבטיחו פתרונות לבעיה הגור-לית בטווח ארוך יותר.

ענפי האלקטרוניקה, המתכת והבנייה, אשר הגיעו לרווחיות גדולה, הגדילו את תפוקתם ב-30%-40% למרות המחסור בידיים עובדות. מכאן שאין יסוד לטענה, שבגלל תעסוקה מלאה אי-אפשר להגדיל את היצוא. אם תהיה רווחיות סבירה בענפי היצוא, יוכלו גם ענפים אלה להגדיל את הייצור ליצוא. כמובן אין לראות תהליך זה בטווח קצר בלבד. אך אין ספק כי ההשקעה בענפי היצוא תגדל במידה שהרווחיות תהיה ברמה מתאימה. והשאלה העומדת לפנינו היא איך להבטיח שתוספת המקורות העומדת לרשות המשק תופנה למפעלי היצוא. התפקיד המרכזי של המדיניות הכלכלית הוא לחולל תמורה זו במשק, כי בה תלוי המשך צמיחתו, ובה יש לראות הבטחה לגידול כשרנו הבטחוני.

חברי הכנסת, הנסיון אינו מלמד כי צימצום אד-מיניסטרטיבי של היבוא עשוי להיות יעיל. במקרים כאלה יופנה הביקוש למוצרים מקומיים, אשר גם בהם יש מרכיב יבוא ניכר, וכך יביא הדבר לעליית המחירים. צימצום היבוא בייצור המקומי, בתנאים הכלכליים של הארץ, הוא תהליך איטי והדרגתי. אמנם כבר עשינו גדולות בעניין זה, גם בתחום הייצור הבטחוני. אך יש להדגיש, שצימצום היבוא מוכרח לבוא בעיקר כתוצאה מצימצום הביקוש הקיים במשק.

אין צימצום הצריכה הפרטית לטווח ארוך מטרה בפני עצמה. אין לראות בכך דגל חברתי-אנושי. לא ולא. זוהי מטרת-ביניים, המכוונת לשהירר סחורות וגורמי ייצור והשקעות לצורך הגדלת היצוא, מצד אחד, וחסכון ביבוא של מוצרים, חמרי גלם ושירותים המיועדים לצריכה, מצד שני. צימצום הצריכה ב-1% מאפשר הגדלת היצוא ב-2%, או הגדלת ההשקעות בענפי היצוא ב-2.5%. והטבלה שנתערכה על-ידי לשכת היועץ הכלכלי באוצר מראה, כי שיעור גידול הצריכה לשנה ב-3%, ולא ב-8%, יביא במשך חמש שנים לחסכון מצטבר בסך 550 מיליון דולר, בהנחה שמרכיב היבוא בצריכה הוא 20%. וכן החסכון בהשקעות לצריכה, בהנחה שמרכיב היבוא בהשקעה זו הוא בשיעור של 33% - לסך של 130 מיליון דולר. אכן, אומדן החסכון המצטבר ביבוא לצריכה ולהשקעות לצריכה, כתוצאה מהאטה של 5% בשיעור גידול הצריכה במשך חמש שנים, הוא סך 680-700 מיליון דולר. הרי זה סכום עצום. אמנם לא ניתן להשיג זאת תוך שנה אחת, אבל זו צריכה להיות המגמה.

אין ספק כי בעקבות ריסון גידול הצריכה והאטה בגידול ההשקעות לייצור מוצרי צריכה תבוא האטה בקצב הגידול של התוצר, דבר אשר ישמור על תעסוקה קלה מלאה, תוך ניידות ענפית, ויביא להתגברות על מצוקת המחסור בידיים עובדות, ובסופו של דבר להאטה בקצב זרימת היבוא לישראל.

חברי הכנסת, המדיניות הפיסקלית תפעל בצעדים מרחיקי-לכת להגדלת שאיבת מקורות העומדים לרשות האזרחים והחברות, בסכום של 2 מיליארד לירות בקירוב. זוהי שאיבת מקורות בלתי-רגילה. המבקרים למיניהם כותבים ותובעים: הב יותר, הב יותר. אך אין לי ספק כי אותם חצים היו מופנים נגד מציעי המדיניות הזאת אף אילו היקף השאיבה היה גדול יותר. והשאלה העניינית לפנינו היא: האם ניתן בבת אחת להעמיס עול כבד יותר בתקופה קצרה?

אין גם לקבל את טענתו של חברי-הכנסת שנה, אשר טען באחד מנאומו בכנסת לפני זמן-מה כי חלה הרעה ביחס בין המסים הישירים לבין המסים העקיפים. ב-1969 היה אחוז המסים הישירים מסך המסים 48%, וב-1970, לפי האומדן, חלקם יהיה כ-50% של המסים הישירים.

התקציב לא יוכל להפנות סכומים רצויים לשירותים הסוציאליים במידה הרצויה, מבחינת הצרכים של כל אחד בארץ הזאת. כי הוצאות הבטוחון, תשלומי חובות, קרן וריבית, הוצאות מיוחדות, סובסידיות ותמיכות הן כ-67% מכלל תקציב ההוצאה.

פרעון החובות לחוץ-לארץ בשנת 1970/71 - של המשק הלאומי כולו, לא רק של הממשלה - מגיע ל-235 מיליון דולר תשלומי קרן, ועוד 150 מיליון דולר תשלומי ריבית. החוב החיצוני המצטבר מתקרב ל-2.5 מיליארד דולר. הסכומים לפרעון חובות בשנת 1970/71 שווים כמעט לכל הערך המוסף של יצוא סחורות, שנאמד ב-1970 ב-750 מיליון דולר ברוטו. אם נרצה לפתור את בעיותינו בתחום מטבע חוץ על-ידי הלוואות מחוץ-לארץ - ואנו חייבים לעשות זאת בטווח קצר - אין לנו כל בטחון שנוכל לכסות את ההוצאה הזאת. נגיע לקצה הדרך של תשלומי הקרן והריבית לגורמי חוץ, למצב ללא כיסוי כלשהו. לכן המשימה הגורלית למשקנו היא לצמצם את הגרעון בחשבון השוטף ולא לקבל הלוואות שלא יהיה בהן לכסותן. רבות דובר על כך. והמדיניות הכלכלית שגילה דיבר שר האוצר מופנית לדרכים על מנת להתגבר על חולשה זו. אחת הדרכים המרכזיות לכך היא להבטיח גידול מהיר יותר של היצוא, להאט את קצב גידולו של היבוא, לגייס הון ממקורות שונים, כמובן בתנאים סבירים, בראייה של טווח קצר.

במשך שלוש השנים האחרונות גדל כושר התחרות היחסי של היצוא הישראלי, ויש לציין זאת בסיפוק. פרוץ הייצור גדל והביא לירידה בהוצאות ליחידת התוצר צרת ב-6.5% בשנים 1967-1969, בעוד שבארצות העירקיות שאליהן אנו מייצאים היתה עלייה בשיעור של 7%-8% בהוצאות הייצור.

המעבר של מרבית ענפי היצוא בשנים 1968-1969 לקבוצה הנהנית מהחוזר מירבי של מסים עקיפים בסך 35 אגורות לדולר, ויתר הגורמים שמנית, הביאו להתקדמות ברווחיות יחסית של היצוא. יש להביא בחשבון גם את התרומה שיתרום הסכם ההעדפה עם השוק האירופי המשותף, שבמשך שנים עמלה הממשלה קשות להשגתו.

שנת 1969 היתה שנה טובה בהתפתחותו של היצוא. אם ננתח את היצוא למרכיביו, נראה שגדל בממוצע שנתו במשך ארבע שנים ב-15%. אך כל זה אינו מספיק; אינו מספיק בהחלט. עם זאת יש לראות את ההתקדמות זאת המאמץ שנעשו, כי רק כך אפשר לצפות להתקדמות נוספת.

אם בשנת 1969 גדל היצוא התעשייתי ב-17% בלבד, הרי זה בעיקרו של דבר בגלל גידול הביקוש המקומי לתוספת הייצור, וביחוד על-ידי חלוקת כוח-העבודה בענפי הייצור השונים שאינם מיועדים ליצוא. ראוי וראוי היצוא לעידוד נוסף. ולכן מוצדקת בהחלט התמיכה הנוספת שניתנת ליצוא.

היה דרוש וחיוני ביותר על מנת להקל על אותו מצב של אבטלה. יש לבחון אם עידוד מיוחד זה, שצריך להסתיים על-פי החוק בשנת 1970 - האם רצוי, האם יש צורך, האם ישנה הכרחיות ועילות בהמשכותו.

חברי הכנסת, ההוצאות לבטחון, תשלום חובות, ריבית, סובסידיות ופרמיות מהוות כשישים אחוז מסך התקציב, ולכן מעט מאוד ניתן להרחבות ולשיפורים של השירותים הסוציאליים לעם. אולם עלינו לראות לפגוע את השכבה החלשה בתוכנו, ושימוה על הממשלה והכנסת לעשות למען שיפור מצבן של שכבות בעלי הכנסה נמוכה.

פנינו אליהם. אמנם רצוני לציין כי לפי מחקר שנעשה על-ידי מר קנב, אחוז המתקיימים על קיצבת סעד ירד מ-10.5% מסך המפרנסים ל-3%. אין ספק שזהו דבר חשוב, אבל איננו מספיק. יש לקדם בברכה את ההחלטה להעלות את השכר המינימלי של העובדים. יש להגדיל את התוספות לילדים ממשפחות מרובות ילדים - והתקציב מביטה זאת במידה מסוימת, ויש לשמור על כך ולהמשיך בכך; יש להעלות במידה ניכרת את קיצבאות הסעד; יש להגביר פעולת הקמתם של גני-ילדים לגילאי 3-4, בעיקר באזורי פיתוח; יש להפריש יותר אמצעים המוקדשים לסידורים של ילדים אשר אינם יכולים להישאר בבתיהם עקב סיבות חברתיות, בריאותיות, שיענויות; וכן עלינו לפעול לשיפור תנאי הדיור של משפחות מרובות ילדים. פנינו צריכות להיות מופנות אל החלש. כארבעה אחוזים מכל ילדי ישראל הם "רכוש" של עשרה אחוזים ממשפחות בישראל. החברה הישראלית חייבת לדאוג להם. כל מי שמדפדף בדפים הרבים של התקציב מוצא את המספרים ואת הנקודות בכיוון זה. עלינו לעשות הכל כדי שהעניין יוקדם.

בתקופה זו של מלחמה, של כלכלה למען בטחון, הדורשים צימצומים וקיצוצים, מוכרחה הפעילות הממשלתית להיות מודרכת גם על-ידי עשיית צדק, והוא צריך גם להיראות במעשים. אין לי ספק שכן יהיה.

היו"ר ש. רוזן:

רשות היבור לחברי הכנסת בדר.

יוחנן בדר (גח"ל):

אדוני היושב-ראש, מר ספיר הנכבד, חברי הכנסת בראשית דביו אני מציע לחברי הכנסת ולשר האוצר לדחות בשתי ידיים את תקציב הממשלה לשנת 1971/72, אשר אפשר לקדמו אותו בין השורות של התקציב הנוכחי. יש תקווה שכולנו נעשה מאמץ גדול כבר השנה כדי לקבוע תקציב טוב יותר לשנת 1971/72.

לפני שנה אמרתי כאן: "אנו חיים בגרעון מאוזן התשלומים כל הזמן, אבל השנה הגענו לגרעון מסוג חדש: ירדת הרזיבות במטבע-חוץ. זוהי סכנה חמורה וצריך לעשות משהו נגדה; מה?"

אמרתי עוד: "קיבלנו שבע ברכות: ההכנסה הלאומית נפשה תעלה יותר מ-10%; אפילו הצריכה הפרטית נפשה תעלה ב-7%. הוצאות הבטחון יגדלו, יגדלו היצוא, לא יעלו המחירים. כל ההישגים האלה אנו, האזרחים, מקבלים חינם. איננו זקוקים להעלאת המסים."

אין לי ספק שטובה היתה שעה אחת קודם, ולמעשה שנה אחת קודם, לביצועה של מדיניות זו, על מנת לא להגיע לעומס כה רב.

הבה נראה לנגד עינינו את המספרים. הגדלת המסים הישירים והשלומי החובה מעל לגדול הטבעי - 500 מיליון לירות; היטל בטחון - 100 מיליון לירות; ביטוח לאומי - 400 מיליון לירות; מסים עקיפים, בעיקר על יבוא מוצרי מותרות - 100 מיליון לירות; חיוב היבואנים של מוצרי צריכה להפקיד 50% מערך יבואם למשך תקופה של שישה חודשים - ספיגה של 150-200 מיליון לירות; הגדלת מילווה חובה מהציבור - 565 מיליון לירות, ומילווה החובה יסתכמו בסך-הכל ב-840 מיליון לירות, על-ידי פעילות נמרצת להגדלת מקדמות שמשלמים העצמאים וחברות. וכאן אשמיע תביעה לגבייה ריאלית יותר של מס ההכנסה מהעצמאים, בהתאם להכנסותיהם הריאליות.

יש לציין במיוחד את המפנה הדרסטי אשר חל בכל מבנה הביטוח הלאומי, ואשר בא לשנות באופן חיובי ביותר את חלוקת ההכנסה הלאומית.

המדיניות הכלכלית של הממשלה באה לצמצם גידול בצריכה וברמת החיים. והדגש כאן הוא על בעלי היכום לת בראש וראשונה. מדיניות זו כולה תעמוד במבחן קיום השכסם לגבי גידול השכר, בהתאם למדיניות של ההסתדרות, והתחייבותיה של התאחדות בעלי התעשייה בעניין המחירים.

זאת ועוד: האפקט המעשי של המיסוי בהיקפו המוצע, אשר צריך להביא לצימצום הצריכה, עלול להצטמצם אם שיעור החסכון הקיים במשק יקטן.

שיעור החסכון הפרטי בישראל מתוך ההכנסה הפנויה הוא ברמה גבוהה, דומה לזו שבאירופה. השאלה הנשאלת היא, האם פעולות הספיגה ושאיתת מקורות על-ידי מיסוי לא יביאו להקטנת החסכון הפרטי, מתוך מגמה להמשיך לצרוך בממדים שהיו קיימים עד כה, שהיו מעל להכנסותיהם של רבים. התנהגותו הכלכלית של הפרט היא אשר תהיה הגורם הקובע בתקופה זו. לכן יש לעשות הרבה למען הגדלת החסכון והשרשתה של תודעת החסכון בקרב הציבור.

עיסקת החבלה פיזורה את הציפיות לפיחות ולהעלות את המחירים. וציפיות אלו הן אשר פעלו להחשת הוצאות לצריכה בשיעור העולה על זה שמאפשרות ההכנסות של הפרט. עיסקת החבלה הביאה להרגעת הציבור. ולכן פסקה בחלת הקניות, שהביאה להתייקרות שלא היתה לה כל הצדקה. המציאות היום מוכיחה זאת.

אין כל ספק שנגיד בנק ישראל, אשר הצליח בשנים 1967-1969 לתרום תרומה חשובה ליציבות המשק, על-ידי מדיניות מוניטרית של בנק ישראל, ישלים בשנת 1970 את הנעשה בתחום המדיניות הפיסקלית על-ידי המכשירים המוניטריים העומדים לרשותו.

חברי הכנסת, מאחר שהמדיניות המצמצמת של הממשלה תורגש רק לקראת המחצית השנייה של שנת 1970, יש לבדוק אפשרות של דחיית ביצוע פרויקטים בתקציב לפי סולם עדיפויות, גם בהתחשב במידת המימוש של אומדן ההכנסות.

כן מתבקשת בדיקת מענקים והלוואות בהתאם לחוק עידוד השקעות הון, אשר נתקבל בתקופה קשה למשק, בתקופה של אבטלה גדולה; עידוד מיוחד זה

ובסופו של דבר הגענו למצב, שחרף אותו מבול של כסף חדש ונעלם כסף זה, הוחלף בדולרים, ובמשק שוררת יציבות. זהו מחיר כבד מאוד בעד היציבות.

אני רוצה להזכיר לכם שהפער בין היבוא ליצוא, הגרעון במאזן המסחרי של סחורות ושירותים, היה בשנת 1966 - וזו שנה שקטה באורח יחסי - 445 מיליון; בשנת 1967 - 527 מיליון; בשנת 1968 - 722 מיליון; בשנת 1969 - 930 מיליון. לשנה הבאה מנבא לנו התקציב הלאומי גרעון של מיליארד ו-105 מיליון דולר. אמנם באותן שנים היה גם זרם הון מחוץ לארץ. במשך שנים רבות היה זרם ההון נטו גדול מן הגרעון במאזן המסחרי. זה היה המצב בשנת 1966 ובפרט בשנת 1967, אבל בשנת 1968 היה זרם הון החוץ נטו קטן מן הגרעון. בשנת 1969 הגיע זרם הון החוץ ל-715 מיליון דולר מול 930 מיליון דולר של הגרעון המסחרי. וכך כוסה ההפער מן הרזרבות של מטבע-חוץ שלנו.

יתרות מטבע-חוץ בסוף 1967 הגיעו ל-714 מיליון דולר; בשנת 1968, לאחר כל החשבונות שנעשו, נמחקו מהן 31 מיליון דולר; ובשנת 1969, שמבחינה זו אפשר לכנותה כ"שנה שחורה", ניצלנו מן הרזרבה סכום של 286.5 מיליון דולר. נשארו בבנק ישראל וברשות מדינת ישראל במצב החירום הקיים - 376 מיליון דולר. אבל אין זה בדיוק כך, כי בסכום זה נכללו 45 מיליון דולר שלקחנו מקרן המטבע הבין-לאומית. אל-מלא עובדה זו היו הרזרבות במטבע-חוץ נעות כבר בסביבות של 300 מיליון דולר.

זהו מחיר כבד מאוד בעד היציבות. כי אמנם יש לנו יציבות בפנים, אבל יש לנו גרעון בחוץ חידלול הרזרבות של מטבע-חוץ. התפקיד שלנו - ובראש וראשונה זהו התפקיד שלך, אדוני שר האוצר, כי אנו יכולים רק לעזור לך - הוא לצמצם את הגרעון, להציל את יתרת הרזרבות מאבדון וגם לצמצם את גידול חובות-החוץ שלנו.

במקום תכנית זו קיבלנו תכנית שאפשר לקרוא לה בלעז "סקנד בסט" ובעברית "תכנית במקום". זו תכנית להמשך - להמשך ביציבות הפנים, זה כך; המשך צמיחה, לרבות גידול היצוא; המשך בעליית הצריכה הריאלית לנפש; המשך בגידול מוגבר של חובות החוץ; המשך בגידול הגרעון המסחרי והמשך בדילול הרזרבה. לא אני אומר זאת. דבר זה כתוב במספרים שקיבלנו. זה הפירוש הנכון של "עסקת החבילה".

אחיה האחרון שאמצא, על שום כך, דופי בשך האוצר עצמו. הפעם היו לו מתנגדים חזקים, נציגי ההסתדרות שדרשו שכר, שכר, מעל כל אפשרות, ומאחוריהם עמדו כל מיני קבוצות, אירגונים, נמלים, איגודים מקצועיים שדורשים עוד ועוד. לא היה לו קל גם מצד מה שנקרא "לשכת התיאום". בסופו של דבר ישבו בלילה, כמו בליל-הקונגרס האחרון כאשר צריך לבחור אקזוקטיבים, בחוץ ישבו תנוגאים וסקרנים. היה חסר רק ידידי הרצפדל כדי לפתוח בשיר. ושם בלילה חתמו על "עסקת החבילה".

מה קרה ל"בולדוור", אדוני שר האוצר? במה נתקל? לו היתה זו חומה, אולי יכול היה להרוס אותה. אבל זו היתה קרקע רכה, לא-נוחה, לא אומר: ביצה. הרוי-מאים היו אומרים: Nec Hercules contra plures. אילו היית הרקולס, לא היית מצליח במצב זה. בפרט

אמרתי: "יש בזה משהו האומר דרשני".

מר שרף, שר האוצר דאג, אמר מעל במות ציבורית שאמנם צריך להעלות את המסים, אבל הוסיף: לפני הבחירות אי-אפשר לעשות כלום. ובכן, אנו נמצאים כבר אחרי הבחירות והתקציב הנה שהביא לנו שר האוצר, וכן התכנית שהובאה, יש בהם שינויים וחיזושים לא מעטים. הבעיה היא אם הם מספיקים.

שמענו מפי שר האוצר שיש במשק יציבות משו-לשת. נכון הדבר - המחירים בשנת 1969 עלו רק ב-3.9% ויש יציבות; השכר, רק בדרך של זחילה, עם שינויים קטנים, עלה לפחות ב-7%; המסים - אם עלו סכומי הגבייה, הרי זה רק בקשר עם הרחבת המשק הטבעית. לעומת זאת יש להוסיף שההשקעה עלתה ב-24%; התוצר הלאומי הגלמי - ב-12%; ההכנסה הלאומית לנפש - כמעט ב-12%; הצריכה הריאלית לנפש - יש מספרים חדשים בירחון הסטטיסטי האחד-רזון - ב-9%. לגבי דורשי העבודה אקח לדוגמה חודש טיפוסי, חודש ספטמבר. בחודש זה היו בסך הכל 1,285 דורשי עבודה - אין שום אבטלה. יש במשק גם הת-קדמות, גם הגברת כוחות הבטחון וגם יציבות. זהו החלום של דורות הכלכלנים - self-propelling development.

ומה מחיר שילמנו בעד כל הנסים הללו? הגרעון בתקציב המדינה היה בשנת 1966/67 - 434 מיליון לירות; שנה לאחר מכן - 416 מיליון לירות; שנה לאחר מכן - 1,139 מיליון; ובשנה החולפת - 1,700 מיליון. ומה יהיה בשנה הבאה? ברור שהגרעון לא יפחת מן הסכום של 650 מיליון לירות, הדשום ככסף מבנק ישראל. אבל יש כספים נוספים. כל עוד נותנים הלוואות למימון התקציב השוטף ומעבירים סכומים של הלוואות מתקציב הפיתוח לתקציב הרגיל - אפשר עוד להתנווכח אם זהו גרעון תקציבי או לא. במדינות רבות מכנים זאת "כיסוי גרעון". אם ידידי חברי-הכנסת קרוגמן רוצה לכנות זאת ככיסוי לתקציב - יהי כך.

לשם כיסוי גרעונות אלה של השנה החולפת לקח האוצר עד סוף שנת 1969 מבנק ישראל סכום של 1,300 מיליון לירות. בכך עלו החובות של האוצר לבנק ישראל - והיו גם גרעונות קודמים - לסכום של 2,142 מיליון לירות. באותו זמן עלה גם האשראי הבנ-קאי לציבור בשנת 1968 ל-625 מיליון; בשנת 1969 - ל-652 מיליון, יחד עלייה של 60% בקירוב באשראי הבנקאי לציבור.

לפי כל הסימנים האלה צריכים היינו לחיות היום במצב של אינפלציה פיועה, כאשר למעלה משני מיל-יארד לירות נכנסו למחזור תוך שנה אחת. ואותן לירות - היכן הן? החשבונות של בנק ישראל מראים שבשנת 1969 עלו אמצעי התשלום במחזור ב-3%, בסכום של 89 מיליון לירות. לא היתה עוד שנה כזו, לא היתה לנו עוד יציבות כזו במחזור אמצעי התשלום. ומה קרה? - כאן מיליארדים של לירות, ושם עלייה של 89 מיליון לירות באמצעי התשלום. קרה כל דבר פשוט: כל אותן לירות חדשות שנוצרו בשביל האוצר הועברו בטורים ארוכים לבנק ישראל ושם הוחלפו בדו-לרים. בנק ישראל, כאשר הוא מקבל בחזרה לירות, איננו רושם אותן בחשבונות שלו, כי אלה אינם נכסים מבחינת בנק ישראל. בצורה זו נוצרו דולרים בידי האוצר ובידי הציבור שהוצאו לנסיעות חוץ, למימון יבוא גרעוני.

עליה כולה, יחד עם הכנסת כולה, אחריות לצעדים בלתי-נעימים, בלתי-פופולריים, קשים ובריאים. אין צל של תקווה שהדבר הזה ייעשה. לזה קוראים ליכוד, לזה קוראים נאומים?

אורי אבנרי (העולם הזה—כוח חדש):
 לזה קוראים ממשלה?

יוחנן בדר (גח"ל):

כמה מלים על מחיר הבטחון. אני קורא ספרים בקשר עם בעיה זו; קראתי כמה ספרים בפעם השנייה וכמה ספרים בפעם הראשונה. אני רואה שכלכלנים מבדילים בכלכלה הבטחונית בין שלושה מצבים: מצב נורמלי, מצב של מלחמה כללית, דוגמת מלחמת-העולם, ומצב-ביניים: מלחמה מוגבלת. לדעתי, המצב שלנו הוא מצב של מלחמה מוגבלת.

הוצאות המלחמה בזמן מלחמת-העולם השנייה הגיעו בארצות-הברית ל-40%—45% של התוצר הלאומי הגלמי ובאנגליה ליותר מ-50% של התוצר הלאומי הגלמי.

אולם לגבי מצב-ביניים, מלחמה מוגבלת יחד עם זיון נוסף, הכנות בטחונית ערות יותר, דוגמת התקופה של מלחמת קוריאה כאשר היו חששות להתלקחות רחבה יותר, ארצות-הברית הוציאה 20% של התוצר הלאומי הגלמי לצרכי הבטחון. עד כמה שלמדתי, יש לראות בהוצאות הבטחון בשיעור כזה חלק סביר, כי מדובר בתקופת מלחמה מוגבלת ממושכת שצריך גם להמשיך בפיתוח המשק ובחיים נורמליים, ויחד עם זאת להגביר את הוצאות הבטחון.

מה המצב אצלנו? אם ניקח את התוצר הלאומי הגלמי כיסוד, הוצאו לבטחון בשנת 1968 18.4%; בשנת 1969 — 20.3%; ובשנה הבאה נוציא, לפי התקציב המוצע, 22.7% מן התוצר הלאומי הגלמי.

שר-האוצר מ. ספיר:
 25%.

יוחנן בדר (גח"ל):

זהו החשבון שלי, ואני יודע גם את סיבת ההבדל. התוצר הלאומי הגלמי מופיע בתקציבים במחירים של 1969, ולפי דעתי צריך להוסיף 4%. זה כל ההבדל בין החישוב של 22.7% לבין 25%.

אך אני חושב כי התוצר הלאומי אינו ביסס נכון בישראל. למה? מכיוון שאין זה נכון שאנחנו מממנים את צרכי הבטחון רק מן התוצר הלאומי הגלמי. היכן חלקן של התפוצות? האמצעים הנוספים שאנחנו מקבלים מיהדות התפוצות, במישרין או בעקיפין — אין לנו. ואם אני מעמיד לא את התוצר הלאומי הגלמי, אלא את סך המקורות העומדים לרשות המשק מול צרכי הבטחון, יוצא שב-1968 הוצאנו 15% מן המקורות העומדים לרשות המשק; ב-1969 — 17.2%, ובשנה הבאה נוציא 18.5%. חושבני שזהו תרגום נכון של הביסס. מבחינה זו לא העגענו להוצאות בטחון בשיעור של 20% מן התוצר הלאומי הגלמי, כמו ארצות-הברית במלחמת קוריאה.

אשר לחלקו של הבטחון ביבוא, בשנת 1966 הגיע ל-11%; בשנת 1969 — 22%, ובשנת 1970 — 24.5%.

נגד הציבור כולו, נגד כולנו. לא עמדו כוחות מגויסים רבים מאחורין. בעצמך אמרת שדרושים צעדים חמורים למניעת סכנת התמוטטות. על "העסקה" אמרת: "אין זה הסדר מושלם", "זה הרע במיעוטו". על כך אין ויכוח בינינו. שינוי מסכמים לכך.

אמנם כדי שיהא ברור, אני אומר: השגת הישגים. מנעת סחף אינפלציוני לזמן-מה. יש בזה האטה של דילדול הרזרבות. חושבים שבשנה הבאה יפחתו הרזרבות ב-105 מיליון דולר. בכל זאת האטה היא, ונשאר רווח זמן לצעדים נוספים. איפה הצעדים הנוספים? — זו השאלה.

מה תהיינה תוצאות העסקה באופן קונקרטי? זה כתוב בתקציב הלאומי. הוצאות הייצור יעלו ב-6%. השכר ב-7%; זחילת השכר ב-2%—3% נוספים, סך השכר ב-20%. סך הצריכה הפרטית ב-11% (ולא ב-9%). סך הצריכה לנפש ב-5%—6%.

שר-האוצר מ. ספיר:

זה ממוצע לשנה הראשונה. מסוף שנה לסוף שנה. אבל איני מערער גם על מה שאתה אומר.

יוחנן בדר (גח"ל):

על עליית המחירים בשנת 1970 כתוב בתקציב הלאומי "כמו בשנת 1969". זאת אומרת 3.9%. "או גדולה במקצת". עד כאן כלפי פנים.

ומה כלפי חוץ? היבוא יעלה ב-190 מיליון דולר, היצוא — אם יעלה, אין זה בידנו — יעלה ב-135 מיליון דולר. הגרעון, אם יתאמת הכל, יגיע ל-165 מיליון דולר. יבוא ההון, מקווים שיעלה ב-285 מיליון דולר. לפי הצפייה הרשמית תרד הרזרבה בסכום נוסף של 105 מיליון דולר. פירוט הדבר שנגיע ברזרבה לסביבות 200 מיליון דולר. תצפיות אלה אינן בבחינת נכסי ברזל. התצפיות לשנת 1966 נתברו. ב-1967 אפילו לא העזנו לאשר תקציב לאומי. ב-1969 היו כל הזמן תצפיות חדשות. היבוא עלה בהרבה על מה שהיה בתצפית. היצוא לא הגיע למה שהיה בתצפית. דילדול הרזרבות, שהיה בתצפית בסך 69 מיליון דולר, הגיע ל-285 מיליון דולר. בתצפית זרם ההון מחוץ-לארץ לקראת 1970 כתוב "הלוואות אחרות — 260 מיליון דולר". כולנו מאחלים לך, מר ספיר, הלחצה בחיפוש אחרי הלוואות אחרות. אבל אין זה שייך לכלכלה, זה שייך למטאורולוגיה. אם לא יתאמתו התצפיות האלה בחלקן האופטימי, לא ב-1971 אלא בשנת 1970, נשקפת לנו קטסטרופה.

אינני מאשים שום אדם, אלא שואל: איפה ממשלת הליכוד הלאומי? למה דרוש ליכוד לאומי?

אורי אבנרי (העולם הזה—כוח חדש):
 יושבים פה.

יוחנן בדר (גח"ל):

האם רק כדי למחוא כף לצבא? או כדי לתת שבחים לגיבורים? לכך אין דרושה ממשלת ליכוד לאומי, אם היא דרושה לנו, אדוני שר האוצר; או כדי לדון ולהבליט בכל הזדמנות ובלי הזדמנות שלא תהיה שום נסיגה כל זמן שהערבים אינם רוצים לדבר עמו ונוכח העובדה שאינם רוצים לדבר אתנו? לכך דרושה ממשלת ליכוד? ממשלת ליכוד דרושה לנו כדי לקחת

שנה לאחר מכן - 35.6%. בשנת 1967 - 36.6%. בשנת 1968 עלתה ההכנסה - המסים לא עלו - ב-33.9%, ב-1969 - ב-38%, ובשנת 1970 - ב-46.5%. אני רוצה להגיד מיד שאין הדבר נורא. למה? אצטט את המספרים המקבילים והבדוקים לגבי אירופה, המספרים הכוללים גם את כל התשלומים הסוציאליים, שהם שונים בכל מדינה. למשל, באנגליה חלק ניכר מן השירותים הסוציאליים כלול בתקציב ממשלתי כללי, ובמדינה אחרת דווקא לא. רק ביחד מתחיל הסכום להיות מעניין: בשנת 1964, באיטליה, סך המסים לפי אותה הגדרה הגיע ל-31.4%; בבלגיה - ל-32.3%; בבריטניה - ל-35.3%; בגרמניה - ל-35.9%; בצרפת - ל-37%; בהולנד - ל-38.6% ובשבידה - ל-41.4%.

בשנת 1967 הגיע סך המסים באנגליה ל-39.1%; ב-1968 ליותר מ-40%, ומאז דאי יש עלייה בחלקם של המסים בתוצר הלאומי הגלמי. וכל המדינות האלה אינן שריויות במלחמה, אף לא במלחמה מוגבלת. הן במצב של שלום.

אני רוצה שוב לסכן את גפשי ולומר - אין לי הרבה מה לסכן בגילי, מר ספיר - שאם יש צורך להגיע במיטו ל-50% של התוצר הלאומי הגלמי בשעה של צורך היסטורי, של מצב בטחוני חמור - עלינו לקחת זאת על עצמנו, והדבר אפשרי.

עכשיו, מכיוון שאופנה היא להביא הצעות, ואומרים לי תמיד: אתה רק מבקר ואינך מציע הצעות, אתחיל להציע. ראשית, על אף הכל יש להמשיך בפינתו לצרכי ההגנה, לצורך יצוא, להגבלת היבוא וכן לקליטת העלייה.

שנית, יש להגביל את הוצאות התקציב האזרחי. אין להוסיף עליו אלא להגביל, במקביל לגידול האוכלוסין. שלישית, יש להגביל את התקציב, לקצץ אותה, אפילו בשביל שירותים, כי יש הבדל בין שירות לשירות. אם יש בבית-ספר בכיתה לא 30 ילד אלא 40, זה לא טוב. אדוני השר, בבית-הספר היסודי ישבתי בכיתה של חמישים וכמה תלמידים. זה היה באוסטרליה, בזמן שלום, של עשרות שנים. זו היתה מדינה עשירה. למדתי. כאן לומדים הרבה יותר ויפה יותר. בכל זאת אני אומר, בזמן מלחמה אין זה אסור.

רביעית, יש לכסות את התקציב בהכנסות מן המסים. הכוונה לתקציב הרגיל, השוטף.

חמישית, לגבי מילווה טובה - אני נגד כל מילווה חובה. זו רמאות. לוקחים מן האזרח כסף שלא יהיה לו השגה, וכעבור חמש או עשר שנים, כאשר נצטרך להחזיר לו, מי יחזיר לו? הוא עצמו, כמכלל המסים. שנית, מבחינה אדמיניסטרטיבית-פיסקאלית הרי זה ממש סיוט. שלישית, שוב אני מסכן את גפשי ואומר: אתה לוקח היום מן המעסיקים 4% "מילווה תעסוקה". האם מותר לקרוא לזה כך? הייתי מסכים כבר ל-3% מס תעסוקה. למה הם הסכימו? הבלבול מתחיל בספר הקטן של קיינס "How to pay for the war". עצתו היא: "Deferred Payment". אבל כוונתו של קיינס היתה למצב במלחמת-העולם, למלחמה כללית, טוטאלית, שמתחילה וגומרת, יש כסף בידי העובד ואין חששות בשוק, ויש לדחות את הקניית לאחר המלחמה. זאת הוא כותב. המלחמה שלנו היום, שהיא מלחמה מוגבלת בממדים, קשה לומר שהיא מוגבלת בזמן. לכן אני אומר: יש להפוך את כל המילווה הללו למסים.

ואל נשכח שמן 1967 עד 1970 קיבלנו מה התפוצות - מגביות, מילווה פיתוח - מיליארד ו-700 מיליון דולר יותר מאשר הממוצע של השנים הקודמות. אני חושב כי כל האומר שצריך להגביל את הוצאות הבטחון, שהן מקשות עלינו יתר על המידה כביכול, אינו יודע מה הוא סח.

מהי לעומת זאת המציאות לגבי התקציב האזרחי? העלייה בתקציב האזרחי, בתקציב החדש לעומת החולף, היא - ואני מנכה מסך תקציבי המדינה לא רק תקציב בטחון, כי אם גם תקציבים מיוחדים ורורכות מיוחדות - 11%. ניהא, היתה התייקרות של 4%, גידול האוכ"ל - 2.3%, בידה - צידוק לתוספת התקציב האזרחי - 7%. אולם אין יסוד, לעת מלחמה, להעלות את התקציב של השנה הבאה ב-11%.

יש דבר עוד יותר חמור. מתברר שהתקציב האזרחי עלה מ-1966/67 עד 1970/71 ב-54%. האוכלוסיה גדלה ב-9.5%; ההתייקרות היתה ב-12.4%; בידה - 2.3%. אני מבין שאפילו בזמן מלחמה יש מקום לגידול סביר בתקציב האזרחי, אבל 54%, יותר מאשר פי שניים ממידת תוספת האוכלוסין והמחירים גם יחד?

מסקנתי היא שבזמן מלחמה יש לקצץ את התקציב האזרחי. אני יודע, מר ספיר, שאין זה דבר פשוט כל-כך, כי אני יושב עשרים ואחת שנה בוועדת הכספים ומוכרח לדבר על התקציב בפעם העשירי ושתיים. אני יודע שיש צורך בפינתו, שיש לתת סובסידיה, שיש הוצאות אדמיניסטרטיביות, שיש הפסדים במפעלים, ובכל זאת צריך לקצץ באלה. ואני אומר עוד דבר, ואסכן את גפשי - זהו ביטוי שלך. אם ידעת להעמיד את העניינות במצב שאסור להן להעלות מסים מוגזיפליים, ואתה צודק, והן טוענות שיש צורך בשל כך לצמצם את השירותים, ובהן הן צודקות...

לשם איוון התקציב יש לקצץ בתקציב הפיתוח, בסובסידיות, בהוצאות האדמיניסטרטיביות, וגם, אם אין ברירה, בשירותים. וכאשר על הפרק עומד מימון השירות החשוב ביותר, שירות החיים, שירות הבטחון, במצב שלנו, האם אפילו השירותים הם קודש?

מסים ממשלתיים: הממונה על תקציב המדינה - אני רוצה להזכיר את שמו לשבח, וזה מותר - מר גנידורפר, ציטט מספרים. לפי המספרים שלה, המסים בשנת 1969/70 הם 26.8% של התוצר הלאומי הגלמי והיו 30.2% בשנה הבאה. אני חולק על מספרים אלה. אני רוצה להביא מספרים שלי, אלא שהמספרים שלי בנויים על בסיס רחב יותר וריאלי יותר. הוא דיבר רק על מסים ממשלתיים גרידא. אני חושב, כמו שעושה מזמן דין-והשבון בנק ישראל, מדי שנה בשנה, שצריך להוסיף על מספר זה, קודם-כל, את המסים המוגזיפליים - אותו אדם משלם אותם - ואת דמי הביטוח הלאומי. כן צריך להוסיף מה שקוראים מס אחיד ומסים דומים. גם זה מס. צריך להוסיף גם את התשלומים של מעסיקים ועובדים לקרנות גמול. אני חושב שצריך להוסיף גם את מילווה החובה, ולשם השוואה גם את "מילווה הלחץ". אם זאת אעשה, מה המספרים שלי? יש לי חשבון, מר ספיר. אני יכול לתת אותו כאן.

שר-האוצר פ. ספיר:
אקבל ברצון.

יחזן בדר (גח"ל):

בשנת 1965 סך המסים, לפי הגדרה זו, היה 34.5%.

לנו היום שום בעיות, מר ספיר. נכון? בעיות היו לנו, אבל לא אותן בעיות קשות שאתה אומר: מצב חמור וסכנת התמוטטות. אבל די. אין לנו שום אפשרות מעשית להוריד את רמת החיים, להפחית את הצריכה. די, אין להעלות עוד.

ואחר-כך - ניתן למוטטי יכולת. אם אין מעלים לי - אין זאת אומרת שלא צריך לדאוג לאלה שזוקקים מאוד, זקוקים באמת. ויתירה מזו: מבחינת האמצעים אין זו בעיה כלכלית; אין זו אלא בעיה טוציאליה, כדי שלא יהיה עוני בארץ, כדי שמשפחות מרובות-ילדים לא יחיו בצמצום. הכסף הדרוש לכך איננו כה רב שיכול להשפיע על סך התקציב.

דבר נוסף: יש להגביר את ההגנה על הרורבה. והדבר החשוב ביותר, לפי דעתי: אנו מוכרחים, כשאנו עושים צעדים מסויימים, לעשות לנו מיד חשבון: איך נשפיע הדבר על המצב בעוד חמש שנים, בעוד שבע שנים, בעוד עשר שנים? כי זה נובע מן האופי של המלחמה המוגבלת, שאיננה מוגבלת בזמן.

עשינו לנו מילווה-בטחון ראשון לחמש שנים. היום אנו יודעים שהיתה זאת טעות; נצטרך לפדות את המילווה הזה ב-1972. מי חושב שב-1972 נהיה כבר אחרי כל הצרות הבטחוניות? השני - לעשר שנים. השלישי, אני שומע שיהיה לחמש-עשרה שנים. וגיירות-הערך של מילוות חובה, מילוות לחץ, הולכים לשוק, לבורסה, ומתחרים עם מילוות ממשלתיים רגילים, ואינך יכול למצוא רוכשים למילווה ממשלתי רגיל. בכל צעד שאנו עושים היום צריך לחשוב מראש איך ישפיע על המצב בעוד כמה שנים.

פיחות? - פיחות עושים, אבל לא מדברים עליו. אינני מזלזל בעצות של פרופסורים, של מר להמן או של מר הורוביץ, אבל הוא לא ידע, שמה שמדברים בשולחן הממשלה הרי זה כאלו היה מדבר בכיכר מוגרבי בתל-אביב. אינני מזלזל בעצות האלה. צריך לקבל אותן בכובד-ראש, לא לדחות אותן לגמרי. ברור שאחרי כל הנסיון שהיה לנו, הרי פיחות שעד הלירה אינו אלא אחד מתריסר סעיפים. אם אין מוסיפים אותם סעיפים - וידוע מה הם הסעיפים - לא צריך לעשות פיחות, ואף אסור לעשות פיחות.

ושבו, אי-אפשר לעשות פיחות שלא יכאיב. פיחות הוא מיבצע קשה מאוד. כבר אמר סן-ז'ויסט, אחד משלושת חברי הוועד להצלת האומה בצרפת, בימים ההם, כאשר עבדה הגיליוטינה: מחלות קשות אין מרפאים בשמן שושנים. אמנם ישנה ממשלת ליכוד, ואני הקטן - מי אני שאמר, אך הפיחות תמיד בטוח כמו שהמוות בטוח. הוא יבוא לבטח - רק לא בטוח מתי יבוא. כאשר קם מלך לדיה וטבע בפעם הראשונה מטבע - או התחיל הפיחות בעולם. דרושה גישה פילוסופית לבעיה זו, ויש לחשוב לקראת מה הולכים.

חבר-הכנסת לורנץ התחיל בציטטות מן התלמוד. גם אני מען - וידוע מי אני - לצטט: אין בן דוד בא עד שתכלה פרוטה מן הכיס. נתרגם זאת למציאות של ימינו: מדיניות של הצלה לא תבוא אלא עד שתכלה פרוטה מן הרורבות במטבע-חוץ. אם רק או יבוא המשיח, אם רק או יבוא בן דוד, כלומר המפנה הכל-כלי הדרוש - זה רע מאוד. מר ספיר, היה נא הרקולס, היה נא בולדור, גייס את דעת-הקהל!

מדברים בארץ שאין לנו הסברת חוץ. אני אומר

תן לאורחים שיעורים קצת יותר קטנים; את ההפרש תחסוך באדמיניסטרציה, בגבייה ובאותן שנים שתצטרך לא לתצטרך להחזיר את הכסף.

שישית, אין להדפיס כסף. מכל המסים, המס הבלתי-צורך ביותר, ההרסני ביותר, הוא המס שהאזורה אינו מרגיש בו, המס האינפלציוני. ואם כדי למנוע תשלום המס האינפלציוני על-ידי האזרחים מוכרחה המדינה, העם, לשלם מס אחר, מס ששמו גרעון במאזן החוץ תילדול הרורבה, הרי זה גרוע עוד יותר.

שביעית, דרוש למסים בסיס רחב. בוודאי יגיד ירדני חבר-הכנסת רחן שאני מדבר עכשיו לטובת הקפיטליסטים. אבל אין זה בריא שכל ההיטלים החדשים, מלבד מאה מיליון לירות של מסים עקיפים שגם לגביהם בכל זאת אין הבדל - כולם הוטלו על בסיס צר. המשלמים ("משלמים" או "מנכים" - ההבדל איננו גדול) יהיו בעצם רק המעסיקים. ולגבי העובדים - אפשר לחייב, מלבד אלה שיש להם יותר מאלף לירות בחודש, וגם אלה לא יהיו כל-כך מעטים, אבל הם יקבלו אפילו יותר. בזמן של מלחמה בסיס המסים מוכרח להיות רחב; אין ברירה, ובלי יוצאים מן הכלל, בלי חילוקי-דעות ובלי "סוס של בדר" (ידוע למה אני מתכוון). שאם לא כן, לא נגיע לאותם ממדי המסים הדרושים לנו כדי שלא נצטרך לשלם ולהטיל מס אינפלציוני.

שמינית, יש להחמיר בריסון האשראי. פקחתי את עיני כשראייתי את החומר בבנק ישראל, שאליו שלחתי אותי במועצה, ביחד עם מר אשכול המנוח; כשראייתי שבכל זאת שנה שנה, בשנתים האחרונות, הורחב האשראי של הבנקים ב-600 מיליון לירות ויותר. לא עושים זאת בזמן מלחמה.

ובקשר עם זה - דרישה לסלק את צו הריבית. לאלה בעלי ההשפעה, שמתנגדים לכך מן הטעמים אשר עמם, טעמים סקטורליים - תן איזה פיצוי, אבל סלק את צו הריבית.

שעירית, יש למנוע ריבוי אמצעי התשלום בידי הציבור. זוהי בעצם השלמה של מה שאמרת לפני כן. הנקודה האחת-עשרה: המימון מן האשראי - רק לצרכי פיתוח בלבד, ולתשלום חובות, אם יש צורך לגלגל אותם. זהו דבר לגיטימי. זאת עושה כל מדינה שעושה חובות, כדי לשלם חובות. אם עושה זאת מדינה, הרי זה לגיטימי. אם עושים זאת יחידים או גושים, הרי זה פחות לגיטימי, אבל זה כך.

הנקודה השתים-עשרה: יש להטיל היטל כללי על כל היבוא, שמעתי מפי מומחי בנק ישראל: 20%, ולהו-סיף עידוד ליצוא. עדיין אין זה פיחות. פיחות זהו דבר הרבה יותר רחב וכללי.

וכמובן, אני יודע שאי-אפשר לעשות את כל הדברים האלה באופן מושלם ומיד. צריך איפוא לעשותם, כמו שאומרים המשפטנים, עד כמה שאפשר, וצריך להשלים אותם באופן הדרגתי. ושוב, אומר: לשם מה יש לנו ממשלת ליכוד?

ועוד כעין קווים מנחים לתכנית כולה: ראשית, אין להעלות עוד את הצריכה לנפש. נעשה חשבון: ב-1968 - 7%; ב-1969 - 9%; ב-1970 - נניח רק 5%. כמה זה ביחד? ואם עוד נחפיל ונכפיל - זה 25%. כלום חיינו רע כל-כך בעת הצפית 1968? ואילו היה לנו הכוח להמשיך ברמת-החיים של מחצית 1968, לא היו

שיאלץ לאחוז במשטר של הגבלת יבוא אדמיניסטרטיבי- בית, ובעקבותיה פיקוח וצנע חמור, כפי שנהגו אומות העולם בעתות מלחמה בדלת ברירה. כן אסור שנתעלם מכך כי כוח עמידתנו הצבאית והמדינית כאחד מותנה בחסנו המשקי, ותלות כספית חמורה לא פחות מתלות בטחונות.

כבר בדיון על התקציב אשתקד נתגלו הסכנות בעליל: עלייה תלולה בצריכה, ביקוש גואה, גידול היבוא ואתר עלייה בגרעון במאזן וירידה ביתרות. רבים מהמשתתפים בדיון לפני שנה גיתחו בכשרון את המצב, ובכללם חברי-הכנסת בדר, שבכשרון רב גיתח את המצב ואת הסכנות. אולם הוא לא הציג או שום אלטרנטיבה. רוב רובם של המתווכחים לא הסיקו אז את המסקנות המתבקשות מכך.

בעוד שכבר אז היה הכרח לצמצם את הביקוש, לספוג אמצעים ולהפנות משאבי כוח ליצוא, נאחזו בשי" לוש הקדוש של יציבות מסים, מחירים ושכר. במקום להגדיל מסים, תשלומי חובה, כמקובל בעת מלחמה - היו ששיבחו את הממשלה על אומץ-הלב, שלא התפתתה להעלות המסים. אחרים טענו כי העלאת מסים אינה רצויה כל עוד לא נעשתה רפורמה במערכת המסים. אף ממילווה בטחון חובה נרתעו, שמא יערער את מדיניות הקפאת השכר, שנראתה כתנאי הכרחי ליציבות מחירים. רק ברווחים הגאים לא פגעו.

היום ברור לכל, כי השכר עלה במוצע ב-4.7% בניגוד למדיניות ההקפאה, כתוצאה מהביקוש לפועלים מקצועיים. ואילו יציבות המחירים היחסית נשמרה בראש וראשונה במחיר היבוא העצום. קנינו אותה בדולרים. הלידות אכלו את הדולרים. בשל מחדל זה הפסדנו שנה לראשית שינוי פני הדברים, והמצב החמיר מאוד.

יש התובעים היום פתרון רדיקלי, ומי, מעין גיתוח של הפצינט. יש המציעים פיתוח המטבע בליווי מדיניות מסים מרסנת ביקוש. יש המציעים מיתון על-ידי צימצום דרסטי של הביקוש והצמיחה. כאלה כן אלה שוללים את התקציב המוצע, שאין בו לדעתם משום פתרון ומשום שינוי כלשהו.

שר האוצר אמר בדברי הפתיחה: התקציב אינו מתיימר לפתור את בעיית היתרות; ונכל לבלום את התהליך, להקטין בהדרגה המחירים רבה את ירידת היתרות, ולהתחיל לאט לאט להגדילן מחדש. צדק שר האוצר. לא נוכל לקבל את הפתרונות הדרסטיים המוצעים של פיתוח ומיתון, ועלינו לבחון תחילה האם בכלל הם אפשריים בניסיונות הקיימות, והאם אין אלטרנטיבה של צעידה בטוחה, אולם איתנה, לקראת אותה המטרה. יש לבחון, ויש לנסות. את מרווח הזמן שאנו רוצים לזכות בו יש כמובן לקנות בתוספת דולרים, בתוספת התנדבות כספית יהודית ובתוספת הלוואות. מן הראוי לנסות לפחות אלטרנטיבה זו.

לפנינו לא יעד אחד בלבד של עמידה במבחן הצבאי, כאצל עמים אחרים בעת מלחמה, אלא גוסף על כך: עלייה גדלה ומתרחבת וצמיחה רצופה ומאוזנת של המשק.

כולנו מאוחדים בדעה כי העלייה והרחבתה הן לנו אתגר בעל חשיבות עליונה. אולם עלייה אפשרית רק במשק מתרחב. לא תיתכן עלייה בשעה שרמת החיים יורדת. ולהיפך: היא מותיבת עליית-מה ברמת החיים, בשיעור של 1%-2% לשנה בערך. והצמיחה הכלכלית

לך: במידה לא פחותה מוז דרושה הסברת פנים. לא על פוליטיקה, על בטחון, על צבא, ואפילו לא על גבולות. ברוך השם, דבר זה כבר מובן - כך, על כל פנים, אני חושב. אולם דרושה הסברה מה דרוש לעם הזה מבחינת המשק, כדי שיעמוד במבחנים הכלכליים והבטחוניים.

העובד בישראל, כל אדם בישראל - כך אני מאמין - מוכן לכל קרבן למען המדינה, כפי שהוא מוכן גם לקרבנות דם. הרי יום יום קורים לנו מקרים נפלאים, שעמים אחרים היו בוגים עליהם אגדות. הוא מוכן גם לקרבן של פרוטה, לקרבן כלכלי - אך בתנאי שתשכנע אותו. מן ההכרח שתשכנע אותו שאין יוצאים מן הכלל, שהקרבן הוא כללי וצודק.

ה"זר מ. ביבי:

רשות הדיבור לחברי-הכנסת רוזן.

שלמה רוזן (המערך, עבודה-מפ"ם):

אדוני היושב-ראש, כנסת נכבדה. התקציב לשנת 1970/71 הוא התקציב השלישי לאחר מלחמת ששת הימים. תקציב זה, כמו אלה שקדמו לו, הוא תקציב של עמידה מול מלחמת ההתשה, והוא תקציב של מניעת הסכנה של חידוש המלחמה. כך הגדרנו את התקציב אשתקד.

צה"ל הוכיח יזומה, כושר, תושביה ואומץ-לב, ובכוח אלה מנע חידוש המלחמה והפך את מלחמת ההתשה נגד ישראל למערכה המתישה את מצרים.

את המאבק הצבאי אנו מצווים ללוות באקטיביזם מדיני מקביל ולגלות בתחום זה אותן מידות של כושר, דינמיות ויזומה מתמדת, שהן אפייניות למערך הצבאי שלנו. אנו מצווים לפעול במלוא הכוח למניעת המלחמה ולחתור בהתמדה ובעקשנות לשלום, אף אם אינו נראה באופק הקרב.

התקציב הוא כמעט כולו גזור מראש: 40% ממנו להוצאות הבטחון, 10% לשיכון ועלייה, וכ-20% לתשלום רבית וחובות. כולנו מחייבים סעיפי הוצאה אלה ללא סייג. לא אעסוק איפוא בדברי בפרטי תקציב ההוצאה, אלא אקדים אותם למדיניות הכלכלית, שהתקציב הוא המכשיר המרכזי להכוננתה, בהגיעו לכדי 42% מהמקורות שלרשות המשק.

קשה להגזים בתיאור חומרת המצב בחזית מאזן התשלומים, המעורר דאגה חמורה. הגרעון במאזן הכולל הוכפל מ-1966 עד 1969, ובי-1970 יגדל שוב ב-18%. החוב במטבע חוץ יגדל ב-400 מיליון דולר, וגוסף על כך שטגנו היתרות ב-100 מיליון דולר נוספים. נשלם השנה 155 מיליון דולר בעד שירותי הון, ריבית דיבידנדים, כרבע מכלל התקבולים החד-צדדיים.

זכינו להתנדבות כספית ללא דוגמה מצד יהדות העולם, שעברה על כל המשוער, אולם ממדי הגרעון עולים כיום על ממדי ההתנדבות היהודית, אף כי היא מוסיפה לגדול, ויתרות המטבע ירדו לסכום של פחות מ-400 מיליון דולר. זה מזמן עברנו את ה"קו האדום" של יתרות מטבע ליבוא ל-3-4 חודשים, וכיום הן מספיקות לחודשיים יבוא בלבד.

אנו חרדים איפוא ליום המחר, שמא נעמוד לפני מצב שיחסר לנו הכסף לסיפוק צרכי הבטחון ההכרחיים, לפני קניית נכסי השקעה, חמור גלם ונכסי תצרוכת, ועם זה יבואו מיתון, אבטלה ושיתוק בגידול המשק. אנו חרדים

כעבור חמש שנים ליצוא שיהווה 80% מכלל היבוא, והפרעון במאזן יירד בהדרגה. בדרך ארוכה וקשה זו אנו זקוקים ליבוא הון עצום שלמעלה מ-4 מיליארד דולר, ולגידול ממדי ההתנדבות הכספית היהודית, להשקעות הון ולהלוואות. כמובן אין כלל בטחון כי נצליח במשימה זו.

לדיון על התקציב קדמה המערכה על השכר. והואיל ולמדיניות השכר משקל ניכר בהתפתחות המשק, היא ראויה לבידור.

מקובל לומר כי המאבק על עצם הקיום קודם למאבק על הצדק. זוהי מימרה נכונה בלי ספק. אולם לא תיתכן עמידה ממושכת של עם במערכה הצבאית ללא הרגשת צדק חברתי ומירב שוויון בנטל ההוצאה הלאומית. לא תיתכן עמידה ממושכת כאשר בקצה האחד מתעשרים מהמלחמה, ואילו בקצה השני שכבות עוני רחבות. על כן אנו לוחמים על חלוקה צודקת של ההכנסה הלאומית ועל שוויון מירבי בהוצאה הלאומית. הפועל מוכן לקרבנות במשטר של שוויון הקרבן.

קיימת אצלנו אסכולה הרואה במדיניות של ריסון השכר תרופה לכל מדויי המשק. זוהי תורה כוזבת. בדרך כלל לא השכר הוא הגורם לעליית מחירים, אלא הביקוש הבלתי-מרוסן מעבר להיצע הסחורות. במקום לרסן את הביקוש מגסים לרסן את השכר. כל עוד שיעור עליית השכר אינו עולה על שיעור גידול התפוקה אין בו משום שינוי בחלוקת ההכנסה בין ההון והעבודה, ובתקופה של רווחים גואים הרי יש את הצדקה לשינוי חלוקת ההכנסה לטובת השכר, ואילו מאז 1965 עד 1969 חלה הקטנת חלקו של השכר בהכנסה הלאומית מ-59% ל-55%. הגדלת השכר אינה מוסיפה כוח ביקוש, אלא מעבירה חלק מההכנסות מידי המעבידים לידי העובדים. ולא הוכחה עד כה ההנחה שהכנסות הגדלה של העצמאיים מוסיפה במידה משמעותית לחסכון הלאומי יותר מאשר זו של השכירים. ידוע שעם עליית הרווחים עולים הדיבידנדים המתחלקים, גדלות ההוצאות העסקיות הפטורות ממס, עולות המשכורות של בעלי המפעלים ומנהליהם, גדלה הצריכה הבזבזנית בעלת מרכיב יבוא גבוה.

הנה אומדים את רווחי המשק ב-1969 ב-1.1 - 1.3 מיליארד לירות, לפני ניכוי מס הכנסה. מרווחים אלה השקיעה התעשייה בהרחבתה השקעה גלמית, לרבות הבלאי - 360 מיליון לירות, לפי נתונים של שר המסחר והתעשייה. איפה השקיעה את יתרת הרווח? התמורה מההון גדלה בשנה האחרונה מ-2,100 מיליון לירות ל-2,800 מיליון לירות, כלומר גידול ב-33%.

עם פתיחת המערכה על השכר טענו כי אין המשק יכול לשאת עלייה מעבר ל-2%-3%. והנה בעיסקת החבילה התחייבו המעסיקים לשמור על יציבות המחירים, על אף העלאת השכר בשיעור של 7%, פלוס 2% זחילת שכר, פלוס 5% תוספת לביטוח הלאומי, פלוס העלאת תקרת הביטוח הלאומי עד 1,500 לירות.

אין אנו באים לתבוע מדיניות שכר שאינה מתחשבת בגורל המשק. הפועל העברי רואה עצמו כנושא האחריות הלאומית. ועל כן אין הוא אדיש לגורל המשק והמדינה. ומכאן העדה אחת בעניין החלוקה הצודקת של עול ההוצאה הלאומית. כפי שכבר אמרתי, ירד חלקו של השכר משנת 1965 עד שנת 1969 מ-59% ל-55%, ואילו חלקם של השכירים במס הכנסה עלה בתקופה זו

היא לנו הכרת, באשר התוצר הלאומי הגדל הוא הבסיס למעמס הבטחוני הגדל עוד יותר.

ההיסטוריה של ישראל הוכיחה את צדקת גישתנו בדבר צמיחה מהירה אך במחיר גרועות וחובות גדלים. לאחרונה החלו להתפרסם נתונים משונים בין ממדי הייצור של ישראל ומדינות ערב. והנה קבע פרופ' פטינקין: "בשנות החמישים המוקדמות היה הייצור במצרים גדול פי 3.3 מאשר בישראל, ואילו היום הוא עולה רק ב-15% על הייצור הישראלי". הפער קטן מאוד. אילו נשארו היקפי הייצור בישראל מוקפאים כבשנת 1963, היה התקציב הבטחוני מגיע היום לכדי 40% מהתוצר הלאומי.

על כן דוחים אנו את תרופת המיתון. מיתון סותר עלייה. שנות המיתון היו שנות מאזן שלילי. מיתון פירושו הקפאת המשק וחרפת אבטלה, והם עלולים לערער את כושר העמידה הממושכת.

אף התקציב המוצע, אותו מבקרים על חוסר ההעזה שבו, חוזה - כדברי התקציב הלאומי - האטה. וכך נאמר: "ההאטה בפעילות הכלכלית במחצית השנייה של 1970 תבטא כנראה בעלייה קלה במספר הבלתי-מועסקים לקראת סוף השנה". גם זו סכנה. אני חוד מפני עלייה קלה זו במספר הבלתי-מועסקים. שיעור העלייה של הצריכה ב-5% בשנה הקרובה הוא שיעור גבוה מדי. יש הכרח בהקטנת שיעור זה, כדי להרחיב את שיעור הגידול בהשקעות מעבר ל-10% כחזוי. זה לא יקטין אמנם את סך-כל המשאבים שלרשות המשק, אולם ירחיב את המשק לקראת העתיד.

נדחה את תרופת הפיחות, באשר הוא המס האכזרי ביותר על העמלים, על מקבלי שכר, משכורות ובעלי הכנסות קבועות; באשר הוא יערער את היציבות בשיטת הים; באשר חוסר יציבות ופיתוחיות חוזרים ונשנים עלולים להרתיע מהשקעות; באשר הוא יחייב, למען הצלחתו, נטל מסים כבד; באשר ספק אם הוא בעל סיכויי הצלחה בתקופת גיאיות ובעת מלחמה; ובאשר ספק אם יצמצם במידה משמעותית את היבוא, שבחלק ניכר היקפו אינו תלוי בשער המטבע - היבוא הבטחוני; היבוא לשם יצוא ויבוא חיוני אחר, ובאשר למעלה ממחצית היצוא לא ניתנת להרחבה אוטומטית עם שינוי השער.

כושר ההתחרות של משקנו עלה בשנים האחרונות עם השינויים האיכותיים שחלו בו, עם עליית רמתו הטכנולוגית ופריון הייצור, ועקב העובדה שהשכלנו לקיים יציבות יחסית של רמת המחירים בהשוואה לארצות היצוא.

השוואת השערים עם פיחות הלירה שטרלינג ותיסוף המרק העלו את כושר היצוא שלנו, והגדלת שיעורי החוזר המסים ליצוא בשבוע האחרון תשפיע לבטח על הרחבת היצוא, אם נצליח לרסן את הביקוש המקומי ולהפנות משאבים נוספים ליצוא.

התקציב המוצע הוא נסיון להתחיל בדרך חדשה, צעד ראשון בתכנית לחמש השנים הבאות. עלינו לצעוד בו באומץ דוח ובעקביות, כאשר לנגד עינינו יעדים ברורים ומחייבים, וכמובן, במידה שהדבר תלוי בנו. שיעור הגידול השנתי של היבוא צריך לרדת ל-8%-9%, כגודלו של התוצר הלאומי. הגידול השנתי של היצוא צריך לעלות ל-14%-15%. לא נוכל לעבור על עלייה שנתית של 2% בצריכה לנפש. בדרך זו יש סיכוי שנגיע

ואשר למס חברות, מנהל בנק לאומי לישראל, ד"ר להמן, כתב לאחרונה: "בהתחשב במצב הכספי של המדינה יש לבדוק אם לא יהיה נכון להעלות במידה מסוימת את שיעורי המיסוי על החברות."

מילווה בטחון חובה הוא אפקטיבי יותר וצורך יותר ממילווה בטחון מרצון. הוא צמוד להכנסה החייבת במס. אולם מצויים היינו להצמידו למס ההכנסה, שהוא פרוגרסיבי יתר. מילווה בטחון חובה הוא פרוגרסיבי יותר ממילווה חסכון של העובדים הצמוד להכנסה, ולא להכנסה החייבת במס.

יתרונה של עיסקת החבילה הוא בכך, שהיא נתקבלה על דעת העובדים והמעסיקים כאחד. ויש משקל להתחייבותם הציבורית לשמור על היציבות. על כן הנני מקדם בברכה את ההחלטה לכוון ועדה לפיקוח על המחירים, בראשותו של האלוף בן-ארצי. כאן, בחזית המחירים, הנני רואה את הסכנה הריאלית לעירעור היציבות. אולם יתרונה של עיסקת החבילה הוא בהיותה מבוססת על הסכם הכולל את הממשלה והכנסת. אך בזה גם חולש-תה. הממשלה והכנסת, החייבות להחזיק את היד על דופק התפתחות המשק - להן דרוש תופש להכריע ולקבוע בגורל המשק והאומה.

התקציב כולל הגדלה בסכום של 350 מיליון לירות בקירוב בשיעור "הלוואות מהמוסד לביטוח לאומי". זהו חסכון חובה לטווח ארוך, מעין חסכון קולקטיבי של העם, והוא מהווה צעד חשוב ביותר לקראת בנין מערכת ביטוח לאומי מתקדמת.

התחלתו בביטוח אבטלה והנני תקווה כי בעקבותיו יבואו בכנסת זו חוק ביטוח בריאות חובה וחוק הפנסיה. אני מציון כהתקדמות את העלאת הגימלאות לשאירים ונכי עבודה, את העלאת התשלומים למשרתים במילואים, את הגדלת מענקי הילדים החל מהילד השני ב-5 ל"י - משום-מה קופח הבכור - את העלאת קיצבאות הסעד מ-35 ל"י ל-50 ל"י לנפש, ועוד.

מלאכה חשובה זו, בה התחלנו השנה, תובעת השלמה על אף המצב הכספי הקשה. 20% מהמשפחות בישראל, שהכנסתן אינה עולה על 400 ל"י לחודש, הקשישים, המוגבלים בכושר עבודתם, המשפחות המרוזבות ילדים, בהן 40% מכלל ילדי ישראל - הן השכבות הפגיעות ביותר.

יש להעלות את קיצבת הזיקנה ל-18% מהשכר הממוצע, כמו ב-1957; להגדיל באופן פרוגרסיבי את מענק הילדים למשפחות מרובות ילדים ולחזור למערכת ביטוח אשר תבטיח הכנסת מינימום לכל נפש בישראל.

יש לכלול בביטוח הילדים את ילדי העצמאים. יש להמשיך בחיסול שכונות העוני, ונוסף לפעול במשנה מרץ ואמצעים לביעור העוני והעוברה מקרב העם.

הי"ד מ. ביבי:

חברי הכנסת, המשך הדיון בחוק התקציב לשנת 1970/71 יהיה מחר.

מ-4.07% ל-52.7%, ובמקביל לכך ירד חלקם של העצמאיים ב-20.7% ושל החברות - ב-19.2%.

אומדים את ממדי העלאת המס ב-15% - 20%. קיים פיגור של שנתיים ויותר בקביעת שומת המס. טרם גיבשנו כלים לבחינת הוצאות עסקיות מופרזות.

כאן מן הראוי לציין, כי בשנתיים האחרונות חל שיפור במנגנון הגבייה. הגבייה הועמקה, התרחבה מערכת הניכויים של מס ההכנסה במקור, ולקראת השנה הבאה חוזה התקציב ירדה בחלקם של השכירים במס עד ל-46% ועלייה של העצמאיים ל-28.4% ושל החברות ל-22.4%.

כאן מסתמנת מגמה חיובית. אם נצדף לכך את העלאת השכר, אף כי בחלקו הגדול נספג על-ידי מסים, ביטוח לאומי וחסכון חובה, את העלאת השכר ההתחלתי, את שיחרור בעלי ההכנסות הנמוכות מרכישת איגרות חסכון, את החלפת מילווה בטחון מרצון במילווה בטחון חובה הצמוד להכנסה החייבת במס - אם כי לא למס ההכנסה הפרוגרסיבי יותר - את הגדלת המענקים הסוציאליים, אף כי לא במידה הדרושה - הרי כל אלה הם קווים חיוביים, פרוגרסיביים, בתקציב הזה, והם יביאו לתזווה-מה בחלוקת ההכנסה הלאומית לטובת השכר ולטובת השכבות המופרזות בחברה.

תקציב זה יש בו יתר שוויון בחלוקת ההכנסה וההוצאה מאשר בשנים שעברו, על אף הגטל הגדול שהוטל על העובדים. עם העלאת היטל הבטחון, הגדלת התשלומים לביטוח לאומי, מילווה חסכון, לא תקטן הכנסתם הנומית גלית במוזמנים של בעלי הכנסה עד אלף לירות לחודש, אלא תגדל במקצת, אם כי בסכום זעום.

מקובלת אצלנו הדעה, כי עול המסים - ביחוד המסים הישירים - בישראל כבד מדי. אין יסוד לדעה זו. לפי הנתונים שפירסם מינהל ההכנסות, אלה המתחייבים לשנת 1967, היתה מדינת ישראל במקום החמישה-עשר בין ארבעים-ואחת מדינות שיעור התוצר הלאומי לנפש ובאחוז המסים מהתוצר, ואילו באחוז המסים הישירים מכלל המסים היינו רק במקום העשרים-וארבעה. מאז גדל אחוז המסים בתוצר הלאומי, אולם גדל גם התוצר הלאומי לנפש, וחל שינוי-מה לטובה בחלוקה בין המסים הישירים והעקיפים.

ב-1964 הוזהרה אצלנו רפורמה במערכת המסים במגמה להקל על השכבות מעוטות היכולת ולהגביר את התמריצים לבעלי הכנסה גבוהה. כן חוקקנו בשנים האחרונות שורה של חוקים שבאו לעודד את ההשקעה בתעשייה והענקו הקלות מרחיקות לכת.

אומות העולם נוהגות בעתות מלחמה להעלות מסים, ואילו אצלנו היתה העלאת שיעורי המס - היטל בטחון ומס חברות - מתונה ביותר. ומס הכנסה פלוס היטל בטחון היו ב-1969 קטנים יותר על הכנסה עד 1500 לירות מאשר ב-1963, לפני הנהגת הרפורמה. לכן מותר היה ומצויים היינו להגדיל את היטל הבטחון ולהחליף על-ידי כך מאה מיליון לירות מילוות במס.

ה. חוק להארכת תקפן של תקנות-שעת-חירום (תשלומי חובה), תש"ל—1970*) (קריאה ראשונה)

הי"ר מ. ביבי:

אנו עובדים עתה לסעיף ג' בסדר-היום: חוק להארכת תקפן של תקנות-שעת-חירום (תשלומי חובה), תש"ל—1970, קריאה ראשונה. נשמע דברי פתיחה מפי שר המסחר והתעשייה.

שר-המסחר והתעשייה י. ספיר:

אדוני היושב-ראש, כנסת נכבדה. החוק המוצע בא להאריך את תקפן של תקנות-שעת-חירום (תשלומי חובה), תשי"ח—1958, לתקופה נוספת של שלוש שנים. התקנות הותקנו בינואר 1968 ותקפן הוארך מאז פעמים אחדות. הצורך בתקנות אלה בעינו עומד.

מטעמים של יחסי סחר חוץ הועדף בזמנו לקבוע היטלים אלה בתקנות-לשעת-חירום (תשלומי חובה) ולא בחוק קבוע, כדי להדגיש זמניותם; מציאות זו לא נשתנתה.

ההיטלים, לפי תקנות אלה, עיקר תועלתם היא לסייע בהכוונת פעילויות המשק בתחומי הייצור, היבוא, השיווק, הצריכה והיצוא. השימוש במכשיר זה של היטלים ומידת הפעלתו מותנים, כמובן, מצד אחד במציאות המשקית הנתונה ומצד שני במטרות שהמדיניות הכלכלית שואפת להשיג.

משימתנו העיקרית בתחום זה כיום היא הגדלת היצוא בקצב ובגודל תוך מאבק על שמירת שווקים קיימים וכיבוש שווקים חדשים למוצרינו. להשגת מטרה זו מן ההכרח להגביר את פרוץ העבודה במשק, לייעל תהליכי הייצור ולהויל את הוצאותיו, לשפר את טיב מוצרינו ולשכלל את דרכי שיווקם. כמובן אין להשיג מטרות אלה על-ידי מסים מסדירים בלבד. אולם משק דינמי ומתפתח כשלנו, העמוס משימות לרוב, מן ההכרח שהכוונת פעילות יותיו תלווה במכשיר מסייע של היטלים מסדירים. מן הנסיון אנו למדים כי יש בהיטלים כאמור כדי לתרום תרומה נכבדה לוויסות הצריכה המקומית, היבוא והיצוא, פעולה אשר כשלעצמה היא בעלת חשיבות רבה לשיפור מעמדנו המשקי.

התקנות מקנות לשרים, שנתמנו לכך על-ידי הממשלה, את הסמכות להטיל היטלים למען המטרות הנקובות בתקנה 4 והן: א. הסדרת הביקוש והתצרוכת; ב. הגנה על תוצרת הארץ; ג. קיום מחיר אחיד או יציב לטובין; ד. ספיגתו או מניעתו של רווח עודף, אם הרווח אינו נובע מעמלו או מפעילותו של החייב בהיטל; ה. עידוד היצוא; ו. מניעת יבוא במחירי היצף או הגנה בפני יבוא כאמור; ז. קידום המחקר או הכשרת כוח-אדם אקדמאי או מקצועי לצרכי תעשיית הטקסטיל וההלבשה.

הסדרת הביקוש או התצרוכת דרושה לעתים למניעת צריכה מפרזה, שיש בה כדי לכלות את עודף הייצור ולפגוע באפשרויות היצוא.

מן ההכרח שביצוע מדיניותנו זו ילווה במכשיר-עוד של מיסוי, מלבד תעריף המכס, המתאים בגמישותו להכ"ו ונת הגורמים הפועלים בתחום רגיש זה ולוויסותם.

אחת המטרות שלמען יוטל היטל לפי התקנות היא, כאמור, קיום מחיר אחיד או יציב או מניעת רווח עודף. כדוגמה להיטל כזה ישמש ההיטל המוטל על חלק ממוצרי מזון, המיובאים במחירים שונים ממספר מקורות אספקה שונים. חשיבות מיוחדת להיטל המוטל למטרה זו קיימת בצורך להשוות מחירים של מוצרי יבוא על-פי הסכמים מסחריים עם מחיריהם של אותם מוצרי יבוא מארצות בעלות מטבע קשה. היבוא המתחייב לפי הסכמים אלה הוא לעתים יקר יותר מאשר היבוא תמורת מטבע קשה. במקרים אלה עלינו לדאוג לקיום מחיר אחיד ויציב של אותם מוצרים, בין שיובאו במסגרת הסכם מסחרי ובין שיובאו תמורת מטבע קשה. תנאי השוק העולמי של היום, בו קמים גושים כלכליים מתבדלים, מחייבים אותנו להרחיב מסגרת זו של סחר חוץ על-פי הסכמים.

תפקיד נכבד ממלאים ההיטלים, לפי התקנות, גם למניעת יבוא במחירי היצף העשוי לפגוע קשות בענפי תעשייה מתפתחים בארץ. לצרכי הגנה פסקלית זו במיוחד לא יצלח היטל בשיעור קבוע, מגובש ואחיד לכל מקורות היבוא, כתעריף המכס, אלא דרוש היטל יחסי לגבי כל מקרה לפי חישוב מיוחד כדי בסיס ההבדל בין מחירי היצף לבין המחיר הריאלי של המוצר, תוך התחשבות במחירי התוצרת המקומית העשויה להיפגע.

בין האמצעים להגברת היצוא ועידודו לא ייפקד, כאמור, מקומו של מכשיר ההיטלים על טובין המיועדים לשוק המקומי, כדי לעודד המגלת היצוא בכמה ענפי ייצור. למשל, כלל ההכנסות מהיטלים לפי תקנות אלה בשנת 1969 הסתכמו ב-103 מיליון ל"י לערך, ואילו כלל ההכנסות וההישבון שיצואנים קיבלו בקשר לביצוע יצוא מסתכם בלמעלה מ-166 מיליון לירות.

דרוש היטל מחקד בענף הטקסטיל וההלבשה על מנת לאפשר הקמת קרן מיוחדת למימון מחקרים בענף האמור והכשרת כוח-אדם אקדמאי או מקצועי מתאים.

בשעתו הושקעו סכומים ניכרים בצידוד החדש של תעשייה זו, ברם הצלחתה תלויה במידה רבה גם ביישומו של מחקד תעשייתי בענף ובהספקת כוח-אדם מקצועי מתאים במספר הדרוש.

מן הראוי שעיקר המימון למטרה זו יבוא מבעלי התעשייה עצמם. ואכן הכיר אגף הטקסטיל של התאחדות בעלי התעשייה בחשיבותה של הבעיה, ולפתרונה הציע בשעתו הקמת קרן מתאימה אשר תיוון בהיטלים שייגבו לשם כך על-פי הסדר חוקי מחייב.

ההוראות הראשונות לעניין היטל מחקד באו בחוק המתקן את התקנות, שנתקבל אשתקד ופורסם בספר החוקים, תשכ"ט, עמוד 246. תוך כדי גסיון לבצען הת-עוררו קשיים בדבר אופן הגבייה כדרך שגובים תשלומי חובה בדרך כלל. לכן מוצע בהצעה שהוגחה על שולחן הכנסת לתקן את ההוראות הנוגעות להיטל המחקר. התיקונים המוצעים באים לאפשר את גביית ההיטל

חוברת ט"ו, ישיבה מ"ג, י"ז אדר א' תש"ל (23 פברואר 1970)
 - חוק להארכת תקפן של תקנות שעת-חירום (תשלומי חובה) (י. ספיר, ביבי) -

לא נרשמו לרשות הדיבור, אני מעמיד להצבעה את ההצ-
 עה להעביר את הצעת החוק לוועדת הכספים.

ה צ ב ע ה

ההצעה להעביר את הצעת החוק להארכת
 תקפן של תקנות שעת-חירום (תשלומי חובה),
 תש"ל-1970, לוועדת הכספים נתקבלה.

הי"ר מ. ביבי:

רשות הדיבור לחברי-הכנסת שמואל תמיר, להודעה
 אישית. - איננו נוכח באולם.

אני נועל את הישיבה. הישיבה הבאה מחר בשעה
 16.00. ישיבה זו געולה.

האמור באמצעות מנגנון הגבייה הקיים שליד אגף המכס,
 ומטרתם לייעל את הגבייה תוך כדי חסכון בהוצאות
 גבייה.

לפי התקנות טעונים הצווים, הניתנים על-פיהן,
 אישור ועדת הכספים של הכנסת, במקרה שיש בהם
 משום הטלת היטלים חדשים או הגדלת שיעורי היטלים
 קיימים. כן ניתנת זכות ערר לכל מי שדואה עצמו נפגע
 על-ידי חישוב ההיטל שלא על-פי עקרונות שנקבעו בצו.
 אני מבקש להעביר את הצעת החוק לדיון בוועדת
 הכספים.

הי"ר מ. ביבי:

רשות הדיבור לחברי-הכנסת האוזנר. מאחר שחברי-
 הכנסת האוזנר איננו נוכח באולם וחברי כנסת אחרים

הישיבה נעולה בשעה 20.50.